

INSETE

INTELLIGENCE

Η Ελληνική Οικονομία:

Οι επιπτώσεις του Covid-19
και οι προοπτικές ανάπτυξης

Ελληνική και Διεθνής Οικονομία | Τεύχος 4
Φεβρουάριος 2021

INSETE

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΣΕΤΕ

Πίνακας Περιεχομένων

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	4
ΣΥΝΟΨΗ:	6
Η Ελληνική Οικονομία: Ανάκαμψη & ανάπτυξη στην περίοδο 2014-2019, ύφεση λόγω του Covid-19 το 2020 και προοπτικές ανάπτυξης στην περίοδο 2021-2023	6
Η ανάκαμψη και ανάπτυξη στην περίοδο 2014-2019	6
Οι γενικοί - αντικειμενικοί παράγοντες που συνέβαλαν στη χαμηλή αύξηση του ΑΕΠ της Ελλάδος στην περίοδο 2014-2019	7
Οι παράγοντες μέτρησης των βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ που συμβάλουν στη σημαντική υποεκτίμηση της αύξησης του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 και ιδιαίτερα στην περίοδο 2017-2019	8
Η ύφεση λόγω Covid-19 το 2020 και η αναμενόμενη ανάκαμψη και ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2021-2023	11
Οι προοπτικές ανάκαμψης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2021-2023	15
Δημοσιονομικές Εξελίξεις το 2020 και οι Δημοσιονομικές Προοπτικές της χώρας στην περίοδο 2021-2030.	16
Ανάπτυξη και Πρωτογενή Πλεονάσματα στη Γενική Κυβέρνηση (ΠΠΓΚ)	18
Το Σχέδιο Ανάπτυξης την Ελληνική Οικονομία στην Έκθεση της Επιτροπής Πισσαρίδη	20
1.ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2014-2019.....	22
1.1 Με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία του ΑΕΠ της 16 ^{ης} Οκτωβρίου 2020	22
1.2 Οι προσαρμογές στα στοιχεία του ΑΕΠ με την αναθεώρηση.....	29
2.Η ΥΦΕΣΗ ΛΟΓΩ COVID-19 ΤΟ 2020.....	34
2.1 Η εξάπλωση του Covid-19 στον κόσμο και στην Ελλάδα	34
2.2 Η μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020	36
2.3 Εκτίμηση για μείωση του ΑΕΠ κατά -4,35% ως -5,5% στο 4ο 3μηνο 2020 και -8,0% ως -8,5% το 2020.....	41
3.ΟΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΤΟ 2021 ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2022-2023.....	50
3.1 Η προβλεπόμενη ανάκαμψη του ΑΕΠ το 2021.....	50
3.2 Η ανάπτυξη στην περίοδο 2022-2023.....	53

3.3 Οι εξελίξεις στο Εξωτερικό Ισοζύγιο Α&Υ μετά τον Covid-19 και την ανάκαμψη και ανάπτυξη της οικονομίας στην περίοδο 2021-2023.....	56
4.ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	59
4.1 Η πορεία της Δημοσιονομικής Προσαρμογής στην περίοδο 2014-2018.....	59
4.2 Η εκτέλεση του Π2019 με ΠΠΓΚ 3,6% του ΑΕΠ	63
4.2.1 Το ΠΠΓΚ ύψους 3,6% του ΑΕΠ το 2019, οι προεκλογικές παροχές και η υποεκτίμηση του ΑΕΠ	63
4.3 Η εκτέλεση του Π2020 με ΠΕΓΚ ύψους -7,9% του ΑΕΠ.....	64
4.3.1 Το Πακέτο μέτρων της νέας Κυβέρνησης πριν τον Covid-19.	64
4.3.2 Το Πακέτο Δημοσιονομικών Μέτρων για τον Covid-19 και οι δημοσιονομικές προοπτικές της χώρας το 2020 και μετά τον Covid-19.	66
4.3.3 Εκτέλεση του Π2020 στο 11μηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2020.....	68
4.4 Ο Προϋπολογισμός του 2021 (Π2021)	73
4.5 Συμπεράσματα για τα Δημόσια Οικονομικά της χώρας μετά τον Covid -19.	74
5.ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΙΣΣΑΡΙΔΗ	76
5.1 Γενικά	76
5.2 Τα κύρια χαρακτηριστικά και τάσεις της ελληνικής οικονομίας.	76
5.3 Οι σημαντικότερες αγκυλώσεις που εμποδίζουν την ανάπτυξη.	82

Συγγραφείς Μελέτης:

Δημήτριος Μαρούλης, Οικονομολόγος
 Άρης Ίκκος, Επιστημονικός Διευθυντής ΙΝΣΕΤΕ
 Ηλίας Κικίλιας, Γενικός Διευθυντής ΙΝΣΕΤΕ

Ινστιτούτο ΣΕΤΕ

Βουκουρεστίου 32
 Αθήνα 10671
 210 32444368
www.insete.gr

©INSETE Intelligence – Επιτρέπεται η αναδημοσίευση με την προϋπόθεση της αναφοράς στην Πηγή

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ANFA	Agreement on Net Financial Assets: Είναι μια συμφωνία μεταξύ των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών (Εθ.Κ.Τ) και της ΕΚΤ που θέτει όρια για τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία άλλων Εθ.Κ.Τ της Ζώνης του Ευρώ που μπορούν να διακρατούν οι Εθ.Κ.Τ.
CET1	Common Equity Tier 1 (Είναι δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών)
ESM	European Stability Mechanism (Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας)
IMF	International Monetary Fund (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο – ΔΝΤ)
REER	Real Effective Exchange Rate (Σταθμισμένη Πραγματική Συναλλαγματική Ισοτιμία)
SMP	Securities Market Program (Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων της ΕΚΤ)
TFP	Total Factor Productivity (Παραγωγικότητα του Συνόλου των Συντελεστών Παραγωγής)
ULC	Unit Labour Cost (Κόστος Εργασίας ανά Μονάδα Προϊόντος)
ΑΔΕ	Ακαθάριστο Διαθέσιμο Εισόδημα
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Α&Υ	Αγαθά και Υπηρεσίες
ΓΔΤΧΑ	Γενικός Δείκτης Τιμών Χρηματιστηρίου Αθηνών
ΓΚ	Γενική Κυβέρνηση
Δ.Οι.Κ.	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος
ΔΚΕ	Δείκτης Κύκλου Εργασιών
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΔΤΚ	Δείκτης Τιμών Καταναλωτή
ΕΓΕΔ	Έντοκα Γραμμάτια Ελληνικού Δημοσίου
ΕΓΚ	Έσοδα Γενικής Κυβέρνησης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Επιτροπή
ΕΕΠ	Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού
ΕΚΟ	Ελληνικά Κρατικά Ομόλογα
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΠ	Έρευνα Οικογενειακού Προϋπολογισμού
ΕΣΚΑ	Ελληνικό Σύστημα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΕΤΔ / ΕΤΖ	Εγχώρια Τελική Δαπάνη / Ζήτηση
ΕΤΕπ	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
ΖτΕ	Ζώνη του Ευρώ
ΚΚ	Κεντρική Κυβέρνηση
ΜΕΑ	Μη Εξυπηρετούμενα Ανοίγματα
ΜΕΔ	Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια
ΜΕΡΜ	Μέσος Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής
ΜΠΔΣ	Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής
ΞΑΕ	Ξένες Άμεσες Επενδύσεις
π.μ.	ποσοστιαίες μονάδες
Π201Χ	Προϋπολογισμός Γενικής Κυβέρνησης έτους 201Χ
ΠΔΓΚ	Πρωτογενείς Δαπάνες Γενικής Κυβέρνησης
ΠΔΠ&ΔΜ	Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής και Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων

ΠΕΓΚ	Πρωτογενές Έλλειμμα Γενικής Κυβέρνησης
ΠΙΓΚ	Πρωτογενές Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης
ΠΚ	Πάγιο Κεφάλαιο
ΠΠΓΚ	Πρωτογενές Πλεόνασμα Γενικής Κυβέρνησης
ΠΣ	Πρόγραμμα Σταθερότητας
ΤτΕ	Τράπεζα της Ελλάδος
ΤΠ	Τακτικός Προϋπολογισμός

ΣΥΝΟΨΗ

Η Ελληνική Οικονομία: Ανάκαμψη & ανάπτυξη στην περίοδο 2014-2019, ύφεση λόγω του Covid-19 το 2020 και προοπτικές ανάπτυξης στην περίοδο 2021-2023

Η ανάκαμψη και ανάπτυξη στην περίοδο 2014-2019

Η Ελληνική οικονομία εισήλθε σε πορεία ανάκαμψης από το 2014 και σε πορεία ανάπτυξης από το 2017. Η αναπτυξιακή πορεία διήρκεσε έως και το 2019, για να διακοπεί απότομα το 2020 από τον Covid-19. Αναμένεται, ωστόσο, να επανέλθει και να συνεχιστεί με ενισχυμένη δυναμική από το 2021 και ιδιαίτερα στην περίοδο 2022-2023.

Η πορεία ανάκαμψης και ανάπτυξης της οικονομίας στην περίοδο 2014-2019, περιορίστηκε και προσδιορίστηκε: (1) από την εκτροπή της οικονομικής πολιτικής στην περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2015 και την υποχρέωση της χώρας για εφαρμογή του 3^{ου} Μνημονίου, (2) από την άκρως αντιοικονομική - αντιαναπτυξιακή πολιτική, με την οποία επιβλήθηκε η εφαρμογή και αυτού του Μνημονίου από τους Θεσμούς και ιδιαίτερα από το ΔΝΤ και (3) από την εφαρμογή στην περίοδο Αυγούστου 2015 - Ιουνίου 2018 μιας εξαιρετικά αποφασιστικής πολιτικής δημοσιονομικής προσαρμογής, με συνέχιση και ολοκλήρωση σε μεγάλο βαθμό των δραστικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που υλοποιούνταν από το 2010. Η πολιτική και οι μεταρρυθμίσεις αυτές οδήγησαν στην επίτευξη Πρωτογενών Πλεονασμάτων στη Γενική Κυβέρνηση (ΠΠΓΚ) σημαντικά υψηλότερων των απαιτούμενων από το 3^ο Μνημόνιο.

Ειδικότερα, οι προωθημένες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που νομοθετήθηκαν και εγκαθιδρύθηκαν στη χώρα κυρίως στην περίοδο 2010-2016, αλλά που διορθώθηκαν και συμπληρώθηκαν όπου ήταν αναγκαίο, στην περίοδο 2016-2018, οδήγησαν στην εκ βάθρων αναδιάρθρωση, στη μεγάλη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και στη δυναμική ανάκαμψη και ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας, που πράγματι σημειώθηκε, παρά τα εμπόδια, στην περίοδο 2014-2019.

Σύμφωνα με τις νέες δραστικά αναθεωρημένες εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ και σε σταθερές τιμές (2015=100), που ανακοινώθηκαν την 16^η Οκτωβρίου 2020, το ΑΕΠ της Ελλάδος αυξήθηκε με ΜΕΡΜ 0,74% την περίοδο 2014-2019 (από 0,90% πριν την αναθεώρηση) και, ειδικότερα, κατά -0,41% (από -0,44% πριν την αναθεώρηση) το 2015, -0,49% (από -0,19%) το 2016, 1,28% (από 1,51%) το 2017 1,56% (από 1,93%) το 2018 και κατά 1,86% (από 1,87%) το 2019.

Η αύξηση αυτή του ΑΕΠ θεωρήθηκε και ήταν πολύ χαμηλότερη του αναμενομένου. Στη συνέχεια, αναλύονται οι βασικοί παράγοντες που οδήγησαν σε αυτό το αποτέλεσμα. Ειδικότερα διακρίνονται οι αντικειμενικοί παράγοντες λειτουργίας της Ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2014-2019 (που είναι οι ίδιοι πριν και μετά την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020), και οι παράγοντες που αναφέρονται σε προβλήματα εκτίμησης-μέτρησης των εξελίξεων στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ, τα οποία οδηγούν σε σημαντική υποεκτίμηση της αύξησης του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 και σε μεγάλη υπερεκτίμηση της μείωσής του το 2020.

Σημειώνεται ότι τα προβλήματα εκτίμησης-μέτρησης των βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ διογκώθηκαν σημαντικά με την τελευταία εκτίμηση του ΑΕΠ, αντί του αναμενόμενου περιορισμού τους. Αυτό συνέβη παρά το ότι η εκτίμηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 διόρθωσε σε κάποιο βαθμό την μεγάλη υποεκτίμηση με τα προηγούμενα στοιχεία του ρυθμού αύξησης της Μετρούμενης Ιδιωτικής Κατανάλωσης (ΜΙΚ) και των επενδύσεων σε αποθέματα.

Στην Παρούσα Έκθεση αναλύονται οι εξελίξεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019, με βάση τα στοιχεία μετά την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020. Σε ειδικό κεφάλαιο αναλύονται οι διαφορές στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ που προέκυψαν από αυτή την αναθεώρηση, καθώς και οι αρνητικές επιπτώσεις της αναθεώρησης στον βαθμό συμβατότητας των εξελίξεων σε αυτές τις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019. Ειδικότερα:

Οι γενικοί - αντικειμενικοί παράγοντες που συνέβαλαν στη χαμηλή αύξηση του ΑΕΠ της Ελλάδος στην περίοδο 2014-2019

Οι γενικοί – αντικειμενικοί παράγοντες που συνέβαλαν στη χαμηλή αύξηση του ΑΕΠ της Ελλάδος στην περίοδο 2014-2019 ήταν οι ακόλουθοι:

1. Η ανατροπή των σημαντικών προοπτικών ανάπτυξης και δυναμικής ανάκαμψης της Ελληνικής οικονομίας που είχαν εγκαθιδρυθεί το 2014 (όπου το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 0,70%), από την εξαιρετικά επώδυνη για τη χώρα εκτροπή της οικονομικής πολιτικής στο 1^ο 7μηνο 2015. Η εκτροπή αυτή οδήγησε αναπόφευκτα στο κλείσιμο των Τραπεζών και στην επιβολή των capital controls τον Ιούλιο 2015. Ως αποτέλεσμα, η χώρα υποχρεώθηκε στην υπογραφή του 3^{ου} Μνημονίου τον Ιούλιο 2015 και τελικά στην ολοκλήρωση και της εξαιρετικά επώδυνης πολιτικής της προσαρμογής τον Σεπτέμβριο 2015. Ωστόσο, η προσπάθεια για επαναφορά της χώρας σε πορεία αυτοδύναμης ανάκαμψης και ανάπτυξης, ήταν πλέον πολύ δύσκολη, κυρίως λόγω: (i) της μεγάλης μείωσης της αξιοπιστίας της εγχώριας οικονομικής πολιτικής μετά την «εκτροπή» της το 1^ο 7μηνο 2015, (ii) της μη εποικοδομητικής - και πάλι - διαχείρισης της εφαρμογής του 3^{ου} Μνημονίου από τους Θεσμούς και ιδιαίτερα δε από το ΔΝΤ, που οδήγησε σε εξαιρετικά οδυνηρές καθυστερήσεις της 1^{ης} και 2^{ης} Αξιολόγησης, και (iii) της υπερ-φορολόγησης και της διόγκωσης της παράλληλης οικονομίας της χώρας στην περίοδο 2014-2019, εις βάρος της επίσημης οικονομίας και του μετρούμενου ΑΕΠ.

Έτσι, αντί της δυναμικής ανάκαμψης της Ελληνικής οικονομίας μετά το 2014, που αναμενόταν έως τον Οκτώβριο του 2014, σημειώθηκε μείωση του ΑΕΠ κατά -0,41% το 2015 και κατά -0,49% και το 2016 (Διάγραμμα 1.2.)¹.

---

¹ Η εξέλιξη αυτή του ΑΕΠ το 2015 και το 2016 ήταν ασφαλώς σημαντικά υποδεέστερη από τις εξαιρετικά ευνοϊκές εκτιμήσεις - προοπτικές για την αύξησή του κατά 2,9% το 2015 και 3,6% το 2016, που ήταν ευρέως αποδεκτές έως τον Οκτώβριο του 2014. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, ήταν πολύ καλύτερη από τις προβλέψεις του 3^{ου} Μνημονίου για σημαντική μείωση του ΑΕΠ κατά -2.3% το 2015 και κατά -1.3% το 2016. Μάλιστα, η ανακεφαλαιοποίηση των Τραπεζών τον Νοέμβριο 2015 έγινε με βάση εκτιμήσεις των Θεσμών (Δυσμενές Σενάριο) για μείωση του ΑΕΠ κατά -3,3% το 2015, -3,9% το 2016 και με αύξησή του κατά 0,3% το 2017.

2. Η πολύ χαμηλότερη του αναμενομένου αύξηση των επενδύσεων ΠΚ στην περίοδο 2014-2019, ιδιαίτερα δε με βάση τις μετρήσεις - εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ μετά την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020, με την οποία μειώθηκαν δραστικά τόσο το ύψος, όσο και ο ΜΕΡΜ των επενδύσεων ΠΚ στην περίοδο 2014-2019 (Πίνακας 1.7.). Σημειώνεται ιδιαίτερα η μη αναμενόμενη μεγάλη μείωση των επενδύσεων ΠΚ με τα αναθεωρημένα στοιχεία κατά -6,6% το 2018 και κατά -4,6% το 2019, με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση τους το 2019 σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα από το 2013.

Αυτή η καθοδική πορεία των επενδύσεων ΠΚ στην περίοδο 2014-2019 οφείλεται αποκλειστικά στη μεγάλη μείωση των επενδύσεων ΠΚ των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης (ΓΚ). Οι τελευταίες, μειώθηκαν κατά -29,3% (ή κατά €2,4 δισ.) το 2018 και στη συνέχεια κατά -25,1% (ή κατά -1,45 δισ.) το 2019, και ήταν μειωμένες το 2019 κατά -1,84 δισ. € έναντι του 2013. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.2. στο Κεφάλαιο 2., οι επιχειρηματικές επενδύσεις εκτός των επενδύσεων ΠΚ της ΓΚ και των επενδύσεων σε κατοικίες, αυξήθηκαν με ΜΕΡΜ 5,3% στην περίοδο 2013-2019, παρά τη μεγάλη μείωση των επενδύσεων της ΓΚ που καθλώνει, αναπόφευκτα, και τις ιδιωτικές επενδύσεις.

Οι παράγοντες μέτρησης των βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ που συμβάλουν στη σημαντική υποεκτίμηση της αύξησης του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 και ιδιαίτερα στην περίοδο 2017-2019

Οι παράγοντες μέτρησης των βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ που συμβάλουν στη σημαντική υποεκτίμηση της αύξησης του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 και ιδιαίτερα στην περίοδο 2017-2019 (Πίνακας 1.1.):

3. Παρά την σημαντική αρνητική επίπτωση των ανωτέρω παραγόντων, η αύξηση του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 με ΜΕΡΜ 0,74% (από 0,9% πριν την αναθεώρηση) και ιδιαίτερα στην περίοδο 2017-2019 με ΜΕΡΜ 1,57% (από 1,77%), θα ήταν πολύ υψηλότερη αν η εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ για την εκρηκτική αύξηση των εισαγωγών Α&Υ με ΜΕΡΜ 5,82% (από 3,63% πριν την αναθεώρηση) στην περίοδο 2014-2019 και με ΜΕΡΜ 6,08% (από 4,56%) στην περίοδο 2017-2019 δεν συνοδευόταν από σημαντική υποεκτίμηση: (i) του ρυθμού αύξησης της μετρούμενης ιδιωτικής κατανάλωσης (ΜΙΚ) με ΜΕΡΜ 0,86% (από 0,53% πριν την αναθεώρηση) στην περίοδο 2014-2019 και με ΜΕΡΜ 2,02% (από 0,92%) στην περίοδο 2017-2019 και (ii) των επενδύσεων σε αποθέματα, παρά την δραστικά αυξητική αναπροσαρμογή τους με την αναθεώρηση, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.7. και (iii) του ρυθμού αύξησης των επενδύσεων ΠΚ, ιδιαίτερα μετά την αναθεώρηση, με ΜΕΡΜ -0,76% (από 0,13% πριν την αναθεώρηση), όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.7.

Τα ανωτέρω, δεδομένης και της μείωσης επίσης της κατανάλωσης της ΓΚ με ΜΕΡΜ -0,41% (από -0,23% πριν την αναθεώρηση στην περίοδο 2014-2019), είχαν ως συνέπεια τα ακόλουθα:

1. Τη σημαντική υποεκτίμηση του ρυθμού αύξησης της εγχώριας τελικής δαπάνης (ΕΤΔ) στην οικονομία (δηλαδή του αθροίσματος της δημόσιας και ιδιωτικής

κατανάλωσης, των επενδύσεων σε πάγια και αποθέματα και των στατιστικών διαφορών), που περιορίστηκε σε ΜΕΡΜ 0,77% (από 0,59%) στην περίοδο 2014-2019 και 1,16% (από 1,14%) στην περίοδο 2017-2019. Ο ελάχιστος αυτός ρυθμός αύξησης της ΕΤΔ είναι, προφανώς, ολοκληρωτικά ασύμβατος με την πολύ μεγάλη αύξηση των εισαγωγών Α&Υ με ΜΕΡΜ 5,82% (από 3,63%) στην περίοδο 2014-2019 και με ΜΕΡΜ 6,08% (από 4,56%) στην περίοδο 2017-2019.

2. Την υπερδιόγκωση του λόγου της αύξησης των εισαγωγών Α&Υ (ΔΜ) ως προς την αύξηση του αθροίσματος της ΕΤΔ στην οικονομία συν τις εξαγωγές Α&Υ $\{\Delta(ΕΤΔ+Χ)\}$, δηλαδή του λόγου $\{\DeltaΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ)\}^2$, στο 72% (από 56,7% πριν την αναθεώρηση) στην περίοδο 2014-2019, παρά τη σημαντική μείωσή του στο 37,9% (από 31,9%) το 2019 (λόγω της εξωπραγματικά υψηλής βάσης του το 2018). Αυτό σημαίνει ότι για να αυξηθεί το Ελληνικό ΑΕΠ κατά € 7,99 δισ. το 2019 έναντι του 2013, χρειάστηκε να αυξηθούν οι εισαγωγές Α&Υ κατά € 20,51 δισ. Και αυτό σε μια περίοδο όπου στην Ελλάδα εφαρμοζόταν μια πολιτική δραστικής δημοσιονομικής προσαρμογής με πολύ υψηλά ΠΠΓΚ και στην οποία σημειώθηκε μια εξαιρετικά σημαντική βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας (όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.2. και στο Διάγραμμα 5.1.). Η μακροοικονομική εικόνα περιπλέκεται ακόμη περισσότερο από το γεγονός ότι αυτό συνέβη παράλληλα με την αύξηση των εξαγωγών Α&Υ την περίοδο 2014-2019 η οποία στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση των εξαγωγών μεταλλευμάτων, αγροτικών προϊόντων και στον τουρισμό, που χαρακτηρίζονται από εξαιρετικά χαμηλή περιεκτικότητα σε εισαγωγές (import content).

Η αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 επιδείνωσε σημαντικά την ασυμβατότητα των εξελίξεων στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 και ιδιαίτερα στην περίοδο 2017-2019.

Το ΙΝΣΕΤΕ στις προηγούμενες Εκθέσεις του για την Ελληνική οικονομία, αλλά και στην Παρούσα Έκθεση με βάση την ανάλυση των στοιχείων του ΑΕΠ πριν την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 (βλέπε τον Πίνακα 1.4.), είχε τονίσει με έμφαση, ότι, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του, η αύξηση του ΑΕΠ με ΜΕΡΜ 0,9% στην περίοδο 2014-2019 ήταν σημαντικά υποεκτιμημένη λόγω της σημαντικής υποεκτίμησης: (1) του ρυθμού αύξησης της Μετρούμενης Ιδιωτικής Κατανάλωσης (ΜΙΚ) και (2) των Επενδύσεων σε αποθέματα (δηλαδή της μεταβολής των αποθεμάτων).

Πράγματι, με την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 και οι δύο αυτές σημαντικές συνιστώσες του ΑΕΠ εκτιμώνται σημαντικά αναβαθμισμένες, τουλάχιστον όσον αφορά την εξέλιξή τους στην περίοδο 2014-2019:

Η ΜΙΚ παρουσιάζεται τώρα να έχει αυξηθεί με ΜΕΡΜ 0,86% την περίοδο 2014-2019 αντί του 0,53% που ήταν η προηγούμενη της εκτίμηση (Πίνακας 1.5. στο Κεφάλαιο 1). Έτσι, η αύξηση της ΜΙΚ το 2019 έναντι του 2013 ήταν υψηλότερη κατά € 2,48 δισ. με

---

² Η συνολική ζήτηση στην οικονομία αποτελείται από την Εγχώρια Τελική Δαπάνη (ΕΤΔ) συν τις εξαγωγές Α&Υ (Χ). Αυτή η ζήτηση «ικανοποιείται» είτε από την συνολική εγχώρια προστιθέμενη αξία (δηλαδή το ΑΕΠ = κατανάλωση + επενδύσεις παγίων + μεταβολή αποθεμάτων) είτε από εισαγωγές (Μ), δηλαδή $ΕΤΔ + Χ = ΑΕΠ + Μ$. Επομένως, ο λόγος $\{\DeltaΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ)\}$ δείχνει το ποσοστό της μεταβολής της συνολικής ζήτησης στην οικονομία $\Delta(ΕΤΔ+Χ)$ που ικανοποιείται από μεταβολή στις εισαγωγές Α&Υ (ΔΜ).

τη νέα εκτίμηση³. Η διόρθωση αυτή όσον αφορά τη μέτρηση του ρυθμού αύξησης της ΜΙΚ στην περίοδο 2014-2019, και ιδιαίτερα στην περίοδο 2017-2019, ήταν σημαντική, αλλά προφανώς ελάχιστη - σε σχέση με την αναγκαία διόρθωση που θα καθιστούσε το ρυθμό αύξησης της ΜΙΚ συμβατό με το δυναμικό ρυθμό αύξησης των εισαγωγών Α&Υ.

Οι επενδύσεις σε αποθέματα παρουσιάζονται επίσης σημαντικά αυξημένες. Έτσι, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.7, στην περίοδο 2014-2019 τα αποθέματα εκτιμώνται τώρα να είναι αυξημένα κατά € 15,75 δισ. σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία, ενώ με τα προηγούμενα στοιχεία παρουσιάζονταν δραστικά μειωμένα στην ίδια περίοδο κατά -2,92 δισ. € σε σταθερές τιμές 2015⁴. Δεν χρειάζεται να τονιστεί ιδιαίτερα η κρίσιμη σημασία της διαφοράς αυτής των +18,67 δισ. € (περίπου € 3,0 δισ. ετησίως). Ωστόσο, παρά την πολύ μεγάλη διόρθωση, η υποεκτίμηση των επενδύσεων σε αποθέματα συνεχίζει να είναι εμφανής, με βάση την τεράστια αύξηση των εισαγωγών Α&Υ και της εγχώριας παραγωγής στην περίοδο 2014-2019.

Με τις ανωτέρω εκτιμήσεις για την αύξηση της ΜΙΚ και των επενδύσεων σε αποθέματα στην περίοδο 2014-2019 και με δεδομένο το ρυθμό αύξησης των εξαγωγών και των εισαγωγών Α&Υ, όπως είχαν μετρηθεί πριν την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020, ο ΜΕΡΜ του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 θα υπερέβαινε το 1,15% (αντί του 0,9% που είχε εκτιμηθεί με τα στοιχεία πριν την αναθεώρηση της 16/10/2010).

Ωστόσο, η αναθεώρηση αποκάλυψε και μετρήσεις που προκαλούν σημαντικά ερωτήματα ακόμη και σχετικά με βασικά στοιχεία του ΑΕΠ που μετρούνται με πραγματικά στοιχεία και όχι με στατιστικές εκτιμήσεις. Σχετικά, σημειώνεται ότι, με βάση τις εκτιμήσεις για την εξέλιξη της συνολικής ζήτησης στην οικονομία (ΕΤΔ+Χ) και της μεταβολής της Δ(ΕΤΔ+Χ))⁵ στην περίοδο 2014-2020, θα μπορούσε να υποτεθεί ότι αν τα στοιχεία για την αύξηση των εισαγωγών Α&Υ επρόκειτο να αναθεωρηθούν, αυτό θα ήταν μάλλον σε πτωτική κατεύθυνση.

Το ενδιαφέρον, επομένως, ήταν ότι στην αναθεώρηση του ΑΕΠ την 16^{ης} Οκτωβρίου 2020, οι εισαγωγές Α&Υ εκτιμήθηκαν να είναι αυξημένες με ΜΕΡΜ +5,82%, πολύ υψηλότερο από το ήδη πολύ υψηλό (σε σχέση με την αύξηση της ΕΤΔ και του Δ(ΕΤΔ+Χ)) 3,63%. Έτσι, σύμφωνα με την αναθεώρηση, η αύξηση των εισαγωγών Α&Υ το 2019 έναντι του 2013 μετρήθηκε τώρα να είναι στα € 20,51 δισ., κατά € 7,18 δισ. υψηλότερη από ότι ήταν η μέτρηση πριν την αναθεώρηση. Αυτή η εξέλιξη «επισκίασε» την αύξηση των εξαγωγών Α&Υ με ΜΕΡΜ 5,83% (από 4,82%) και την αύξηση της ΕΤΔ στην οικονομία με ΜΕΡΜ 0,77% (από 0,59%). Είναι χαρακτηριστικό

---

³ Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.5. η ΜΙΚ (σε σταθερές τιμές 2015) ήταν το 2019 μόνο κατά € 912 εκατ. υψηλότερη με την εκτίμηση μετά την αναθεώρηση, από ότι ήταν με την εκτίμηση πριν την αναθεώρηση. Αυτό συνέβη, διότι η ΕΛΣΤΑΤ εκτίμησε το 2020 ότι η ΜΙΚ ήταν χαμηλότερη από ότι είχε εκτιμηθεί έως τώρα κατά -3,1 δισ. € το 2010 και κατά -1,57 δισ. € το 2013.

⁴ Είναι πολύ πιθανό ότι ένα μικρό μέρος αυτής της πολύ μεγάλης διαφοράς οφείλεται στη μείωση της αύξησης των επενδύσεων ΠΚ το 2019 έναντι του 2013 κατά -1,04 δις €. (Πίνακας 1.8.) Κάποιες επενδύσεις ΠΚ μετατράπηκαν σε επενδύσεις σε αποθέματα.

⁵ Η συνολική ζήτηση στην οικονομία απαρτίζεται από την Εγχώρια Τελική Δαπάνη (ΕΤΔ) συν τις εξαγωγές Α&Υ (Χ).

ότι το έλλειμμα του Εξωτερικού Ισοζυγίου Α&Υ (ΕΙΑ&Υ, αυτό που ονομάζουμε καθαρές εξαγωγές) που ήταν μειωμένο κατά € 3,42 δισ. με την προηγούμενη εκτίμηση, μετά την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 παρουσιάζεται αυξημένο κατά -0,31 δισ. €. Με αυτό τον τρόπο αφαιρέθηκαν από το ΑΕΠ του 2019, λόγω της μείωσης των καθαρών εξαγωγών, καθαρά -3,72 δισ. €.

Αυτές οι εξελίξεις οδήγησαν στην μείωση του ΜΕΡΜ του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 στο 0,74%, από το 0,9%, παρά την σημαντική αναβάθμιση των εκτιμήσεων για την αύξηση της ΜΙΚ και των επενδύσεων σε αποθέματα, όπως προαναφέρθηκε.

Συνολικά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το τελικό αποτέλεσμα της αναθεώρησης του ΑΕΠ της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 ήταν η μεγάλη επιδείνωση της ασυμβατότητας που ήδη χαρακτήριζε τις εκτιμώμενες εξελίξεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ σε ολόκληρη την περίοδο 2014-2019. Με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία ο λόγος $\{\Delta M/\Delta(ΕΤΔ+Χ)\}$ ⁶ διογκώθηκε περαιτέρω στο 72% (από το ήδη πολύ υψηλό 56,7%), με αποτέλεσμα η υποεκτίμηση του ΜΕΡΜ του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 να αυξηθεί σημαντικά, αντί της αναμενόμενης μείωσής της.

Δεδομένου ότι οι εισαγωγές και οι εξαγωγές Α&Υ είναι πραγματικά στοιχεία, η αύξησή τους, με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία, με ΜΕΡΜ 5,82% και 5,83% αντίστοιχα στην περίοδο 2014-2019 θα πρέπει να θεωρείται ως δεδομένη. Από την άλλη πλευρά δεν μπορεί επίσης να αμφισβητηθεί το ότι η αύξηση της πραγματικής ΕΤΔ στην οικονομία και του πραγματικού ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019, ήταν αυτή που προσδιορίζεται από την αύξηση των εισαγωγών και των εξαγωγών Α&Υ, με τον πραγματικό λόγο $\{\Delta M/\Delta(ΕΤΔ+Χ)=\chi\}$ γύρω στο 40%-52%. Αν για παράδειγμα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.3., ο λόγος αυτός ήταν στο πιο αποδεκτό 50% στην περίοδο 2014-2019 τότε ο ΜΕΡΜ του ΑΕΠ στην περίοδο θα ήταν στο 1,86%, αντί για το 0,74% που προκύπτει από την αναθεώρηση με τον λόγο $\chi=72\%$.

Η ύφεση λόγω Covid-19 το 2020 και η αναμενόμενη ανάκαμψη και ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2021-2023

Η μείωση του Ελληνικού ΑΕΠ κατά -9,22% στο 9μηνο 2020 (3^ο 3μηνο 2020: -9,59%), και η εκτιμώμενη μείωση του κατά -4,35% ως -5,5% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -8,0% ως -8,5% το 2020.

Ο απόλυτος παράγοντας που συμβάλλει στην πρωτοφανή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας σε όλες τις χώρες του κόσμου και στην Ελλάδα το 2020, μετά την 20^η Φεβρουαρίου 2020, ήταν η ταχεία εξάπλωση της πανδημίας του Covid-19.

Η ταχεία εξάπλωση του Covid-19 στην Ευρώπη, στις ΗΠΑ και στο κόσμο τον Φεβρουάριο - Μάιο 2020 οδήγησε στην επιβολή των πρωτοφανών lockdown και σε ουσιαστική καθήλωση της λειτουργίας των οικονομιών στο 2μηνο Μαρτίου-Απριλίου 2020 που άρχισαν να αίρονται από τον Μάιο 2020, με αποκατάσταση ενός επιπέδου λειτουργίας των οικονομιών από τον Ιούλιο του 2020. Αυτό είχε ως συνέπεια την πρωτοφανή μείωση του ΑΕΠ σε ετήσια βάση σε όλες τις χώρες του κόσμου στο 1^ο

---

⁶ Βλ. σημείωση 2 παραπάνω.

6μηνο 2020, αλλά την εντυπωσιακή ανάκαμψή του σε 3μηνιαία βάση και τη σχετικά μικρή μείωσή του σε ετήσια βάση στο 3^ο 3μηνο 2020.

Στην Ελλάδα, παρά την επιτυχία της στον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού έως τον Αύγουστο του 2020, το αυστηρό lockdown που εφαρμόστηκε στο 2μηνο Μαρτίου-Απριλίου, παρά την σταδιακή άρση του στο 2μηνο Μαΐου - Ιουνίου 2020, σημειώθηκε μεγάλη μείωση του ΑΕΠ στο 2^ο 3μηνο 2020 (-15,8%) και σημαντική μείωση του στο 3^ο 3μηνο 2020 (-9,59%), με την μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 να διαμορφώνεται στο -9,22%. Η μείωση αυτή οφείλεται ασφαλώς στη μεγάλη μείωση των εξαγωγών Α&Υ (λόγω της μείωσης των εσόδων από τον εισερχόμενο τουρισμό και τις διεθνείς μεταφορές), αλλά κυρίως οφείλεται στο ότι η απολύτως αναμενόμενη σημαντική μείωση των εξαγωγών Α&Υ (κατά -25,1%) συνοδεύτηκε από την ελάχιστη μείωση των εισαγωγών Α&Υ (-6,2%) από το πολύ υψηλό επίπεδό τους στο 9μηνο 2019. Έτσι, ο λόγος $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$, που η ΕΛΣΤΑΤ τον εκτιμούσε στο 72% στην περίοδο 2014-2019, μειώθηκε στο 20,47% στο 9μηνο 2020.

Η εξάπλωση του Covid-19 παγκοσμίως και στην Ελλάδα έλαβε μεγάλες διαστάσεις από τα τέλη Οκτωβρίου 2020, οδηγώντας στην επιβολή νέων lockdown τον Νοέμβριο - Δεκέμβριο 2020. Αυτό το νέο lockdown στην Ελλάδα εκτιμάται ότι επηρέασε αρνητικά το ΑΕΠ του 4^{ου} 3μήνου 2020. Αυτό ωστόσο, αντισταθμίζεται σε σημαντικό βαθμό από τα ακόλουθα:

(α) Από την πολύ καλύτερη του αναμενόμενου εξέλιξη της Εγχώριας Τελικής Δαπάνης (ΕΤΔ) στην οικονομία στο 9μηνο 2020 (-1,69%) και κυρίως στο 3^ο 3μηνο (+5,7%) και από την εκτίμηση για συγκράτηση της μείωσής της στο -3,3% στο 4^ο 3μηνο, παρά το lockdown τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο. Αυτή η εκτίμηση προκύπτει από την στήριξη των εισοδημάτων των νοικοκυριών και της λειτουργίας και της ρευστότητας των επιχειρήσεων με το Δημοσιονομικό Πακέτο των € 14,6 δισ. το 2020 (άνω των € 5,0 δισ. στο 4^ο 3μηνο 2020) και με τις νέες παροχές στους συνταξιούχους ύψους € 1,4 δισ. που επιδικάστηκαν από το ΣτΕ. Ήδη αυτές οι ενισχύσεις έχουν συμβάλει: (i) στη μεγάλη αύξηση των τραπεζικών καταθέσεων κατά 8,2% (ή κατά € 9,61 δισ.) σε ετήσια βάση το Δεκ.2020, (ii) στην ελάχιστη πτώση του Γενικού Δείκτη Όγκου των Λιανικών Πωλήσεων (ΓΔΟΠΚΛΕ) κατά -1,17% στο 2μηνο Οκτ.-Νοεμ. 2020 (Νοέμ.2020: -6,9%) και (iii) στην αύξηση της παραγωγής της Μεταποιητικής Βιομηχανίας κατά 1,9% στο 2μηνο Οκτ.-Νοεμ. 2020 (Νοέμβριος 2020: +6,8%).

(β) Από το δεδομένο ότι στο 2μηνο Οκτ.-Νοεμ. 2020 η πτώση των εξαγωγών και των εισαγωγών Α&Υ σε σταθερές τιμές εκτιμάται στο -13,2% (αγαθά: +10,6%) και στο -11,6% (αγαθά: -3,6%) αντίστοιχα. Έτσι, η αρνητική επίπτωση των καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ δεν θα υπερβεί τις -1.0 π.μ. στο 4^ο 3μηνο 2020, από -14,6 π.μ. στο 3^ο 3μηνο 2020.

Συνολικά, ο πιο σημαντικός παράγοντας που προσδιορίζει την εκτιμώμενη μείωση του ελληνικού ΑΕΠ κατά -8,0% ως -8,5% το 2020⁷, είναι η προβλεπόμενη μείωση του λόγου $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)=\chi\}$ στο 24,32% το 2020/2019 (9μηνο 2020/9μηνο 2019: 20,47%), από 72,0% στην περίοδο 2014-2019. Δηλαδή, ενώ η αύξηση του ΑΕΠ κατά € 28 στην περίοδο 2014-2019 προκαλούσε αύξηση των εισαγωγών Α&Υ κατά € 72, η εκτιμώμενη μείωση του ΑΕΠ κατά € 75,7 το 2020 εκτιμάται ότι θα προκαλέσει μείωση

---

⁷ Με βάση τα μη εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σε σταθερές τιμές.

των εισαγωγών Α&Υ μόνο κατά € 24,3. Η τεράστια αυτή μείωση του λόγου χ το 2020 είναι, προφανώς, σημαντικά υπερεκτιμημένη και η συμβολή της στην μεγάλη μείωση του ΑΕΠ το 2020 είναι αναμφισβήτητη. Ειδικότερα:

Η μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 (-9,22%): Η ΕΛΣΤΑΤ εκτίμησε την μείωση του ΑΕΠ στο -9,22% στο 9μηνο 2020, με μείωση του ΑΕΠ στο 1^ο 3μηνο 2020 στο -1,5% (από 1,0%) και στο 2^ο 3μηνο 2020 στο -15,8% (από -15,3%) και με μικρότερη του αναμενομένου μείωση του κατά -9,59% στο 3^ο 3μηνο 2020. Η μείωση αυτή του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 προσδιορίστηκε και πάλι από την ελάχιστη μείωση των εισαγωγών Α&Υ κατά -6,2% (ή κατά -3,27 δισ. €) σε σύγκριση με την μείωση του αθροίσματος (ΕΤΔ+Χ) κατά -8,37% (ή κατά -15,97 δισ. €).

Η εξέλιξη αυτή συνεπάγεται την μείωση του ποσοστού $\{\Delta M/\Delta(ΕΤΔ+Χ)\}$ στο 20,47% στο 9μηνο 2020/9μήνου 2019 και στο 338,3% στο 9μηνο 2020/9μηνο 2014⁸, έναντι 39,5% στο 9μηνο 2019/9μηνο 2018 και έναντι 72,0% στην περίοδο 2014-2019.

Η μεγάλη, όπως αναμενόταν, μείωση των εσόδων από τον τουρισμό κατά -78,4% στο 9μηνο 2020 και η συνεπαγόμενη μεγάλη μείωση των εξαγωγών Α&Υ κατά -25,1% στο 9μηνο 2020, συνέβαλε πράγματι στη σημαντική μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο αυτό. Ωστόσο, η μείωση του ΑΕΠ διογκώθηκε διότι η απολύτως αναμενόμενη μείωση κατά -15,97 δισ. € του αθροίσματος ΕΤΔ+Χ, συνοδεύτηκε από ελάχιστη μείωση και των εισαγωγών Α&Υ κατά μόλις -3,27 δισ. €, με συνέπεια την προαναφερθείσα μεγάλη μείωση του ποσοστού $\{\Delta M/\Delta(ΕΤΔ+Χ)=\chi\}$ στο 20,47%. Ο λόγος αυτός που υπερεκτιμήθηκε στην περίοδο της ανόδου του ΑΕΠ 2014-2019 στο 72% (υποεκτιμώντας σημαντικά την άνοδο του ΑΕΠ σε ΜΕΡΜ 0,74%, αντί για άνω του 1,7% με το $\chi=52\%$ ή χαμηλότερα), υποεκτιμήθηκε σημαντικά στην περίοδο της μείωσης του ΑΕΠ, στο 20,47% στο 9μηνο 2020, υπερεκτιμώντας την μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο αυτό στο -9,22%, αντί του -6,1% ή χαμηλότερα - που θα ήταν αν ο λόγος χ ήταν 28% ή υψηλότερα (βλέπε τον Πίνακα 2.4. στο Κεφάλαιο 2).

Η εκτίμηση για μείωση του ΑΕΠ κατά -4,35% ως -5,5% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -8,0% ως -8,5% το 2020⁹: Η μείωση του ΑΕΠ κατά -9,22% στο 9μηνο 2020 είναι συμβατή με την εκτίμηση του ΙΝΣΕΤΕ για μείωση του ΑΕΠ κατά -8,0% ως -8,5% το 2020, με μεγαλύτερη (από την έως τώρα εκτιμώμενη) μείωση του κατά -4,35% ως -5,5% στο 4^ο 3μηνο 2010, λόγω της μεγάλης εξάπλωσης του Covid-19 από τον Οκτώβριο 2020 και του νέου lockdown τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο 2020.

Ειδικότερα, η μείωση του ΑΕΠ κατά 9,59% στο 3^ο 3μηνο 2020 οφείλεται, όπως προαναφέρθηκε στην τεράστια αρνητική επίπτωση των καθαρών εξαγωγών στην μείωση του ΑΕΠ που ανήλθε σε -14,6 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ η αύξηση κατά 5,7% της ΕΤΔ στην οικονομία σε αυτό το 3μηνο είχε σημαντική θετική επίπτωση στη μεταβολή του ΑΕΠ κατά +5,0 π.μ. Λαμβάνοντας υπόψη και την εκτιμώμενη μείωση

---

⁸ Στο 9μηνο 2020 η τελική ζήτηση στην οικονομία (ΕΤΔ+Χ) ήταν ελάχιστα αυξημένη, μόλις κατά € 2,96 δισ., έναντι του 9μήνου του 2014. Στην ίδια περίοδο οι εισαγωγές Α&Υ εκτιμήθηκαν αυξημένες κατά € 10,01 δισ. Σύμφωνα δηλαδή με τις εκτιμήσεις, η συνολική ζήτηση στην οικονομία (ΕΤΔ+Χ) αυξήθηκε κατά μόλις € 2,96 δισ. (με ΜΕΡΜ 0,29%) ενώ οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά € 10,01 δισ. (με ΜΕΡΜ 3,8%). Η εκτίμηση αυτή είναι ιδιαίτερα δυσσεμνήτευτη από μακροοικονομικής απόψεως, και εκτιμάται ότι οφείλεται σε υποεκτίμηση της αύξησης της ΕΤΔ στην περίοδο 2014-2019 και υπερεκτίμησης της μείωσης της ΕΤΔ στο 9μηνο 2020.

⁹ Βλ. υποσημείωση 7 παραπάνω.

των εισαγωγών και των εξαγωγών Α&Υ σε σταθερές τιμές τον Οκτώβριο - Νοέμβριο 2020 κατά -11,8% και -13,2% αντίστοιχα, εκτιμάται τώρα ότι η επίπτωση των καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020 δεν θα υπερβεί τις -1,0 π.μ. (έναντι -14,6 π.μ. στο 3^ο 3μηνο όπως προαναφέρθηκε). Επίσης, η μείωση της ΕΤΔ στην οικονομία εκτιμάται ότι δεν θα υπερβεί το -3,3% στο 4^ο 3μηνο 2020, παρά το νέο lockdown, στηριζόμενη, όπως προαναφέρθηκε στις παροχές του Δημοσιονομικού Πακέτου και στις παροχές στους συνταξιούχους, καθώς και στη μεγάλη αύξηση των τραπεζικών καταθέσεων και της πιστωτικής επέκτασης των Τραπεζών.

Με αυτά τα δεδομένα, η μείωση του ΑΕΠ αναμένεται στο -4,35% ως -5,5% στο 4^ο 3μηνο 2020 και, με δεδομένη την μείωση κατά -9,22% στο 9μηνο 2020, στο -8,0% ως -8,5% για το 2020 συνολικά.

Ειδικότερα, αναμένεται: (i) Μείωση της ΜΙΚ κατά -3,6% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -4,2% το 2020 (9μηνο 2020: -4,41%). (ii) Αύξηση της Κατανάλωσης της ΓΚ κατά 2,9% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά 1,43% το 2020 (9μηνο 2020: 0,89%, 3^ο 3μηνο 2020: +4,4%). (iii) Μείωση των Επενδύσεων ΠΚ κατά -7,1% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -1,44% το 2020 (9μηνο 2020: 0,8%, 3^ο 3μηνο 2020: 5,3%). (iv) Μείωση των Επενδύσεων σε αποθέματα συν τις στατιστικές διαφορές κατά -0,33 δισ. € στο 4^ο 3μηνο 2020 και αύξησή τους κατά 1,2 δισ. € το 2020, μετά την αύξησή τους κατά € 1,51 δισ. στο 9μηνο 2020. (v) Μείωση των Εξαγωγών Α&Υ κατά -11,7% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -22,1% το 2020, μετά τη μεγάλη μείωση τους κατά -36% στο 3^ο 3μηνο 2020 και κατά -25,1% στο 9μηνο 2020. (vi) Μείωση των Εισαγωγών Α&Υ κατά -7,9% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -6,6% το 2020 (3^ο 3μηνο 2020: -7,0%, 9μηνο 2020: -6,2%).

Συνολικά σημειώνονται τα ακόλουθα:

(α) Η αύξηση των Επενδύσεων ΠΚ κατά 0,8% στο 9μηνο 2020, αλλά από τα ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδά τους στο 9μηνο 2019 και το 2020 (ιδιαίτερα μετά την αναθεώρηση) και η πολύ μικρότερη του αναμενομένου μείωση τους κατά -1,44% το 2020 (ενώ η ΕΕ τον Μάιο 2020 ανέμενε μείωση τους κατά -30% και τον Νοέμβριο 2020 μείωση τους κατά -8,0%).

(β) Η πολύ μικρότερη του αναμενομένου μείωση της ΕΤΔ στην οικονομία κατά -1,69% στο 9μηνο 2020, καθώς και η εκτιμώμενη μείωση της κατά -2,12% το 2020.

(γ) Η αύξηση των εξαγωγών αγαθών σε σταθερές τιμές κατά 1,0% στο 9μηνο 2020, καθώς και η εκτιμώμενη αύξησή τους κατά 1,1% το 2020.

(δ) Η ελάχιστη μείωση των εισαγωγών αγαθών κατά -4,7% στο 9μηνο 2020 και η εκτιμώμενη μείωση τους κατά -4,8% το 2020.

(ε) Το Δημοσιονομικό πακέτο είχε αρνητική επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ στο 1^ο 6μηνο 2020, όπου συνέβαλε ουσιαστικά στη συγκράτηση της μείωσης των εισαγωγών Α&Υ, αλλά η επίπτωσή του στη συγκράτηση της μείωσης της ΕΤΔ στην οικονομία ήταν μηδαμινή. Ωστόσο, είχε σημαντική επίπτωση στη συγκράτηση της μείωσης τόσο των εισαγωγών Α&Υ (στο -7,0%), αλλά κυρίως στην αύξηση της ΕΤΔ στην οικονομία κατά 5,7% στο 3^ο 3μηνο 2020. Αναμένεται να έχει σημαντικότερη θετική επίπτωση στο 4^ο 3μηνο 2020, σε συνδυασμό με τις παροχές στους συνταξιούχους και την αύξηση των καταθέσεων.

Οι προοπτικές ανάκαμψης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2021-2023

Αύξηση του ΑΕΠ το 2021 4,5% (1^ο 3μηνο: -0,5%, 2^ο 3μηνο: 7,0%, 3^ο 3μηνο: 6,3% και 4^ο 3μηνο: 5,1%)

Η ανάκαμψη της Παγκόσμιας και της Ελληνικής Οικονομίας από το 2021 στηρίζεται στην υπόθεση ότι η εξάπλωση του Covid-19 θα αρχίσει να υποχωρεί ουσιαστικά από τον Μάιο του 2021, κυρίως λόγω του σταδιακού εμβολιασμού, και ότι η πανδημία θα εξακολουθήσει να υπάρχει έως το τέλος του 2021 αλλά από τον Ιούλιο του 2021 θα έχει σχετικά περιορισμένες αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως και στην Ελλάδα.

Αν και λόγω της επικρατούσας αβεβαιότητας για την πορεία της πανδημίας και της εξέλιξης των εμβολιασμών, η λεπτομερής πρόβλεψη των τουριστικών ροών είναι αυτή τη στιγμή παρακινδυνευμένη, αναμένεται αύξησή τους σε σχέση με το 2020 και η ευμενής εικόνα της Ελλάδας στο εξωτερικό, της επιτρέπει να διεκδικήσει αυξημένο μερίδιο αγοράς. Επιπλέον των ανωτέρω, και καθώς ανακάμπτει η ναυτιλία, ανάκαμψη αναμένεται το 2021 και στα έσοδα από τις διεθνείς μεταφορές που επίσης σημειώνουν μεγάλη μείωση το 2020 (Ιαν.-Οκτώβριος 2020: -18,32%). Τέλος, σημαντική άνοδος αναμένεται και στις εξαγωγές αγαθών, σε συνέχεια της πολύ ικανοποιητικής τους πορείας το 2020, όπου αναμένεται ελάχιστη αύξησή τους 1,1%. Έτσι, το 2021 αναμένεται αύξηση των εξαγωγών Α&Υ κατά 10,0%, μετά τη μεγάλη μείωση τους κατά -22,1% το 2020.

Όσον αφορά τις εισαγωγές Α&Υ, η περιορισμένη μείωση τους το 2020 (-6,6%), συνεπάγεται την εκτίμηση για ανάκαμψή τους κατά 5,2% το 2021, δεδομένης της αύξησης των εξαγωγών Α&Υ (10,0%) και της εκτίμησης για αύξηση της Εγχώριας τελικής Δαπάνης (ΕΤΔ) στην οικονομία κατά 3,4%.

Αυτά συνεπάγονται τη διαμόρφωση του λόγου $\{\Delta M/\Delta(ΕΤΔ+Χ)=\chi\}$ στο 31,2% το 2021, που είναι υψηλότερο από το εκτιμώμενο 24,32% του 2020, αλλά σημαντικά χαμηλότερο από το 72% της περιόδου 2014-2019. Αυτό το σχετικά χαμηλό $\chi=31,2\%$ το 2021 στηρίζεται στα σημαντικά αποτελέσματα βάσης, όσον αφορά τις εισαγωγές και τις εξαγωγές Α&Υ και την ΕΤΔ στην οικονομία - μετά τις εξελίξεις στα μεγέθη αυτά το 2020, καθώς και στο ότι η ανάκαμψη των εξαγωγών Α&Υ το 2021 θα οφείλεται στην σταδιακή ανάκαμψη των εσόδων από τον εισερχόμενο τουρισμό και από τις διεθνείς μεταφορές (που έχουν χαμηλό import content).

Η αύξηση της ΕΤΔ κατά 3,4% το 2021 οφείλεται: (i) Στην εκτιμώμενη αύξηση των επενδύσεων ΠΚ κατά 12,3% (τα σημαντικά επενδυτικά σχέδια που αναβλήθηκαν για μια ακόμη φορά το 2020 εκτιμάται ότι θα εισέλθουν σε φάση υλοποίησης από το 2021), ενώ το 2021 εκτιμάται ότι θα απορροφηθούν και επενδυτικά κεφάλαια ύψους € 2,64 δισ. από το Ταμείο Ανάκαμψης και Σταθερότητας (Recovery and Resilience Fund ή RRF). (ii) Στην αύξηση της ΜΙΚ κατά 2,7% (μετά την μείωση της το 2020 κατά -4,2%), με εκτιμώμενη αύξηση του Ακαθαρίστου Διαθεσίμου Εισοδήματος (ΑΔΕ) στο 3,3% σε σταθερές τιμές 2015 (Πίνακας 2.8.). (iii) Στην αύξηση των επενδύσεων σε αποθέματα και των στατιστικών διαφορών κατά € 0,65 δισ., και, τέλος (iv) στην μείωση της κατανάλωσης της ΓΚ κατά -0,3%.

Τα ανωτέρω συνεπάγονται την εκτιμώμενη αύξηση του ΑΕΠ κατά 4,5% το 2021 (Ονομαστικό ΑΕΠ: 4,3%), μετά την μείωση του κατά -8,0% ως -8,5% το 2020. Η αύξηση αυτή του ΑΕΠ το 2021 περιορίζεται από την εκτιμώμενη σημαντική ακόμη αρνητική επίπτωση από τον Covid-19 στο 1^ο και σε σημαντικό βαθμό και στο 2^ο 3μηνο 2021 (όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.4. στο Κεφάλαιο 2), μετά τις αρνητικές εξελίξεις όσον αφορά την εξάπλωση του Covid-19 στο 4^ο 3μηνο 2020 και τον Ιανουάριο 2021.

Αύξηση του ΑΕΠ κατά 4,2% το 2022 και κατά 3,2% το 2023: Η αναπτυξιακή πορεία της χώρας αναμένεται να συνεχιστεί το 2022 με αύξηση του ΑΕΠ κατά 4,2% (ονομαστικό ΑΕΠ: 5,2%) και το 2023 με αύξηση του ΑΕΠ κατά 3,2% (ονομαστικό ΑΕΠ: 4,3%). Η ανάπτυξη το 2022 και το 2023 θα στηριχθεί στη συνεχιζόμενη σημαντική αύξηση των επενδύσεων ΠΚ (2022: 13,9%, 2023: 9,5%) και των εξαγωγών Α&Υ (2022: 7,6%, 2023: 4,8%) - με αύξηση των εσόδων από τον εξωτερικό τουρισμό και από τις διεθνείς μεταφορές το 2023 στο 95% του επιπέδου τους το 2019.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3.1., οι καθαρές εξαγωγές αναμένεται να έχουν θετική επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,39 π.μ. το 2022 και κατά 0,10 π.μ. το 2023 (από +1,42 π.μ. το 2021 και από -5,86 π.μ. το 2020), ενώ ο λόγος ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ) εκτιμάται στο 36,7% το 2022 και στο 36,2% το 2023 καθώς η ανάκαμψη των εσόδων από τον εισερχόμενο τουρισμό και από τις διεθνείς μεταφορές (ναυτιλία) αναμένεται να πραγματοποιηθεί με σχετικά χαμηλό import content.

Από την άλλη πλευρά, η αύξηση των εισαγωγών Α&Υ στην περίοδο 2021-2023 θα λάβει χώρα έναντι του πολύ υψηλού επιπέδου τους το 2020, όπου σημειώθηκε και πάλι μεγάλη αύξηση των εισαγωγών Α&Υ ως ποσοστού του ΑΕΠ στο 39,4% το 2020, από 38,8% το 2019, και αυτό, παρά την κατακόρυφη μείωση των εξαγωγών Α&Υ στο 32,3% του ΑΕΠ το 2020, από 38,1% του ΑΕΠ το 2019.

Δημοσιονομικές Εξελίξεις το 2020 και οι Δημοσιονομικές Προοπτικές της χώρας στην περίοδο 2021-2030.

Η εκτέλεση του Π2020 στο 11μηνο 2020 και ιδιαίτερα η μεγάλη επιδείνωσή της τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο 2020, σηματοδοτεί σημαντικό έλλειμμα (ΠΕΓΚ) στο Πρωτογενές Ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης (ΠΙΓΚ), της τάξης του -7,9% του ΑΕΠ το 2020, έναντι ΠΕΓΚ ύψους -7,2% του ΑΕΠ που προβλέπεται στην Εισηγητική Έκθεση του Π2021.

Η εκτίμηση αυτή στηρίζεται:

- (i) στην εκτιμώμενη μεγάλη μείωση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά -9,2% το 2020,
- (ii) στο πακέτο μέτρων της Κυβέρνησης που είχε θεσπιστεί πριν από τον Covid-και τις προεκλογικές και μετεκλογικές παροχές των προηγούμενων νόμων του 2019 που εκτιμάται ότι θα επιβαρύνουν τον Π2020 κατά € 1,4 δισ.,
- (iii) το δημοσιονομικό πακέτο για τον Covid-19 που εκτιμάται τώρα ότι θα διαμορφωθεί στα € 14,6 δισ. το 2020 και
- (iv) το νέο πακέτο παροχών στους συνταξιούχους ύψους € 1,4 δισ. που επιδικάστηκε από το ΣτΕ.

Όπως φαίνεται στους Πίνακες 4.3. και 4.5. και όπως αναλύεται στο Κεφάλαιο 4., τα δεδομένα αυτά σηματοδοτούν την μείωση των εσόδων της ΓΚ το 2020 κατά -9,8% (11μηνο 2020: -10,3% σε ενοποιημένη ταμειακή βάση) και την αύξηση των

Πρωτογενών Δαπανών της ΓΚ κατά 13,2% (11μηνο 2020: +15,1% σε ενοποιημένη ταμειακή βάση). Ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση των Πρωτογενών Δαπανών της Κεντρικής Κυβέρνησης το 4^ο 3μηνο 2020.

Ωστόσο, μετά την εκ βάθρων αναδιάρθρωση και εκλογίκευση των δημοσίων οικονομικών της χώρας στην περίοδο 2010-2018, τα δημοσιονομικά δεδομένα της είναι τώρα έτσι διαμορφωμένα, ώστε, με βάση τις προοπτικές ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας από το 2021 και την εκτιμώμενη αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 5,8% το 2021, 5,2% το 2022, 4,3% το 2023 και με ΜΕΡΜ 3,0% στην περίοδο 2024-2030 (Πίνακας 4.3.), να επανέλθει σε ΠΠΓΚ από το 2022 ως ακολούθως:

ΠΕΓΚ ύψους -2,4% του ΑΕΠ το 2021: Λαμβάνοντας υπόψη και τις νέες πολιτικές μείωσης των εισφορών στα Ασφαλιστικά Ταμεία (κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες) και κατάργησης της εισφοράς αλληλεγγύης για τους χαμηλόμισθους, καθώς και την προοπτική σημαντικής αύξησης των δαπανών για επενδύσεις ΠΚ της ΓΚ, από τα πολύ χαμηλά επίπεδά τους το 2020 και επίσης το εκτιμώμενο Δημοσιονομικό Πακέτο του 2021, το ΠΠΓΚ να αναμένεται να καταγράψει έλλειμμα (ΠΕΓΚ) ύψους -2,4% του ΑΕΠ το 2021 (έναντι ΠΕΓΚ ύψους -3,9% του ΑΕΠ που προβλέπει η ΕΕΠ2021)¹⁰ (βλ. Πίν. 4.3). Το 2021 αναμένεται (βλ. Πίν. 4.3 και 4.5): (i) Αύξηση των εσόδων της ΓΚ κατά 4,0% (από το πολύ χαμηλό επίπεδό τους το 2020), λαμβάνοντας υπόψη και την είσπραξη των € 2,65 δισ. από το Ταμείο Ανάκαμψης και Σταθερότητας. (ii) Μείωση των Πρωτογενών Δαπανών της ΓΚ (ΠΔΓΚ) κατά -6,0% (από τα υπερ-διογκωμένα επίπεδά τους το 2020). Το Δημοσιονομικό Πακέτο για τον Covid-19 το 2021 θα είναι υπαρκτό στο 1^ο 3μηνο 2021, αλλά για το έτος ως σύνολο θα είναι σημαντικά μειωμένο σε σχέση με το 2020.

Στη συνέχεια, το ΠΠΓΚ εκτιμάται ότι μπορεί και πρέπει να επανέλθει σε πλεονάσματα (ΠΠΓΚ) ύψους 0,5% του ΑΕΠ το 2022 και 1,0% του ΑΕΠ το 2023, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.3. Η αύξηση των εσόδων της ΓΚ εκτιμάται στο 4,4% το 2022 (ονομαστικό ΑΕΠ: 5,2%) και στο 3,1% το 2023 (ονομαστικό ΑΕΠ: 4,3%). Οι Πρωτογενείς Δαπάνες της ΓΚ εκτιμάται ότι θα σημειώσουν νέα μείωση κατά -1,7% το 2022, με την πρόβλεψη ότι δεν θα υπάρξει δημοσιονομικό πακέτο το έτος αυτό), από τα πολύ υψηλά ακόμη επίπεδά τους το 2021, όπου θα υπάρχει Δημοσιονομικό Πακέτο τουλάχιστον στο 1^ο 3μηνο 2021, και αύξηση 2,0% το 2023.

Στην περίοδο 2024-2030 το ΠΠΓΚ εκτιμάται και πρέπει να τεθεί σε μια πορεία αυξανόμενου ΠΠΓΚ το ύψος του οποίου θα είναι στο 1,4% του ΑΕΠ το 2024 και θα ανέλθει στο 2,7% του ΑΕΠ το 2030, με το ΜΕΡΜ των εσόδων της ΓΚ στο 2,41% (με βάση το ΜΕΡΜ του ονομαστικού ΑΕΠ στο 3,0%), και με το ΜΕΡΜ των Πρωτογενών Δαπανών της ΓΚ στο 1,81% (σημαντικά υψηλότερο από το ΜΕΡΜ του αποπληθωριστή του ΑΕΠ που εκτιμάται στο 1,5%).

Η συνεχιζόμενη επίτευξη των ανωτέρω αυξανόμενων ΠΠΓΚ στην περίοδο 2022 - 2023 και στην περίοδο 2024-2030 είναι απολύτως πραγματοποιήσιμη ακόμη και με συνέχιση της πολιτικής για ουσιαστική εκλογίκευση του φορολογικού συστήματος και του συστήματος εισφορών στα Ασφαλιστικά Ταμεία - π.χ., με εξάλειψη των

---

¹⁰. Σημειώνεται ότι στην ΕΕΠ2021 προβλέπεται άνοδος του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 5,6% το 2021 (ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 2015: +4,8%), ενώ το ΙΝΣΕΤΕ προβλέπει άνοδο του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 5,6% (ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 2015: +4,7%).

περιπτώσεων υπερφορολόγησης στο φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων και επιχειρήσεων, στον ΦΠΑ και τις ασφαλιστικές εισφορές - και με σημαντική αύξηση των αναπτυξιακών δαπανών - π.χ. των επενδύσεων ΠΚ των φορέων της ΓΚ - και με ικανοποιητική αύξηση και των ουσιαστικών κοινωνικών δαπανών. Επίσης, τα ΠΠΓΚ μπορεί και πρέπει να διατηρηθούν ακόμη και αν αποφασιστεί η σταδιακή ανάπτυξη του κεφαλαιοποιητικού συστήματος στην επικουρική ασφάλιση, όπως προτείνεται από το IOBE και από την Επιτροπή Πισσαρίδη (βλέπε το Κεφάλαιο 5.)

Ανάπτυξη και Πρωτογενή Πλεονάσματα στη Γενική Κυβέρνηση (ΠΠΓΚ)

Όπως τονιζόταν με έμφαση στην Έκθεση του ΙΝΣΕΤΕ για την Ελληνική οικονομία τον Ιούλιο 2019, η χαμηλότερη του αναμενομένου αύξηση του μετρούμενου ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 δεν οφείλεται σε οποιαδήποτε αρνητική επίπτωση από την επίτευξη των πολύ υψηλότερων του αναμενομένου Πρωτογενών Πλεονασμάτων στη Γενική Κυβέρνηση (ΠΠΓΚ) στην ίδια περίοδο, που ανήλθαν στο 0,2% του ΑΕΠ το 2013, στο 0,0% του ΑΕΠ το 2014, στο 0,71% του ΑΕΠ το 2015 (απαιτούμενο από το 3^ο Μνημόνιο -0,25%), στο 3,7% του ΑΕΠ το 2016 (απαιτούμενο: 0,5%), στο 4,25% του ΑΕΠ το 2017 (απαιτούμενο: 1,75%), στο 4,28% του ΑΕΠ το 2018 (απαιτούμενο: 3,5%) και στο 3,6% το 2019 (απαιτούμενο: 3,5%).

Κατ' αρχάς, αυτά τα ίδια τα υψηλά και αυξανόμενα ΠΠΓΚ για μια ολόκληρη βετία αποτελούν ένδειξη ότι η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ της χώρας στην περίοδο αυτή 2014-2019 ήταν πολύ υψηλότερη από την αύξηση του ΑΕΠ, όπως αυτό το τελευταίο εκτιμήθηκε και μετρήθηκε από την ΕΛΣΤΑΤ, ιδιαίτερα μετά την αναθεώρηση.

Από την άλλη πλευρά είναι επίσης εμφανές ότι η όποια ανάπτυξη της οικονομίας στην περίοδο 2014-2019, η χωρίς επιπτώσεις στις δημοσιονομικές προοπτικές της χώρας αποτελεσματική αντιμετώπιση της μεγάλης κρίσης του Covid-19 το 2020, και η αναμενόμενη ανάκαμψη και ανάπτυξη της οικονομίας στην περίοδο 2021-2030, οφείλονται αποκλειστικά και μόνο στην εντυπωσιακή δημοσιονομική προσαρμογή - δηλαδή στα σημαντικά υψηλά ΠΠΓΚ - και στην ουσιαστική βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας, που πραγματοποίησε η Ελλάδα με τις σημαντικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στην περίοδο 2010-2018.

Η απόλυτη αναγκαιότητα των πρωτογενών πλεονασμάτων αποδείχθηκε πέραν πάσης αμφιβολίας το 2020, όπου η χώρα μας και όλες οι χώρες στον κόσμο βρέθηκαν αντιμέτωπες με τις δραματικά αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία από την ταχεία εξάπλωση του Covid-19. Ειδικότερα:

Τα υψηλά ΠΠΓΚ στην περίοδο 2013-2019 ήταν ο πιο καταλυτικός παράγων που συνέβαλε στην ουσιαστική ενίσχυση της εμπιστοσύνης των εγχώριων και ξένων επιχειρηματιών, επενδυτών και καταναλωτών για την Ελλάδα και στην ελληνική οικονομία. Ανέστειλαν την πτωτική πορεία και συνέβαλαν στην άνοδο της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας που καταγράφεται κατά κύριο λόγο με τη δυναμική αύξηση των εισαγωγών και των εξαγωγών Α&Υ και δευτερευόντως με την ικανοποιητική επίσης, αλλά πολύ χαμηλότερη του αναμενομένου, άνοδο του ΑΕΠ.

Τα υψηλά ΠΠΓΚ δεν ήταν η αιτία για την σημαντική μείωση των επενδύσεων ΠΚ των φορέων της ΓΚ στην περίοδο 2014-2019 και δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι

κυβερνήσεις της περιόδου αυτής μείωσαν συνειδητά τις επενδύσεις ΠΚ της ΓΚ για να αυξήσουν τα ΠΠΓΚ. Οι Κυβερνήσεις δεν κατάφεραν να αποτρέψουν την τεράστια μείωση των επενδύσεων της ΓΚ διότι δεν κατάφεραν να κινητοποιήσουν όσο χρειαζόταν τον κρατικό μηχανισμό για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση αυτών των επενδύσεων.

Από την άλλη πλευρά, η μεγάλη μείωση των επενδύσεων αυτών στη συγκεκριμένη περίοδο συνέβαλε σημαντικά στον περιορισμό της αύξησης του ΑΕΠ και είχε πιθανότατα αρνητική - και όχι θετική - συμβολή στα ΠΠΓΚ. Τα ΠΠΓΚ θα ήταν υψηλότερα, αν οι επενδύσεις ΠΚ της ΓΚ είχαν διαμορφωθεί στα αναγκαία σημαντικά υψηλότερα επίπεδα.

Επίσης, τα υψηλά ΠΠΓΚ δεν ευθύνονται για τον εξαιρετικά χαμηλό ΜΕΡΜ (0,86% με τη νέα εκτίμηση μετά την αναθεώρηση) της μετρούμενης ιδιωτικής κατανάλωσης (ΜΙΚ) στην ίδια περίοδο, αφού η αύξηση της πραγματικής (μετρούμενης και μη μετρούμενης) ιδιωτικής κατανάλωσης ήταν πολύ υψηλότερη, όπως προκύπτει αναμφισβήτητα από την αύξηση των εισαγωγών Α&Υ με ΜΕΡΜ 5,82% στην περίοδο 2014-2019.

Τέλος, τα υψηλά ΠΠΓΚ δεν συνέβαλαν στην περιορισμένη αύξηση των αποθεμάτων κατά € 15,75 δισ. στην περίοδο 2014-2019 (περίπου € 2,65 δισ. ετησίως), που και πάλι είναι ελάχιστη σε σχέση με την τεράστια αύξηση των εισαγωγών Α&Υ κατά € 20,51 δισ. το 2019 έναντι του 2013, πολύ περισσότερο αφού συνοδεύεται και από την μείωση των επενδύσεων ΠΚ κατά -0,88 δισ. € το 2019 έναντι του 2013.

Συνολικά, τα υψηλά ΠΠΓΚ δεν ήταν η αιτία για τον ελάχιστο ρυθμό αύξησης με ΜΕΡΜ 0,77% της Εγχώριας Τελικής Δαπάνης (ΕΤΔ) στην οικονομία στην περίοδο 2014-2019. Διότι αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, αν είχαν συμβάλει στον περιορισμό της εγχώριας ζήτησης για ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση και για επενδύσεις σε πάγια και αποθέματα, θα είχαν συμβάλει και στον περιορισμό του ΜΕΡΜ των εισαγωγών Α&Υ, ο οποίος, ωστόσο, διαμορφώθηκε στο 5,82% στην περίοδο 2014-2019 και, ειδικότερα, στο 7,4% το 2017, στο 8,0% το 2018 και στο 3,0% το 2019.

Αναμφισβήτητη απόδειξη αυτής της πραγματικότητας, όπως θεωρείται από τις αγορές, αποτελεί το γεγονός ότι η Ελλάδα, και παρά τις δραματικά αρνητικές επιπτώσεις του Covid-19, είχε τη δυνατότητα να εκδώσει 10ετές ομόλογο € 3,0 δισ. τον Ιούνιο 2020 με επιτόκιο 1,568%, στη συνέχεια να το επανεκδώσει αντλώντας επιπλέον € 2,5 δισ. τον Σεπτέμβριο 2020 με επιτόκιο 1,187%, να επανεκδώσει, την 22^α Οκτωβρίου 2020 15ετές ομόλογο από το οποίο άντλησε € 2,0 δισ. , με το ιστορικά χαμηλό επιτόκιο 1,152% και, τέλος, την τελευταία βδομάδα του Ιανουαρίου 2021 να εκδώσει 10ετές ομόλογο € 3,5 δισ. (έναντι αρχικού στόχου € 2,5 – 3 δισ. και προσφορών € 29 δισ. με νέο ιστορικά χαμηλό επιτόκιο 0,75%. Σημειώνεται επίσης ότι, στις αρχές Νοεμβρίου 2020, η Moody's αναβάθμισε ξαφνικά την Ελλάδα στο Βα3 με προοπτικές σταθερές, από το Β1 με προοπτικές σταθερές. Σημαντική συμβολή έχει και η ΕΚΤ που μετά το 2019 αγοράζει και Ελληνικά Κρατικά Ομόλογα. Ωστόσο, αυτό γίνεται διότι η Ελλάδα έχει βελτιώσει ουσιαστικά τις μακροχρόνιες δημοσιονομικές της προοπτικές, με την πολιτική των σημαντικών ΠΠΓΚ που εφάρμοσε στην περίοδο 2013-2019.

Το 2020 επιβεβαιώνει επίσης την βασική άποψη του ΙΝΣΕΤΕ, σύμφωνα με την οποία οι εκ βάθρων διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που συντελέστηκαν στην Ελλάδα στην

περίοδο 2010-2018 και τα συνεπαγόμενα υψηλά ΠΠΓΚ έχουν καταστεί ουσιαστικό διαρθρωτικό χαρακτηριστικό και σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τη χώρα. Τα ΠΠΓΚ και η ουσιαστική βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας, κυρίως λόγω της εκ βάρων αναδιάρθρωσης της Ελληνικής οικονομίας υπέρ των τομέων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα, δεν είναι αποτέλεσμα ευκαιριακών και πεπερασμένων πολιτικών, αλλά αποτέλεσμα των δραστικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που διόρθωσαν αναμφισβήτητα τις πιο κρίσιμες ανισοροπίες που υπονόμειαν καταλυτικά τις εξαιρετικά σημαντικές αναπτυξιακές προοπτικές της Ελληνικής οικονομίας. Όπως αναλύεται στο Κεφάλαιο 4, η ενίσχυση των κλάδων της οικονομίας που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα απαιτεί την εφαρμογή μιας δημοσιονομικής πολιτικής που επιδιώκει τη διατήρηση από τη χώρα επαρκών - και ει δυνατόν σημαντικών - ΠΠΓΚ και μια τέτοια πολιτική απαιτείται να εφαρμοστεί σε ολόκληρη τη δεκαετία του 2020, όπως πολύ ορθά επισημαίνει και η Έκθεση της Επιτροπής Πισσαρίδη.

Το Σχέδιο Ανάπτυξης την Ελληνική Οικονομία στην Έκθεση της Επιτροπής Πισσαρίδη

Στην Έκθεση της ΕΠ φαίνεται να υιοθετείται η άποψη ότι οι αιτίες στις οποίες οφείλεται το βασικό χαρακτηριστικό της Ελληνικής οικονομίας, δηλαδή η υστέρηση στην παραγωγικότητα σε σχέση με τις άλλες οικονομίες της ΕΕ-28, αποτελούν είτε εγγενή χαρακτηριστικά ή ιδιότητες που οφείλονται σε κάποιες – αδιευκρίνιστες – διαρθρωτικές αδυναμίες της Ελληνικής οικονομίας που υπήρχαν στη δεκαετία του 2000 και εξακολουθούν να υπάρχουν και στη δεκαετία του 2020 ή χαρακτηριστικά που οφείλονται σε – κάποιες αδιευκρίνιστες- λανθασμένες αναπτυξιακές / κλαδικές πολιτικές που επέλεξαν να αναπτύξουν τα μη εμπορεύσιμα, τον τουρισμό και τη ναυτιλία και παραμέλησαν τη βιομηχανία και τους κλάδους υψηλής τεχνολογίας, και σε κάθε περίπτωση χαρακτηριστικά που δεν σχετίζονται με την ακολουθούμενη από τη χώρα μακροοικονομική πολιτική.

Τα ανωτέρω αποτελούν, κατά την άποψή μας, μονομερείς διαπιστώσεις, διότι οδηγούν σε εσφαλμένες κατευθύνσεις οικονομικής πολιτικής.

Ο χαμηλός ή αρνητικός ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας των συντελεστών της παραγωγής στην Ελλάδα στις δεκαετίες του 2000 και του 2010 – διότι στις προηγούμενες δεκαετίες η αύξηση της παραγωγικότητας στην Ελλάδα ήταν πολύ υψηλότερη από το μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης – οφείλεται, κατά την άποψή μας, σχεδόν αποκλειστικά στην ανεξέλεγκτα επεκτατική μακροοικονομική πολιτική των γενικευμένων κρατικών παροχών που εφαρμόστηκε στη χώρα ιδιαίτερα στη δεκαετία του 2000, και σε μικρότερο βαθμό και στις προηγούμενες δεκαετίες. Η πολιτική αυτή στηρίχθηκε στον ανεξέλεγκτο δανεισμό από το εξωτερικό, που οδήγησε σε στρεβλή ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας με συνεχή διόγκωση της εγχώριας ζήτησης και, επομένως, με συνεχή προώθηση των κλάδων που παρήγαγαν μη εμπορεύσιμα διεθνώς προϊόντα – λόγω της κατάρρευσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας - και τελικά στη δημοσιονομική εκτροπή, την υπερχρέωση και την κρίση Δημοσίου Χρέους.

Παράλληλα, πολλά από τα υποδεικνυόμενα ως δυσμενή διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της Ελληνικής οικονομίας, όπως η υπερανάπτυξη των κλάδων της οικονομίας που παράγουν μη εμπορεύσιμα διεθνώς προϊόντα και η αντίστοιχη υπανάπτυξη των κλάδων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα – που εκδηλώνεται ως χαμηλό ποσοστό των εξαγωγών Α&Υ στο ΑΕΠ σε σύγκριση με πολλές άλλες χώρες της ΕΕ-27 – τα οποία συμβάλουν στην χαμηλή και ανεπαρκώς αυξανόμενη παραγωγικότητα οφείλονται αφενός στο σημαντικό διαρθρωτικό πλεονέκτημα της χώρας ως αποδέκτη σε συστηματική βάση σημαντικών και αυξανόμενων καθαρών εισοδηματικών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων από το εξωτερικό (ναυτιλιακά και μεταναστευτικά εμβάσματα, καθαρές εισροές από την ΕΕ-28, κ.λπ.) και αφετέρου στην δημοσιονομική και νομισματική πολιτική των τεράστιων ελλειμμάτων στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα των προηγούμενων δεκαετιών.

Όπως πολύ ορθά επισημαίνει η Έκθεση της Επιτροπής Πισσαρίδη, η ενίσχυση των κλάδων της οικονομίας που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα απαιτεί την εφαρμογή μιας δημοσιονομικής πολιτικής που επιδιώκει τη διατήρηση από τη χώρα επαρκών ΠΠΓΚ και μια τέτοια πολιτική απαιτείται να εφαρμοστεί σε ολόκληρη τη δεκαετία του 2020.

1. ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2014-2019

1.1 Με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία του ΑΕΠ της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020

Η ελληνική οικονομία ανέκαμψε το 2014 με αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,70% (από 0,74% πριν την αναθεώρηση), μετά την απόλυτα αναγκαία αλλά εξαιρετικά επώδυνη σταθεροποίηση και τη θεσμική και οργανωτική προσαρμογή της που συντελέστηκε στην περίοδο 2010-2013. Η σταθεροποίηση και προσαρμογή επιβλήθηκαν στην (αρχικά με 2 Μνημόνια), για τη διόρθωση των μεγάλων δημοσιονομικών ανισορροπιών και αντανάπτυξιακών στρεβλώσεων που είχε δημιουργήσει η πολιτική της δεκαετίας 2000-2009, της ανάπτυξης μέσω παροχών χωρίς εισοδηματικούς περιορισμούς και μέσω της ανεξέλεγκτης αύξησης της εγχώριας ζήτησης με μη-βιώσιμο δανεισμό από το εξωτερικό.

Ειδικότερα, η εκτός ελέγχου δημοσιονομική εκτροπή της περιόδου 2007-2009, οδήγησε αναπόφευκτα στην κρίση δημοσίου χρέους το 2010, στην αδυναμία, δηλαδή, της χώρας να δανειστεί για να εξυπηρετήσει τις ταχέως αυξανόμενες δανειακές της υποχρεώσεις που προέκυπταν τόσο από τα πολύ υψηλά και ταχέως αυξανόμενα δημοσιονομικά της ελλείμματα, όσο και από τις ανάγκες αναχρηματοδότησης του υπερδιογκωμένου δημοσίου χρέους της. Οδήγησε, επομένως, στην είσοδο της χώρας στην εποχή των Μνημονίων και στην αναγκαστική εφαρμογή των εξαιρετικά πιεστικών - και σε πολλές περιπτώσεις αντιοικονομικά σχεδιασμένων και εφαρμοζόμενων - προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής και εκ βάθρων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, που, παρά τις οδυνηρές για τη χώρα ατέλειές τους, τελικά οδήγησαν (με μεγάλες απώλειες εισοδημάτων, απασχόλησης και κοινωνικής αναταραχής): (1) στην ταχεία μείωση των μη δυνάμενων να χρηματοδοτηθούν δημοσιονομικών ελλειμμάτων και στην επίτευξη ικανών πρωτογενών πλεονασμάτων που κατέστησαν και πάλι δυνατή την αυτοδύναμη εξυπηρέτηση του υπέρμετρα υψηλού - παρά τη δραστική περικοπή του - δημοσίου χρέους της χώρας, και (2) στην αποκατάσταση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας και στην είσοδό της και πάλι σε πορεία αυτοδύναμης ανάκαμψης και ανάπτυξης τόσο της επίσημης όσο και της παράλληλης οικονομίας της.

Σημειώνεται ότι, στην περίοδο της δημοσιονομικής εκτροπής 2008-2009, πριν την εφαρμογή του Προγράμματος Δημοσιονομικής Προσαρμογής και Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (ΠΔΠ&ΔΜ), το ΑΕΠ της χώρας είχε ήδη μειωθεί κατά -4,62%. Στη συνέχεια, μετά την κρίση δημοσίου χρέους το 2010, στην περίοδο 2010-2013, της εφαρμογής των δύο πρώτων ΠΔΠ & ΔΜ το ΑΕΠ της χώρας μειώθηκε περαιτέρω κατά -23,3%. Επομένως, συνολικά, στην περίοδο της κρίσης της Ελληνικής Οικονομίας 2008-2013 το ΑΕΠ της χώρας μειώθηκε κατά -26,8%.

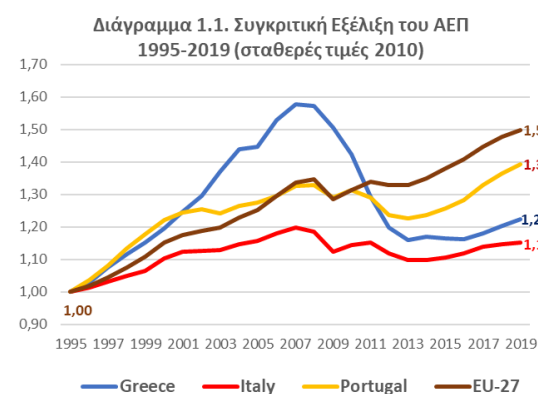
Η συγκριτική εξέλιξη του ΑΕΠ στην Ελλάδα, στην Ιταλία, την Πορτογαλία και την ΕΕ27 παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1.1. Η μείωση του ΑΕΠ στην Ελλάδα στην περίοδο 2008-2013 προσδιορίστηκε από την πολιτική των παροχών χωρίς εισοδηματικούς περιορισμούς και της υπέρμετρης αύξησης της εγχώριας ζήτησης και του ΑΕΠ στην περίοδο 2001-2008, με ανεξέλεγκτο δανεισμό από το εξωτερικό.

Σημειώνεται επίσης ότι ένα σημαντικό μέρος αυτής της μείωσης του ΑΕΠ στην περίοδο 2010-2013 οφείλεται σε αλληπάλληλες πτωτικές αναθεωρήσεις του ΑΕΠ που

επιβλήθηκαν από τη Eurostat. Αυτές οι αναθεωρήσεις στην περίοδο 2010-2012, εκτός του ότι οδήγησαν σε περαιτέρω δραματική μείωση του οικονομικού κλίματος στη χώρα και του επενδυτικού κλίματος για τη χώρα, απλώς συρρίκνωσαν το μετρούμενο ΑΕΠ στην Ελλάδα και διόγκωσαν αντίστοιχα το μη-μετρούμενο ΑΕΠ.

Πίνακας 1.1. Εξέλιξη του ΑΕΠ και των συνιστωσών του στην περίοδο 2010-2019 (Σταθ. Τιμές 2015, αναθεωρημένα στοιχεία)										
	ΑΕΠ	Ιδιωτική Κατανάλωση (ΜΙΚ)	Δημόσια Κατανάλωση	Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	Επενδύσεις σε Αποθέματα & Στ. Διαφ.	Συνολική Εγχώρια Τελική Ζήτηση (ΕΤΔ)	Εξαγωγές Α&Υ (X)	Εισαγωγές Α&Υ (Μ)	ΕΤΔ+Χ	ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ)*
2010	216.277	148.383	43.312	35.893	2.425	230.013	47.721	61.457	277.734	
2013	175.613	120.970	35.660	19.589	335	176.554	49.844	50.785	226.398	20,8%
2014	176.839	120.978	35.436	18.964	1.717	177.095	53.955	54.211	231.050	73,6%
2015	176.110	120.601	36.011	18.997	2.306	177.915	56.662	58.467	234.577	93,9%
2016	175.248	119.980	35.924	19.437	3.208	178.549	56.427	59.728	234.976	104,3%
2017	177.492	122.247	35.894	21.006	1.247	180.394	61.230	64.132	241.624	87,7%
2018	180.259	125.026	34.386	19.621	3.670	182.703	66.810	69.254	249.513	79,9%
2019	183.606	127.383	34.795	18.712	3.968	184.858	70.046	71.298	254.904	72,0%
% Δ 2013/2010	-18,8%	-18,5%	-17,7%	-45,4%	-86,2%	-23,2%	4,4%	-17,4%	-18,5%	
2016-2013	-365	-990	264	-152	2.873	1.995	6.583	8.943	8.578	
ΜΕΡΜ 2014-2016	-0,07%	-0,27%	0,25%	-0,26%	112,36%	0,38%	4,22%	5,56%	1,25%	
2019-2016	8.358	7.403	-1.129	-725	760	6.309	13.619	11.570	19.928	
ΜΕΡΜ 2017-2019	1,57%	2,02%	-1,06%	-1,26%	7,34%	1,16%	7,47%	6,08%	2,75%	
2019-2013	7.993	6.413	-865	-877	3.633	8.304	20.202	20.513	28.506	
% Δ 2019/2013	4,55%	5,30%	-2,43%	-4,48%	108,48%	4,70%	40,53%	40,39%	12,59%	
ΜΕΡΜ 2014-2019	0,74%	0,86%	-0,41%	-0,76%	50,98%	0,77%	5,83%	5,82%	2,00%	

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ * Σημείωση: Το ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ) του 2013 εκτιμάται έναντι του 2010, των ετών 2014-2019 εκτιμάται έναντι του 2013

Η ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας το 2014 ήταν πραγματική και στηριζόταν στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, που είχε υλοποιήσει η Ελλάδα στην περίοδο 2010-2013. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές είχαν συμβάλει: (α) στην εντυπωσιακή δημοσιονομική προσαρμογή, όπου το Πρωτογενές Έλλειμμα στη Γενική Κυβέρνηση (ΠΕΓΚ) ύψους -10,1% του ΑΕΠ το 2009 είχε μετατραπεί σε Πρωτογενές Πλεόνασμα στη Γενική Κυβέρνηση (ΠΠΓΚ) ύψους 0,2% του ΑΕΠ το 2013, και (β) στην αναδιάρθρωση της οικονομίας υπέρ των κλάδων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα, με την καταλυτική βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας (Πίνακας 1.2.), με την υπερτίμηση της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας του Ευρώ για την Ελλάδα - με βάση το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (REERULC)¹¹ - να έχει μειωθεί στο 4^ο 3μηνο 2014 στο 8,6% έναντι του 2000, από 31,3% που ήταν στο 4^ο 3μηνο 2009.

¹¹ Ο δείκτης ανταγωνιστικότητας (REERULC) είναι η σταθμισμένη (με τις ελληνικές εξαγωγές κατά χώρα) συναλλαγματική ισοτιμία του Ευρώ, αποπληθωρισμένη με το σχετικό δείκτη κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Όσο ο δείκτης αυξάνει, η διεθνής ανταγωνιστικότητα της χώρας μειώνεται και το αντίστροφο.

Έτσι, το ΑΕΠ ανέκαμψε πράγματι κατά 0,70% το 2014 (Διάγραμμα 1.2.), ενώ έως τον Οκτώβριο του 2014 υπήρχαν πολύ ευνοϊκές προοπτικές για δυναμική ανάκαμψη και ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2015-2019. Ειδικότερα, το ΔΝΤ πρόβλεπε έως τον Οκτώβριο του 2014 την αύξηση του Ελληνικού ΑΕΠ στο 2,9% το 2015, στο 3,7% το 2016, 3,5% το 2017, 3,3% το 2018 και στο 3,6% το 2019¹². Επίσης, στα ίδια επίπεδα κινούνταν οι προβλέψεις του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ) 2015-2019, καθώς και οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Πίνακας 1.2. Ποσοστιαία μεταβολή της Πραγματικής Σταθμισμένης Συναλλαγματικής Ισοτιμίας του Ευρώ για την Ελλάδα (REER) με βάση το Σχετικό Κόστος Εργασίας ανά Μονάδα Προϊόντος (ULC), έναντι 37 χωρών που συμπεριλαμβάνονται στο "καλάθι" των ανταγωνιστριών χωρών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.							
	Γερμανία	Ελλάδα	Ισπανία	Ιρλανδία	Ιταλία	Τουρκογαλίες	Κύπρος
Q4 2009/2000	2,1%	31,3%	22,1%	34,7%	28,7%	10,3%	26,5%
Q4 2011/Q4 2009	-5,9%	-0,6%	-6,7%	-14,6%	-4,0%	-6,8%	-2,5%
Q4 2012/Q4 2009	-6,2%	-8,1%	-11,8%	-16,8%	-5,7%	-10,7%	-5,1%
Q4 2013/Q4 2009	-1,4%	-10,5%	-10,2%	-14,0%	-2,9%	-8,1%	-6,7%
Q4 2014/Q4 2009	-1,7%	-13,9%	-12,0%	-25,6%	-4,7%	-11,2%	-11,6%
Q4 2015/Q4 2009	-3,5%	-18,2%	-15,0%	-38,0%	-7,4%	-13,0%	-17,0%
Q4 2016/Q4 2009	-2,9%	-18,5%	-15,5%	-33,7%	-8,3%	-11,8%	-18,6%
Q4 2017/Q4 2009	0,7%	-17,2%	-14,0%	-35,5%	-6,6%	-8,9%	-15,4%
Q4 2019/Q4 2009	1,2%	-19,3%	-14,5%	-39,3%	-10,0%	-8,7%	-18,0%
Q3 2020/Q4 2009	3,4%	-15,8%	-11,3%	-37,4%	-10,2%	-5,6%	-17,7%
Q4 2011/2000	-3,9%	30,5%	13,9%	15,0%	23,5%	2,8%	23,4%
Q4 2012/2000	-4,2%	20,7%	7,7%	12,1%	21,4%	-1,5%	20,1%
Q4 2013/2000	0,6%	17,5%	9,6%	15,9%	25,0%	1,3%	18,1%
Q4 2014/2000	0,3%	13,0%	7,5%	0,2%	22,6%	-2,0%	11,8%
Q4 2015/2000	-1,4%	7,3%	3,8%	-16,4%	19,2%	-4,0%	5,0%
Q4 2016/2000	-0,8%	7,0%	3,2%	-10,7%	18,1%	-2,7%	3,0%
Q4 2017/2000	2,8%	8,7%	5,1%	-13,1%	20,3%	0,4%	7,0%
Q4 2019/2000	3,3%	6,0%	4,5%	-18,3%	15,8%	0,7%	3,7%
Q3 2020/2000	5,6%	10,6%	8,3%	-15,8%	15,5%	4,1%	4,1%
Σημείωση: Θετικά ποσοστά αύξησης δείχνουν επιδείνωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας και αρνητικά ποσοστά αύξησης δείχνουν βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας.							
Πηγή: European Commission – Price & Cost Competitiveness (2 December 2020)							

Αυτές τις σημαντικές προοπτικές ανάκαμψης και δυναμικής ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας ανέτρεψε η εξαιρετικά επώδυνη για τη χώρα εκτροπή της οικονομικής πολιτικής στο 1^ο 7μηνο 2015, που οδήγησε αναπόφευκτα στο κλείσιμο των Τραπεζών και στη συνέχεια στην επιβολή των capital controls τον Ιούλιο 2015 και στο 3^ο Μνημόνιο.

Μετά από μια κατακόρυφη άνοδο του κινδύνου εκτεταμένης αποσταθεροποίησης της χώρας τον Ιούλιο του 2015, τον Σεπτέμβριο του 2015 η αναγκαία προσαρμογή και του πολιτικού συστήματος της χώρας είχε συντελεστεί σε μεγάλο βαθμό (αν και με μεγάλο κόστος για τη χώρα). Έτσι, από τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, η οικονομική πολιτική της χώρας επανήλθε σε πορεία δημοσιονομικής προσαρμογής και υλοποίησης των αναγκαίων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, με την άμεση (αν και πολύ επώδυνη) σταθεροποίηση του τραπεζικού συστήματος (με την

¹². Βλέπε IMF: Greece (June 2014) και IMF: WEO (October 2014).

ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών τον Νοέμβριο 2015) και τη δημιουργία εκ νέου των συνθηκών για την ανάκαμψη και ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας. Τον Αύγουστο του 2015 θεσπίστηκαν σημαντικά μέτρα με τα οποία ουσιαστικά ολοκληρώνονταν η εκ βάθρων μεταρρύθμιση του Ελληνικού Συστήματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΕΣΚΑ) και άλλες μεταρρυθμίσεις, που στην ουσία εξασφάλιζαν την αναμφισβήτητη βιωσιμότητα του ΕΣΚΑ, καθώς και τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών της χώρας.

Ωστόσο, η προσπάθεια επαναφοράς της χώρας σε πορεία αυτοδύναμης ανάκαμψης και ανάπτυξης, μετά την εκτροπή του 1^{ου} 7μήνου του 2015, ήταν πια πολύ δύσκολη, όπως προαναφέρθηκε, κυρίως λόγω: (1) της νέας μεγάλης μείωσης της αξιοπιστίας της εγχώριας οικονομικής πολιτικής μετά την νέα εκτροπή της πολιτικής προσαρμογής στο 1^ο 7μηνο 2020, (2) της μη εποικοδομητικής και πάλι διαχείρισης της εφαρμογής του 3^{ου} Μνημονίου από τους Θεσμούς, και ιδιαίτερα από το ΔΝΤ, που οδήγησε στην ανεξέλεγκτη και εντελώς αναίτια καθυστέρηση της 1^{ης} και της 2^{ης} Αξιολόγησης και (3) της υπερ-φορολόγησης (ιδιαίτερα με το περιττό πακέτο δημοσιονομικών μέτρων του Ιουνίου 2016), που συνέβαλε στην περαιτέρω διόγκωση της παράλληλης οικονομίας της χώρας, εις βάρος του μετρούμενου ΑΕΠ (ΑΕΠ). Έτσι, η ανάκαμψη του ΑΕΠ μετά το 2014 έγινε αναιμική και η περίοδος ανάκαμψής του επιμηκύνθηκε (Διάγραμμα 1.1), έναντι της δυναμικής ανάπτυξης στην περίοδο 2015-2019 που αναμενόταν από τους Θεσμούς έως τον Οκτώβριο του 2014. Ειδικότερα:

Υπό την αρνητική επίδραση των capital controls, των αναίτια υπέρμετρων καθυστερήσεων της 1^{ης} και της 2^{ης} Αξιολόγησης (του 3^{ου} Μνημονίου) και της επιβολής του νέου αντιαναπτυξιακού πακέτου δημοσιονομικών μέτρων του Ιουνίου 2016 (πριν ακόμη εφαρμοστεί το εξαιρετικά επώδυνο, αλλά σε μεγάλο βαθμό αναγκαίο, πακέτο μέτρων του Αυγούστου 2015), το ΑΕΠ σημείωσε σχετικά περιορισμένη μείωση κατά -0,41% το 2015 και κατά -0,49% το 2016 (Διάγραμμα 1.2.). Η εξέλιξη αυτή του ΑΕΠ ήταν ασφαλώς σημαντικά υποδεέστερη από τις εξαιρετικά ευνοϊκές εκτιμήσεις - προοπτικές για την αύξησή του που υπήρχαν και διατυπώνονταν έως τον Οκτώβριο του 2014. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, η ανωτέρω εξέλιξη του ΑΕΠ το 2015 και το 2016 ήταν πολύ καλύτερη από τις προβλέψεις του 3^{ου} Μνημονίου που είχε σχεδιαστεί από τους Θεσμούς με την υπόθεση της σημαντικής μείωσης του ΑΕΠ κατά -2.3% το 2015 και κατά -1.3% το 2016¹³.

Ακόμη πιο σημαντικό ήταν το γεγονός ότι η μείωση του ΑΕΠ το 2015 και το 2016 οφείλεται αποκλειστικά στη μεγάλη μείωση στα έτη αυτά του καθαρού εισοδήματος (εισπράξεις μείον πληρωμές) από τις διεθνείς μεταφορές (κυρίως από τη μεγάλη ποντοπόρο ναυτιλία της χώρας) και από τις εξαγωγές λοιπών υπηρεσιών, λόγω των capital controls. Η εγχώρια οικονομία (εξαιρουμένων των καθαρών εισπράξεων από τις διεθνείς μεταφορές και τις καθарές εξαγωγές λοιπών υπηρεσιών) είχε θετική πορεία και στη διετία αυτή¹⁴.

¹³. Μάλιστα, η ανακεφαλαιοποίηση των Τραπεζών τον Νοέμβριο 2015 έγινε με βάση εκτιμήσεις των Θεσμών (Δυσμενές Σενάριο) για μείωση του ΑΕΠ κατά -3,3% το 2015, -3,9% το 2016 και +0,3% το 2017.

¹⁴ Αυτό συνέβαινε ακόμη και με τα αναθεωρημένα στοιχεία τη ΕΛΣΤΑΤ, που, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, υποεκτιμούσαν σημαντικά την αύξηση του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019.

Τέλος, η αύξηση του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2016 θα ήταν σημαντικά μεγαλύτερη από τον ΜΕΡΜ -0,07% που καταγράφηκε, αν η αύξηση της ΕΤΔ στην οικονομία στην περίοδο αυτή που εκτιμήθηκε σε ΜΕΡΜ 0.38% ήταν περισσότερο συμβατή με την αύξηση των εισαγωγών Α&Υ που μετρήθηκε με ΜΕΡΜ 5.56% στην ίδια περίοδο¹⁵. Η πολύ μεγάλη υποεκτίμηση της αύξησης του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2016 προκύπτει από το ότι, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, ο λόγος $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ ¹⁶ το 2016 έναντι του 2013 διαμορφωνόταν στο εξωπραγματικά υψηλό επίπεδο του 104,3%, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.1. Στην περίοδο αυτή η ιδιωτική κατανάλωση εκτιμώταν μειωμένη κατά -0,8% (ή κατά - 0,99 δισ.), η ΕΤΔ στην οικονομία να είναι αυξημένη μόνο κατά 1,1% (ή κατά € 2,0 δισ.), και το άθροισμα $\{(ET\Delta+X)\}$ να είναι αυξημένο κατά 3,8% (ή κατά € 8,58 δισ.), όταν οι εισαγωγές Α&Υ είχαν αυξηθεί κατά 17,6% (ή κατά € 8,94 δισ.). Η αύξηση των εισαγωγών Α&Υ (ΔΜ) φέρεται να υπερ-καλύπτει το σύνολο της αύξησης του αθροίσματος $\{(ET\Delta+X)\}$, δηλαδή του $\Delta(ET\Delta+X)$ και να διαμορφώνεται στο 104,3% του $\Delta(ET\Delta+X)$, καθλώνοντας την αύξηση του ΑΕΠ στο υπόλοιπο -4,3% του $\Delta(ET\Delta+X)$, δηλαδή στα -365 εκατ. €.

Είναι προφανές ότι τα στοιχεία αυτά δεν είναι συμβατά μεταξύ τους. Σε μια οικονομία στην οποία οι εισαγωγές Α&Υ αυξάνονται δυναμικά με ΜΕΡΜ 5,56% για μια ολόκληρη Ζετία, η ιδιωτική κατανάλωση δεν μπορεί να μειώνεται με ΜΕΡΜ -0,27%, η Κατανάλωση της ΓΚ να αυξάνεται με ΜΕΡΜ 0,25%, οι επενδύσεις ΠΚ να μειώνονται με ΜΕΡΜ -0,26% και, γενικά, η ΕΤΔ στην οικονομία να αυξάνεται με ΜΕΡΜ 0,38%, αποκλειστικά και μόνο λόγω της αύξησης των επενδύσεων σε αποθέματα από τα ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδά τους το 2013. Επίσης, σε μια οικονομία στην οποία το άθροισμα (ΕΤΔ+Χ) αυξάνεται με ΜΕΡΜ 1,25% (ή κατά € 8,58 δισ.) στην περίοδο 2014-2016 δεν είναι δυνατό, από μακροοικονομικής πλευράς, οι εισαγωγές να αυξάνονται με ΜΕΡΜ 5,56% (ή περισσότερο, κατά € 8,94 δισ. , ακόμη και σε απόλυτα μεγέθη)¹⁷.

---

¹⁵. Η ανάλυση εδώ γίνεται με βάση τα στοιχεία μετά την αναθεώρησή τους με την ανακοίνωση της ΕΛΣΤΑΤ την 16^η Οκτωβρίου 2020. Η αναθεώρηση αύξησε σημαντικά την ασυμβατότητα των εξελίξεων στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ που ήδη υπήρχε και πριν την αναθεώρηση.

¹⁶. Η συνολική ζήτηση στην οικονομία αποτελείται από την ΕΤΔ συν τις εξαγωγές Α&Υ (Χ). Αυτή η ζήτηση «ικανοποιείται» είτε από την συνολική εγχώρια προστιθέμενη αξία (δηλαδή το ΑΕΠ = κατανάλωση + επενδύσεις παγίων + μεταβολή αποθεμάτων) είτε από εισαγωγές (Μ), δηλαδή $ET\Delta + X = AEP + M$. Επομένως, ο λόγος $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ δείχνει το ποσοστό της μεταβολής της συνολικής ζήτησης στην οικονομία $\Delta(ET\Delta+X)$ που ικανοποιείται από μεταβολή στις εισαγωγές Α&Υ (ΔΜ).

¹⁷. Σημειώνεται ότι πριν την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020, ο λόγος $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ διαμορφωνόταν στο 96% το 2016 έναντι του 2013. Σε αυτό το επίπεδο είχε επίσης χαρακτηριστεί από το ΙΝΣΕΤΕ ως εξωπραγματικά υψηλός. Αναμενόταν τότε ότι με την αναθεώρηση των στοιχείων του ΑΕΠ ο λόγος αυτός θα διορθωνόταν και ότι θα διαμορφωνόταν τελικά γύρω στο 55%-60%, όπου και πάλι θα ήταν σημαντικά υπερτιμημένος - αλλά αποδεκτός για τη συγκεκριμένη περίοδο. Αντί αυτού, ωστόσο, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.1, η αναθεώρηση συνεπάγεται δραματική διόγκωση του λόγου $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ το 2016/2013 στο 104,3%.

Πίνακας 1.3. Η αύξηση του ΑΕΠ το 2019 έναντι του 2013: Εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ με το λόγο ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ) στο 104,2% και 72% το 2016/2013 και το 2019/2013 αντίστοιχα και εναλλακτική εκτίμηση με το λόγο αυτό στο 60% και στο 50% αντίστοιχα									
	2013	Αύξηση του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2016				Αύξηση του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019			
		ΕΛΣΤΑΤ		ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ) =60%*		ΕΛΣΤΑΤ		ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ) =50%*	
		Δ 2016/ 2016	Δ 2016/ 2013	Δ 2016/ 2016*	Δ 2016/ 2013*	Δ 2019/ 2019	Δ 2019/ 2013	Δ 2019/ 2019*	Δ 2019/ 2013*
ΕΤΔ	176,55	178,5	1,99	184,88	8,32	184,86	8,30	197,38	12,52
Εξαγωγές Α&Υ (Χ)	49,84	56,4	6,58	56,43	6,58	70,05	20,20	70,05	20,20
ΕΤΔ + Χ	226,40	234,98	8,58	241,30	14,91	254,90	28,51	267,42	41,03
M/(ΕΤΔ+Χ)%	22,4%	25,4%	104,3%	24,8%	60,0%	28,0%	71,96%	26,7%	50,0%
Εισαγωγές Α&Υ (Μ)	50,79	59,7	8,94	59,73	8,94	71,30	20,51	71,30	20,51
ΕΙΑ&Υ	-0,94	-3,30	-2,36	-3,30	-2,36	-1,25	-0,31	-1,25	-0,31
ΑΕΠ σταθερές τιμές 2015	175,61	175,25	-0,37	181,58	3,4%	183,61	4,55%	196,13	11,68%
ΜΕΡΜ ΑΕΠ			-0,07%		1,1%		0,74%		1,86%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, * εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.3. αν ο λόγος {ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ)} διαμορφωνόταν στο (περισσότερο αποδεκτό) 60% το 2016/2013 (αντί του 104,3%) τότε ο ΜΕΡΜ του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2016 θα ήταν 1,1% (αντί του -0,07% που εκτιμήθηκε από την ΕΛΣΤΑΤ).

Με τη λήξη της 1^{ης} και της 2^{ης} Αξιολόγησης τον Ιούνιο του 2016 και του 2017 αντίστοιχα και την έγκαιρη ολοκλήρωση της 3^{ης} Αξιολόγησης - που επιβλήθηκε στους Θεσμούς, ιδιαίτερα δε στο ΔΝΤ, από τα μεγάλα ΠΠΓΚ που είχε επιτύχει η χώρα το 2016 και το 2017, ανατρέποντας εκ βάθρων τις περί του αντιθέτου προβλέψεις του ΔΝΤ - σημειώθηκε εντυπωσιακή ανάκαμψη του οικονομικού κλίματος στη χώρα (Διαγράμματα 1.3. και 1.4.) και του επενδυτικού ενδιαφέροντος για τη χώρα. Αυτό, σε συνδυασμό με την προωθούμενη ταχεία ελάφρυνση των capital controls από το 2^ο δμηνο 2016 και ιδιαίτερα εντός του 2017 και του 2018 και τελικά την πλήρη εξάλειψή τους από την 1^η Σεπτεμβρίου 2019, συνέβαλαν στη είσοδο της οικονομίας σε πορεία πραγματικής ανάπτυξης, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1.2., με αύξηση και του επίσημου-μετρούμενου ΑΕΠ (ΑΕΠ) κατά 1,28% το 2017, 1,56% το 2018 και κατά 1,86% το 2019.

Βέβαια, και αυτή η αύξηση του ΑΕΠ ήταν ασφαλώς χαμηλότερη του αναμενομένου, αφού η αρχική εκτίμηση της Κυβέρνησης και των Θεσμών ήταν για αύξησή του κατά ποσοστό άνω του 2.7% το 2017, το 2018 και το 2019. Ωστόσο, μια πιο προσεκτική ανάλυση των στοιχείων του ΑΕΠ δείχνει ότι οι εκτεταμένες αρνητικές αξιολογικές κρίσεις για την ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας το 2017-2019 και, σε μεγάλο βαθμό, και στην περίοδο 2014-2019 θα έπρεπε να αναφέρονται κυρίως στη στατιστική εκτίμηση του ρυθμού αύξησης του καταγεγραμμένου (μετρούμενου) ΑΕΠ και, ενδεχομένως, όχι στην αύξηση του πραγματικού (μετρούμενου και μη μετρούμενου) ΑΕΠ και στην περίοδο αυτή, για τους ακόλουθους λόγους:

Κατ' αρχάς η ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας το 2016 και το 2017 έλαβε χώρα, όπως προαναφέρθηκε, υπό την επίδραση των σημαντικών αρνητικών επιπτώσεων από τη μεγάλη και αναίτια καθυστέρηση της 1^{ης} και της 2^{ης} Αξιολόγησης και από το αναίτιο και αντιαναπτυξιακό πακέτο των δημοσιονομικών μέτρων του Ιουνίου 2016, που εκτιμάται ότι αφαίρεσαν από την άνοδο του ΑΕΠ στην περίοδο 2016-2018 3,5 ποσοστιαίες μονάδες.

Δεύτερον, ακόμη και κάτω από τις ανωτέρω αντίξοες συνθήκες, η αύξηση του ΑΕΠ στην περίοδο 2017-2019, θα ήταν πολύ υψηλότερη από τον ΜΕΡΜ 1,57% (1,77% πριν την αναθεώρηση) που καταγράφηκε, αν η εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ για την αύξηση της ΜΙΚ με ΜΕΡΜ 2,02% (0,92% πριν την αναθεώρηση), για την μείωση των επενδύσεων ΠΚ με ΜΕΡΜ -1,26% και γενικά για την αύξηση της ΕΤΔ στην οικονομία με ΜΕΡΜ 1,16% στην περίοδο 2017-2019, ήταν περισσότερο συμβατή με τη δυναμική και πάλι αύξηση των εισαγωγών Α&Υ με ΜΕΡΜ κατά 6,08% στην ίδια περίοδο (Πίνακας 1.1.). Το γεγονός ότι ο λόγος $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ μειώθηκε στο 58.1% το 2019 έναντι του 2016, από 104,3% το 2016 έναντι του 2013, δείχνει ότι η διόρθωση που αναμενόταν για την αποκατάσταση κάποιας συνέπειας στην εξέλιξη των στοιχείων του ΑΕΠ μετά το 2016 έγινε σε κάποιο βαθμό (κυρίως λόγω της ταχείας αύξησης των εξαγωγών Α&Υ με ΜΕΡΜ 7,47% στην περίοδο 2017-2019), αλλά ήταν εντελώς ανεπαρκής. Δεν απέτρεψε τη διατήρηση του ποσοστού $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ το 2019 έναντι του 2013 στο εξωπραγματικά υψηλό 72% (από 56,7% πριν την πρόσφατη αναθεώρηση).

Αυτή η συνεχής δυναμική αύξηση των εισαγωγών Α&Υ προκύπτει σε οικονομίες με σημαντικά υψηλότερους ρυθμούς αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης, της ΕΤΔ στην οικονομία και του ΑΕΠ. Η σημαντικά υποεκτιμημένη αύξηση του ΑΕΠ με ΜΕΡΜ 0,74% στην περίοδο 2014-2019 (από 0,90% πριν την αναθεώρηση) και κατά 1,28% το 2017, 1,56% το 2018 και 1,86% το 2019, προκύπτει από την σημαντική ασυμβατότητα μεταξύ του εξαιρετικά υψηλού ρυθμού αύξησης των εισαγωγών Α&Υ και του ελάχιστου ρυθμού αύξησης της ΕΤΔ στην οικονομία και ειδικότερα της ιδιωτικής κατανάλωσης, των επενδύσεων ΠΚ και ακόμη και των επενδύσεων σε αποθέματα στην περίοδο αυτή (παρά τη σημαντική διόρθωση και αύξηση των επενδύσεων σε αποθέματα που προέκυψε από την αναθεώρηση των στοιχείων του ΑΕΠ της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 (Πίνακας 1.1).

Όπως θα αναλυθεί εκτενέστερα στη συνέχεια, η ασυμβατότητα αυτή θα μπορούσε να αποδοθεί στον τρόπο μέτρησης του Ακαθάριστου Διαθεσίμου Εισοδήματος (ΑΔΕ) και της ιδιωτικής κατανάλωσης στην Ελλάδα από τη μια μεριά - με βάση τα δηλωθέντα δειγματοληπτικά στοιχεία της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών,

σε συνδυασμό με τις δηλωθείσες πωλήσεις των καταστημάτων λιανικού εμπορίου και τα δηλωθέντα κέρδη και εισοδήματα των ελευθέρων επαγγελματιών, ενώ η μέτρηση των εισαγωγών και των εξαγωγών Α&Υ βασίζεται σε μεγάλο βαθμό με πραγματικά στοιχεία και αυτές προσδιορίζονται από τα πραγματικά (και όχι τα δηλωθέντα) εγχώρια εισοδήματα (από την πραγματική ΜΙΚ και από τις πραγματικές επενδύσεις σε αποθέματα)¹⁸.

Σε κάθε περίπτωση, η προαναφερθείσα ασυμβατότητα στα στοιχεία του ΑΕΠ της περιόδου 2014-2019 ήταν γεγονός ήδη με τα στοιχεία του Πίνακα 1.4. (πριν την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020), όπως αναλύεται στην Υποδιαίρεση 1.2., αλλά αυτή η ασυμβατότητα διογκώθηκε δραματικά μετά την αναθεώρηση, όπως φαίνεται από τα στοιχεία του Πίνακα 1.1. και την ανάλυση που προηγήθηκε. Η αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 όχι μόνο δεν μείωσε την ασυμβατότητα των εξελίξεων στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019, αλλά την διόγκωσε σε πολύ υψηλότερα επίπεδα. Ειδικότερα:

1.2 Οι προσαρμογές στα στοιχεία του ΑΕΠ με την αναθεώρηση.

Το ΙΝΣΕΤΕ στις προηγούμενες Εκθέσεις του για την Ελληνική οικονομία, αλλά και στην Παρούσα Έκθεση με βάση την ανάλυση των στοιχείων του ΑΕΠ πριν την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 (Πίνακας 1.4.), είχε τονίσει με έμφαση, ότι, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του, η αύξηση του ΑΕΠ με ΜΕΡΜ 0,9% στην περίοδο 2014-2019 ήταν σημαντικά υποεκτιμημένη λόγω της μεγάλης υποεκτίμησης: (1) του ΜΕΡΜ (0,53%) της Μετρούμενης Ιδιωτικής Κατανάλωσης (ΜΙΚ) και (2) του ύψους και της εξέλιξης των Επενδύσεων σε αποθέματα (δηλαδή της μείωσης των αποθεμάτων κατά -2,44 δισ. €) στην ίδια περίοδο.

Πίνακας 1.4. Εξέλιξη του ΑΕΠ και των συνιστωσών του στην περίοδο 2007-2019 (Σταθ. Τιμές 2010)											
	ΑΕΠ	Ιδιωτική Κατανάλωση	Δημόσια Κατανάλωση	Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	Επενδύσεις σε Αποθέματα & Στ. Διαφ.	Συνολική Εγχώρια Τελική Ζήτηση	Εξαγωγές Α&Υ	Εξαγωγές Αγαθών	Εισαγωγές Α&Υ	Εισαγωγές Αγαθών	ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ)*
2007	250.721	164.684	52.558	61.620	4.471	283.333	56.509	25.087	89.122	73.438	
2013	184.223	126.821	41.036	22.122	-1.277	188.701	51.322	26.696	55.799	43.781	35,8%
2014	185.586	127.611	40.477	21.087	1.196	190.371	55.299	27.796	60.083	47.370	75,9%
2015	184.773	127.376	41.114	21.229	-1.628	188.091	57.009	30.081	60.326	49.039	89,2%
2016	184.421	127.348	40.823	22.237	-1.479	188.929	55.971	31.200	60.479	50.475	96,0%
2017	187.196	128.437	40.655	24.256	-1.146	192.203	59.755	32.964	64.761	53.846	75,1%
2018	190.817	129.850	39.635	21.291	2.544	193.320	64.949	35.738	67.452	54.917	63,9%
2019	194.387	130.887	40.477	22.291	1.793	195.447	68.067	36.525	69.127	55.745	56,7%
% Δ 2013/2007	-26,5%	-23,0%	-21,9%	-64,1%	-128,6%	-33,4%	-9,2%	6,4%	-37,4%	-40,4%	
2016-2013	197	527	-213	116	-202	228	4.649	4.503	4.680	6.694	
ΜΕΡΜ 2014-2016	0,04%	0,14%	-0,17%	0,17%	5,02%	0,04%	2,93%	5,33%	2,72%	4,86%	
2019-2016	9.967	3.539	-347	53	3.272	6.518	12.097	5.326	8.647	5.270	
ΜΕΡΜ 2017-2019	1,77%	0,92%	-0,28%	0,08%		1,14%	6,74%	5,39%	4,56%	3,37%	
2019-2013	10.164	4.066	-559	169	3.070	6.746	16.745	9.829	13.327	11.963	
% Δ 2019/2013	5,52%	3,21%	-1,36%	0,76%	-240,35%	3,57%	32,63%	36,82%	23,88%	27,33%	
ΜΕΡΜ 2014-2019	0,90%	0,53%	-0,23%	0,13%		0,59%	4,82%	5,36%	3,63%	4,11%	

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ * Σημείωση: Το {ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ)} του 2013 εκτιμάται έναντι του 2007, των ετών 2014-2019 εκτιμάται έναντι του 2013

¹⁸. Το γεγονός ότι με την αναθεώρηση των στοιχείων του ΑΕΠ διαπιστώθηκε, όπως αναλύεται στην Υποδιαίρεση 1.2., ότι οι εισαγωγές Α&Υ είχαν αυξηθεί το 2019 έναντι του 2013 κατά € 20,51 δις, έναντι αύξησής τους κατά € 13.33 δις που υπολογιζόταν έως πρόσφατα, δεν αποτελεί παράγοντα ενίσχυσης της αξιοπιστίας των στατιστικών μετρήσεων ακόμη και των εισαγωγών Α&Υ στην περίοδο 2014-2019, πριν ή μετά την αναθεώρηση.

Με την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020, η εξέλιξη και των δύο αυτών συνιστωσών του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 εκτιμάται σημαντικά αναβαθμισμένη και προσαρμοσμένη στην κατεύθυνση που εκτιμούσε το ΙΝΣΕΤΕ. Ειδικότερα:

Η ΜΙΚ, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.5., παρουσιάζεται τώρα να έχει αυξηθεί με ΜΕΡΜ 0,86% στην περίοδο 2014-2019 και κατά 2,02% στην περίοδο 2017-2019, αντί των πολύ χαμηλών 0,53% και 0,92% αντίστοιχα που ήταν η προηγούμενη της εκτίμηση.

Έτσι, όπως φαίνεται στον ίδιο Πίνακα 1.5., η αύξηση της ΜΙΚ το 2019 έναντι του 2013 διαμορφώνεται τώρα στα € 6,41 δισ. , έναντι € 3,93 δισ. που ήταν με την προηγούμενη εκτίμηση. Ήταν δηλαδή υψηλότερη κατά € 2,48 δισ. με τη νέα εκτίμηση¹⁹.

Πίνακας 1.5. Μετρούμενη Ιδιωτική Κατανάλωση (ΜΙΚ) σε σταθερές τιμές					Πίνακας 1.6. Κατανάλωση της ΓΚ σε σταθερές τιμές 2015						
	Μετά την Αναθεώρηση		Πριν την Αναθεώρηση		Διαφορά		Μετά την Αναθεώρηση		Πριν την Αναθεώρηση		Διαφορά
	Εκατ. €	% Δ	Εκατ. €	% Δ			Εκατ. €	% Δ	Εκατ. €	% Δ	
2010	148.383		151.513		-3.130	2010	43.312	43.919		-607	
2011	135.525	-8,7%	136.744	-9,7%	-1.219	2011	40.299	40.835	-7,0%	-536	
2012	125.392	-7,5%	125.773	-8,0%	-381	2012	38.178	38.385	-6,0%	-207	
2013	120.970	-3,5%	122.542	-2,6%	-1.572	2013	35.660	35.910	-6,4%	-250	
2014	120.978	0,0%	123.306	0,6%	-2.328	2014	35.436	35.421	-1,4%	15	
2015	120.601	-0,3%	123.079	-0,2%	-2.478	2015	36.011	35.978	1,6%	33	
2016	119.980	-0,5%	123.052	0,0%	-3.072	2016	35.924	35.724	-0,7%	200	
2017	122.247	1,9%	124.104	0,9%	-1.857	2017	35.894	35.577	-0,4%	317	
2018	125.026	2,3%	125.469	1,1%	-443	2018	34.386	34.684	-2,5%	-298	
2019	127.383	1,9%	126.471	0,8%	912	2019	34.795	35.420	2,1%	-625	
ΜΕΡΜ 2014-2019	0,86%		0,53%			ΜΕΡΜ 2014-2019	-0,4%	-0,2%			
ΜΕΡΜ 2017-2019	2,02%		0,92%			ΜΕΡΜ 2017-2019	-1,1%	-0,3%			
Δ 2019-2013	6.413		3.929		2.484	Δ 2019-2013	-865	-489		-376	

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Η διόρθωση αυτή όσον αφορά τη μέτρηση του ρυθμού αύξησης της ΜΙΚ στην περίοδο 2014-2019 (0,86%), και ιδιαίτερα στην περίοδο 2017-2019 (2,02), ήταν σημαντική, αλλά προφανώς ελάχιστη - σε σχέση με την αναγκαία διόρθωση που θα καθιστούσε το ρυθμό αύξησης της ΜΙΚ συμβατό με τον - σημαντικά αυξητικά αναθεωρημένο - δυναμικό ρυθμό αύξησης των εισαγωγών Α&Υ (5,82% και 6,08% αντίστοιχα), όπως θα εξηγηθεί στη συνέχεια.

Κατανάλωση της ΓΚ (Δημόσια Κατανάλωση): Στον Πίνακα 1.6. παρουσιάζεται η εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ για την εξέλιξη της Κατανάλωσης της ΓΚ πριν και μετά την αναθεώρηση των στοιχείων του ΑΕΠ της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020. Το 2019 ήταν κατά - 625 εκατ. χαμηλότερη μετά την αναθεώρηση, ενώ ο ΜΕΡΜ της στην περίοδο 2014-2019 μειώθηκε στο -0,4%, από -0,2% και στην περίοδο 2017-2019 μειώθηκε στο -1,1% από 0,3%.

Οι επενδύσεις σε αποθέματα: Παρουσιάζονται σημαντικά αυξημένες, όπως ακριβώς εκτιμούσε το ΙΝΣΕΤΕ στις προηγούμενες Εκθέσεις του. Έτσι, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.7., η αύξηση των αποθεμάτων στην περίοδο 2014-2019 εκτιμάται τώρα, μετά την αναθεώρηση, στα € 15,75 δισ. , ενώ με τα προηγούμενα στοιχεία παρουσιάζονταν δραστικά μειωμένα στην ίδια περίοδο κατά -2,92 δισ. € σε σταθερές

¹⁹. Όπως επίσης φαίνεται στον Πίνακα 1.5. η ΜΙΚ σε σταθερές τιμές 2015 ήταν το 2019 μόνο κατά € 912 εκατ. υψηλότερη με την εκτίμηση μετά την αναθεώρηση, από ότι ήταν με την εκτίμηση πριν την αναθεώρηση. Αυτό συνέβη, διότι η ΕΛΣΤΑΤ, εφαρμόζοντας, προφανώς, τους κανονισμούς ή τις οδηγίες της Eurostat, ανακάλυψε το 2020 ότι η ΜΙΚ το 2010 ήταν χαμηλότερη κατά -3,1 δις € και ότι η ΜΙΚ το 2013 ήταν επίσης χαμηλότερη κατά -1,57 δις €, από ότι είχε εκτιμηθεί έως τώρα.

τιμές 2015²⁰. Η αύξηση, επομένως, των αποθεμάτων μετά την αναθεώρηση παρουσιάζεται υψηλότερη κατά +18,67 δις. € (περίπου € 3,0 δις. ετησίως) από τις εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ πριν την αναθεώρηση. Ωστόσο, και πάλι, παρά την πολύ μεγάλη διόρθωση που ήδη καταγράφηκε, η υποεκτίμηση των επενδύσεων σε αποθέματα φαίνεται ότι συνεχίζει να υπάρχει - ιδιαίτερα όταν συγκρίνεται με τη δυναμική αύξηση των εισαγωγών Α&Υ (κατά € 20,5 δις.), όπως θα εξηγηθεί στη συνέχεια.

Οι επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου (ΠΚ): Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.8., η ΕΛΣΤΑΤ τώρα μειωμένες το 2019 κατά -2,8 δις. έναντι των εκτιμήσεων της πριν την αναθεώρηση. Αυτό είναι το αποτέλεσμα των νέων μετρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ, σύμφωνα με τις οποίες: (1) οι επενδύσεις ΠΚ στην Ελλάδα το 2011 ήταν κατά -3,68 δις. χαμηλότερες από ότι εκτιμούσε έως τώρα και το 2013 ήταν κατά -1,76 δις. € χαμηλότερες από ότι εκτιμούσε έως τώρα, και (2) ο ΜΕΡΜ των επενδύσεων ΠΚ ήταν στο -0,76% στην περίοδο 2014-2019, από +0,13% και στο -1,26% στην περίοδο 2017-2019, από +0,08%. Τα στοιχεία αυτά υποδεικνύουν το μακροοικονομικά δυσεξήγητο ότι σε μια περίοδο (2014-2019) που οι εισαγωγές Α&Υ αυξήθηκαν κατά € 20,5 δις., οι επενδύσεις ΠΚ μειώθηκαν κατά -877 εκατ. €.

Πίνακας 1.7. Επενδύσεις σε Αποθέματα σε σταθερές τιμές 2015					Πίνακας 1.8. Επενδύσεις ΠΚ σε σταθερές τιμές 2015						
	Μετά την Αναθεώρηση		Πριν την Αναθεώρηση		Διαφορά		Μετά την Αναθεώρηση		Πριν την Αναθεώρηση		Διαφορά
	Εκατ. €	% Δ	Εκατ. €	% Δ			Εκατ. €	% Δ	Εκατ. €	% Δ	
2010	1.609		-1.398		3.007	2010	35.893		38.316		-2.423
2011	-1.224	-176,1%	-1.725	23,4%	501	2011	26.787	-25,4%	30.463	-20,5%	-3.676
2012	-761	-37,8%	-1.519	-12,0%	758	2012	20.978	-21,7%	23.317	-23,5%	-2.339
2013	-38	-95,0%	-1.799	18,5%	1.761	2013	19.589	-6,6%	21.352	-8,4%	-1.763
2014	1.462	-3947,4%	1.087	-160,4%	375	2014	18.964	-3,2%	20.353	-4,7%	-1.389
2015	2.306	57,7%	-2.380	-318,9%	4.686	2015	18.997	0,2%	20.490	0,7%	-1.493
2016	3.208	39,1%	-2.184	-8,2%	5.392	2016	19.437	2,3%	21.463	4,7%	-2.026
2017	1.211	-62,3%	-2.167	-0,8%	3.378	2017	21.006	8,1%	23.412	9,1%	-2.406
2018	3.636	200,2%	1.866	-186,1%	1.770	2018	19.621	-6,6%	20.550	-12,2%	-929
2019	3.926	8,0%	856	-54,1%	3.070	2019	18.712	-4,6%	21.515	4,7%	-2.803
Δ 2019-2013	3.964		2.655		1.309	ΜΕΡΜ 2014-2019		-0,76%		0,13%	
Sum 2014-2019	15.749		-2.922		18.671	ΜΕΡΜ 2017-2019		-1,26%		0,08%	
Sum 2017-2019	8.773		554		19.605	Δ 2019-2013		-877,0		163,2	-1.040

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Σε κάθε περίπτωση, αν η αναθεώρηση περιοριζόταν στα ανωτέρω, με τη μεγάλη προσαρμογή των εκτιμήσεων για την αύξηση της ΜΙΚ και της κατανάλωσης της ΓΚ, καθώς και των επενδύσεων ΠΚ και των επενδύσεων σε αποθέματα στην περίοδο 2014-2019, και με δεδομένο το ρυθμό αύξησης των εξαγωγών και των εισαγωγών Α&Υ όπως είχαν μετρηθεί πριν την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020, ο ΜΕΡΜ του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 θα υπερέβαινε το 1,15% (αντί του 0,9% που είχε εκτιμηθεί με τα στοιχεία πριν την αναθεώρηση της 16/10/2010), με το λόγο {ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ)} να έχει διαμορφωθεί στο πιο αποδεκτό επίπεδο του 49,9%.

Ωστόσο, η αναθεώρηση φέρεται να αποκάλυψε και άλλα προβλήματα ακόμη και σε βασικά στοιχεία του ΑΕΠ που μετρούνται με πραγματικά στοιχεία όπως οι εισαγωγές και οι εξαγωγές Α&Υ. Ειδικότερα:

²⁰. Είναι πολύ πιθανό ότι ένα ελάχιστο μέρος αυτής της πολύ μεγάλης διαφοράς οφείλεται στη μείωση της αύξησης των επενδύσεων ΠΚ το 2019 έναντι του 2014 κατά -1,04 δις €, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.8. Κάποιες επενδύσεις ΠΚ μετατράπηκαν σε επενδύσεις σε αποθέματα. Ωστόσο, η διαφορά στο ύψος των αποθεμάτων το 2019 μετά την αναθεώρηση παραμένει στο εντυπωσιακό μέγεθος των +18,67 δις € σε σχέση με το μέγεθός τους το 2019 πριν την αναθεώρηση (Πίνακας 1.7.).

Εισαγωγές A&Y: Η εκτίμηση του ΙΝΣΕΤΕ ήταν ότι η **αύξηση των εισαγωγών A&Y** με ΜΕΡΜ 3,63% στην περίοδο 2014-2019 (με βάση τα στοιχεία πριν την αναθεώρηση) είχε εκτιμηθεί ότι ήταν ασύμβατα υψηλή, σε σύγκριση: (i) με τον εκτιμώμενο τότε ΜΕΡΜ της Εγχώριας Τελικής Δαπάνης (ΕΤΔ) στην οικονομία κατά μόλις 0,59% και (ii) με την αύξηση ακόμη και του αθροίσματος της ΕΤΔ στην οικονομία συν τις εξαγωγές αγαθών {Δ(ΕΤΔ+Χ)} με ΜΕΡΜ 1,57%. Έτσι, ο λόγος (ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ)) διαμορφωνόταν στο εξωπραγματικά υψηλό 56,7% και είχε εκτιμηθεί ότι ήταν σημαντικά υπερτιμημένος προσδιορίζοντας και την υποεκτίμηση του ΜΕΡΜ του ΑΕΠ κατά 0,9% στην περίοδο 2014-2019.

Με βάση, επομένως, τις εκτιμήσεις για την εξέλιξη της ΕΤΔ στην οικονομία καθώς και του αθροίσματος (ΕΤΔ+Χ) στην περίοδο 2014-2019, θα μπορούσε να υποτεθεί ότι αν τα στοιχεία για την αύξηση των εισαγωγών A&Y επρόκειτο να αναθεωρηθούν, αυτό θα ήταν μάλλον σε πτωτική κατεύθυνση.

Το ενδιαφέρον, επομένως, ήταν ότι με την αναθεώρηση του ΑΕΠ της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020, οι εισαγωγές A&Y, όπως φαίνεται στους Πίνακες 1.9. και 1.10., φαίνεται να είναι αυξημένες με ΜΕΡΜ πολύ υψηλότερο +5,83%, από το ήδη πολύ υψηλό (σε σχέση με την αύξηση της ΕΤΔ και του Δ(ΕΤΔ+Χ)) 3,63%. Έτσι, η αύξηση των εισαγωγών A&Y το 2019 έναντι του 2013 μετρήθηκε τώρα να είναι στα € 20,51 δισ. , κατά € 7,18 δισ. υψηλότερη από ότι ήταν η μέτρηση έως την 16^η Οκτωβρίου 2020, μια σημαντική εξέλιξη, αφού πρώτον, επισκίασε την αύξηση των εξαγωγών A&Y με ΜΕΡΜ 5,83% (από 4,82% που ήταν η προηγούμενη εκτίμηση) και, δεύτερον, επισκίασε και τη μικρή σχετικά (λόγω της μείωσης των επενδύσεων ΠΚ, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.8.) αύξηση της ΕΤΔ στην οικονομία με ΜΕΡΜ 0,77% (από 0,59% που ήταν η προηγούμενη εκτίμηση).

Είναι χαρακτηριστικό ότι το έλλειμμα του Εξωτερικού Ισοζυγίου A&Y ή ΕΙΑ&Y (αυτό που ονομάζουμε καθαρές εξαγωγές) που ήταν μειωμένο το 2019 κατά € 3,42 δισ. έναντι του 2013 με την προηγούμενη εκτίμηση, μετά την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 παρουσιάζεται να είναι αυξημένο κατά -0,31 δισ. €. Με αυτό τον τρόπο αφαιρέθηκαν από το ΑΕΠ του 2019, λόγω της μείωσης των καθαρών εξαγωγών, καθαρά -3,72 δισ. €.

Πίνακας 1.9. Εξαγωγές A&Y σε σταθερές τιμές 2015					Πίνακας 1.10. Εισαγωγές A&Y σε σταθερές τιμές 2015						
	Μετά την Αναθεώρηση		Πριν την Αναθεώρηση		Διαφορά		Μετά την Αναθεώρηση		Πριν την Αναθεώρηση		Διαφορά
	Εκατ. €	% Δ	Εκατ. €	% Δ		Εκατ. €	% Δ	Εκατ. €	% Δ		
2010	47.721		49.014		-1.293	2010	61.457		64.287		-2.830
2011	48.026	0,6%	49.027	0,0%	-1.001	2011	55.559	-9,6%	58.213	-9,4%	-2.654
2012	48.969	2,0%	49.602	1,2%	-633	2012	52.496	-5,5%	52.916	-9,1%	-419
2013	49.844	1,8%	50.352	1,5%	-508	2013	50.784	-3,3%	51.650	-2,4%	-866
2014	53.955	8,2%	54.253	7,7%	-298	2014	54.210	6,7%	55.615	7,7%	-1.405
2015	56.662	5,0%	55.931	3,1%	731	2015	58.465	7,8%	55.840	0,4%	2.626
2016	56.427	-0,4%	54.913	-1,8%	1.514	2016	59.726	2,2%	55.981	0,3%	3.744
2017	61.230	8,5%	58.625	6,8%	2.605	2017	64.130	7,4%	59.944	7,1%	4.185
2018	66.810	9,1%	63.721	8,7%	3.089	2018	69.252	8,0%	62.435	4,2%	6.816
2019	70.046	4,8%	66.781	4,8%	3.265	2019	71.296	3,0%	63.986	2,5%	7.310
ΜΕΡΜ 2014-2019	5,83%		4,82%				5,82%		3,63%		
ΜΕΡΜ 2017-2019	7,47%		6,74%				6,08%		4,56%		
Δ 2019-2014	20.202		16.429		3.773		20.512		12.336		8.176
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ					Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ						

Αυτές οι εξελίξεις, όπως φαίνεται στους Πίνακες 1.1 και 1.11., οδήγησαν στην μείωση (αντί της αναμενόμενης σημαντικής αύξησης) του ΜΕΡΜ του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019 στο 0,74%, από το 0,9%, παρά την σημαντική αναβάθμιση των εκτιμήσεων για την αύξηση της ΜΙΚ και των επενδύσεων σε αποθέματα, όπως προαναφέρθηκε.

Πίνακας 1.11. ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 2015					
	Μετά την Αναθεώρηση		Πριν την Αναθεώρηση		Διαφορά
	Εκατ. €	% Δ	Εκατ. €	% Δ	
2010	216.277		216.838		-561
2011	194.326	-10,15%	197.036	-9,13%	-2.710
2012	180.563	-7,08%	182.651	-7,30%	-2.088
2013	175.613	-2,74%	176.730	-3,24%	-1.117
2014	176.839	0,70%	178.038	0,74%	-1.199
2015	176.110	-0,41%	177.258	-0,44%	-1.148
2016	175.248	-0,49%	176.920	-0,19%	-1.672
2017	177.492	1,28%	179.583	1,51%	-2.091
2018	180.259	1,56%	183.056	1,93%	-2.797
2019	183.606	1,86%	186.481	1,87%	-2.875
ΜΕΡΜ 2014-2019	0,74%		0,90%		
ΜΕΡΜ 2017-2019	1,57%		1,77%		
Δ 2019-2013	7.993		9.751		-1.758

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Συνολικά, το τελικό αποτέλεσμα της αναθεώρησης του ΑΕΠ της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 ήταν η μεγάλη επιδείνωση της ασυμβατότητας που ήδη χαρακτήριζε τις εκτιμώμενες εξελίξεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ σε ολόκληρη την περίοδο 2014-2019. Αυτές οι εξελίξεις συνεπάγονταν έναν ασύμβατο διογκωμένο λόγο $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ στο 56,7% το 2019/2013 και στο 96% το 2016/2013, που συνέβαλε στην σημαντική υποεκτίμηση της αύξησης του ΑΕΠ σε αυτές τις εξαιρετικά κρίσιμες για την Ελλάδα περιόδους.

Αντί για την αναμενόμενη διόρθωση, η αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 συνεπάγεται την περαιτέρω διόγκωση του ανωτέρω λόγου στο 72,0% το 2019/2013 και στο 104,3% το 2016/2013. Αντί της αναμενόμενης διόρθωσης του λόγου $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ προς το εύλογο 40%-50% (δεδομένου ότι ο λόγος $\{M/(ET\Delta+X)\}$ δεν υπερέβαινε το 22,4% το 2013), η ΕΛΣΤΑΤ τον υπολόγισε μετά την αναθεώρηση κατά μέσο όρο στην περίοδο 2014-2019 στο 72%.

Δεδομένου ότι οι εισαγωγές και οι εξαγωγές Α&Υ είναι πραγματικά στοιχεία, η αύξησή τους, με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία, με ΜΕΡΜ 5,82% και 5,83% αντίστοιχα στην περίοδο 2014-2019 δεν μπορεί παρά να λαμβάνεται ως δεδομένη²¹. Αλλά αν αυτό συμβαίνει, τότε είναι αναπόφευκτο να υποθέσει κανείς ότι η αύξηση της πραγματικής ΕΤΔ στην οικονομία και του πραγματικού ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019, ήταν αυτή που προσδιορίζεται από την αύξηση των εισαγωγών και των εξαγωγών Α&Υ, με τον πραγματικό λόγο $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ να εκτιμάται γύρω στο 40%-50%, αντί του 72% που εκτιμάται από τα νέα δεδομένα. Με αυτά τα δεδομένα, αν οι μετρήσεις για την αύξηση των εξαγωγών και των εισαγωγών Α&Υ στην περίοδο 2014-2019 είναι ακριβείς, τότε ο ΜΕΡΜ του πραγματικού ΑΕΠ (όχι του ΑΕΠ) στην περίοδο 2014-2019 θα πρέπει να έχει υπερβεί το 1,8% (αντί του 0,74%) όπως, άλλωστε παρουσιάζεται και στον πίνακα 1.3.

²¹. Η ΕΛΣΤΑΤ εξηγεί τις τεράστιες διαφορές στη μέτρηση των εισαγωγών και των εξαγωγών Α&Υ ως ακολούθως: «Ενσωμάτωση επικαιροποιημένων στατιστικών διεθνούς εμπορίου αγαθών με βάση την αρχή της οικονομικής κυριότητας. Η ΕΛΣΤΑΤ προέβη σε νέες εκτιμήσεις στις εισαγωγές/αφίξεις, εξαγωγές/αποστολές πλοίων και αεροσκαφών με βάση την αρχή της αλλαγής της οικονομικής κυριότητας σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στους Κανονισμούς 96/2010 και 113/2010 της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

2. Η ΥΦΕΣΗ ΛΟΓΩ COVID-19 ΤΟ 2020

2.1 Η εξάπλωση του Covid-19 στον κόσμο και στην Ελλάδα

Ο απόλυτος παράγοντας που συμβάλλει στην πρωτοφανή πτώση της οικονομικής δραστηριότητας σε όλες τις χώρες του κόσμου μετά την 20^η Φεβρουαρίου 2020 είναι η ταχεία εξάπλωση της πανδημίας του Covid-19, η οποία έλαβε μεγάλες διαστάσεις και στην Ελλάδα, κυρίως στο 4^ο 3μηνο 2020 (Πίνακα 2.1). Ειδικότερα:

Πίνακας 2.1. Ελλάδα: Εξέλιξη του Covid-19 κατά μήνα			
2020	Νέα Κρούσματα	Νέοι Θάνατοι από τον Covid-19	% Θνησιμότητας
Μάρτιος	1.208	43	3,56%
Απρίλιος	1.364	96	7,04%
Μάιος	339	36	10,62%
Ιούνιος	475	16	3,37%
Ιούλιος	1.011	12	1,19%
Αύγουστος	5.733	59	1,03%
Σεπτέμβριος	7.989	126	1,58%
Οκτώβριος	19.073	232	1,22%
Νοέμβριος	67.031	1.701	2,54%
Δεκέμβριος	33.691	2.467	7,32%
Σύνολο 2020	137.914	4.788	3,47%
Ιανουάριος 2021 (1-25)	14.062	858	6,10%

Πηγή: ΠΟΥ

Από τον Ιούλιο 2020 υπήρξε μεγάλη εξάπλωση του Covid-19 και στις γειτονικές με την Ελλάδα Βαλκανικές χώρες, η οποία μετά από κάποια υποχώρηση τον Σεπτέμβριο 2020, επιταχύνθηκε και πάλι σχεδόν ανεξέλεγκτα στην περίοδο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2020.

Στην Ελλάδα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.1., από τα μέσα Αυγούστου 2020 η εξάπλωση του Covid-19 έχει λάβει σχετικά επικίνδυνες διαστάσεις, με σημαντική επιτάχυνσή της στο 4^ο 3μηνο 2020. Ωστόσο, η εξάπλωση του ιού στην Ελλάδα είναι ακόμη σχετικά ελεγχόμενη, σε σχέση με την εκρηκτική εξάπλωσή του σε πολλές άλλες χώρες της Ζώνης του Ευρώ, μετά την εξαιρετική επιτυχία της χώρας στον αποτελεσματικό περιορισμό του Covid-19 έως τον Αύγουστο 2020 και την έγκαιρη εφαρμογή του νέου lockdown τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο 2020. Έτσι, η Ελλάδα την 11^η Ιανουαρίου 2021 βρισκόταν στην 89^η θέση παγκοσμίως ως προς τα βεβαιωμένα κρούσματα του Covid-19 ανά 1 εκατ. κατοίκους. Την ημερομηνία αυτή είχε καταγράψει 13,97 χιλ. κρούσματα και 510 θανάτους ανά 1.0. εκατ. κατοίκους, από 2.543 κρούσματα και 51 θανάτους ανά 1.0. εκατ. κατοίκους την 31^η Οκτωβρίου 2020.

Ωστόσο, η Ελλάδα επηρεάζεται αρνητικά από την ανεξέλεγκτη εξάπλωση του Covid-19 στην Ευρώπη, στις γειτονικές Βαλκανικές χώρες, στη Ρωσία, στις ΗΠΑ και στον κόσμο ως σύνολο, λόγω κυρίως των καταλυτικά αρνητικών επιπτώσεων του Covid-19 στον Τουρισμό, στις Μεταφορές και στις Υπηρεσίες γενικότερα, που συμβάλουν σημαντικά στην ελληνική οικονομία, καθώς και από τη μεγάλη ύφεση στην Ευρώπη και στον κόσμο. Τον Ιανουάριο του 2021 η κατάσταση όσον αφορά την αποτελεσματική αντιμετώπιση του Covid-19 εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από

μεγάλη αβεβαιότητα, ενώ ο ουσιαστικός περιορισμός ή η εξάλειψη του ιού επιδιώκεται τώρα με την εφαρμογή των αποτελεσματικών εμβολίων, που ήδη άρχισε σε πολλές χώρες, καθώς και στην Ελλάδα από τις 27 Δεκεμβρίου 2020.

Με βάση τα ανωτέρω, η ανεξέλεγκτη επέκταση του ιού στην Ευρώπη, στις ΗΠΑ και ακόμη και στην Ελλάδα στο 4^ο 3μηνο 2020 και η επιβολή του νέου lockdown τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο 2020, και τον Ιανουάριο 2021, συνεπάγονται μεγαλύτερη πτώση του ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020 και αρνητική εξέλιξή του και στο 1^ο 3μηνο 2021. Ωστόσο, περιοριστικά στην μείωση του Ελληνικού ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020 λειτουργούν τα ακόλουθα: (1) Το υψηλό επίπεδο ρευστότητας των επιχειρήσεων και ενίσχυσης των εισοδημάτων των νοικοκυριών που προκύπτει από το Δημοσιονομικό Πακέτο (€ 14,6 δισ. το 2020, άνω των € 5,1 δισ. στο 4^ο 3μηνο 2020) και από τις νέες παροχές στους συνταξιούχους που επιδικάστηκαν από το ΣτΕ και διανεμήθηκαν τον Οκτώβριο 2020, καθώς και από τη μεγάλη αύξηση των τραπεζικών καταθέσεων στο 10μηνο Μαρτίου-Δεκεμβρίου 2020. (2) Από το γεγονός ότι ο τουρισμός έχει μικρή σχετικά επίπτωση στις εξαγωγές Α&Υ και στο ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020, ενώ η μείωση των εξαγωγών και των εισαγωγών Α&Υ στο 2μηνο Οκτωβρίου - Νοεμβρίου 2020 εκτιμάται στο -13,2% και -11,8% αντίστοιχα σε σταθερές τιμές. Έτσι, η επίπτωση των καθαρών εξαγωγών στην μείωση του ΑΕΠ εκτιμάται τώρα ότι δεν θα υπερβεί τις -1,0 ποσοστιαίες μονάδες στο 4^ο 3μηνο 2020, από -14,6 π.μ. στο 3^ο 3μηνο 2020.

Επίσης, σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις αναμένεται να έχει το lockdown και στο 1^ο 3μηνο 2021 στα έσοδα της χώρας από τον τουρισμό και τις διεθνείς μεταφορές και κατ' επέκταση στο ΑΕΠ.

Συνολικά, ο ιός εξακολουθεί να έχει σημαντικές αρνητικές συνέπειες στη λειτουργία των οικονομιών, αλλά αυτές ήταν αναμφισβήτητα πολύ χαμηλότερες στο 3^ο 3μηνο και στο 4^ο τρίμηνο 2020 σε σχέση με το 2^ο 3μηνο 2020²². Ειδικότερα στην Ελλάδα, όπου η επίπτωση του Δημοσιονομικού Πακέτου στο ΑΕΠ ήταν, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ: (1) αρνητική στο 1^ο 6μηνο 2020 (διότι ενίσχυσε τις εισαγωγές Α&Υ πολύ περισσότερο από το ελάχιστο που ενίσχυσε την ΕΤΔ στην οικονομία), αλλά (2) θετική στο 3^ο 3μηνο 2020, διότι ενίσχυσε την ΕΤΔ στην οικονομία λίγο περισσότερο από ότι ενίσχυσε τις εισαγωγές Α&Υ, αναμένεται τώρα να είναι (σύμφωνα και με τα πρώτα στοιχεία για τις εξαγωγές και τις εισαγωγές Α&Υ τον Οκτώβριο - Νοέμβριο 2020) σημαντικά θετική στο 4^ο 3μηνο 2020 (όπου η θετική επίπτωσή του στην ΕΤΔ στην οικονομία εκτιμάται ότι θα είναι σημαντικά μεγαλύτερη από ότι η αυξητική επίπτωσή του στις εισαγωγές Α&Υ).

Στη συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου αναλύονται οι παράγοντες που οδήγησαν στην μείωση του ΑΕΠ κατά -9,22% στο 9μηνο 2020, και στη συνέχεια οι εκτιμήσεις του ΙΝΣΕΤΕ για την μείωση του ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020 και στο 2020 συνολικά. Στο επόμενο κεφάλαιο αναλύονται οι προοπτικές ανάκαμψης του ΑΕΠ το 2021 και στις περιόδους 2022-2023 και 2024-2030.

---

²² Όπως προκύπτει από την πολύ χαμηλότερη του αναμενομένου πτώση του ΑΕΠ στα 3^ο και στο 4^ο 3μηνο 2020 στις ΗΠΑ, αλλά και σε πολλές χώρες της Ζώνης του Ευρώ, παρά την έξαρση του Covid-19

2.2 Η μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020

Στον Πίνακα 2.2. παρουσιάζονται: α) Η μείωση του ΑΕΠ κατά -9,22% στο 9μηνο 2020 (9μηνο 2019: 2,09%), που αναλύεται στην παρούσα Υποδιαίρεση 2.2., και β) οι προβλέψεις του ΙΝΣΕΤΕ για την νέα μείωση του ΑΕΠ κατά κατά -4,35% ως -5,5% στο 4^ο 3μηνο 2020 (4^ο 3μηνο 2019: 1,18%) και κατά -8,0% ως -8,5% το 2020 (2019: 1,86%), που αναλύεται στην επόμενη Υποδιαίρεση 2.3.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.2., στο 9μηνο 2020, η μείωση του μετρούμενου ΑΕΠ διαμορφώθηκε τελικά στο -9,22%, με πτωτική αναθεώρηση της μείωσης του στο 1^ο 3μηνο 2020 στο -1,5% σε ετήσια βάση (από -1,0%) και στο 2^ο 3μηνο 2020 στο -15,8% (από -15,3%) και με χαμηλότερη του αναμενομένου μείωση στο 3^ο 3μηνο 2020 κατά -9,59%.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.4., η εξέλιξη του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 προσδιορίστηκε από την ελάχιστη μείωση των εισαγωγών Α&Υ (Μ) κατά μόλις -6,2% (ή κατά -3,27 δισ. €), που ήταν εντελώς ασύμβατη με την τεράστια μείωση του αθροίσματος της ΕΤΔ στην οικονομία συν τις εξαγωγές Α&Υ (Χ), δηλαδή του $\Delta(ΕΤΔ+Χ)$, κατά -8,4% (ή κατά -15,97 δισ. €), με αποτέλεσμα την μείωση του λόγου $\{\Delta Μ/\Delta(ΕΤΔ+Χ)=\chi\}$ στο 20,47%.

Πρόκειται για την ακριβώς αντίθετη εξέλιξη από αυτή που συνέβη στην περίοδο 2014-2019 και, πολύ περισσότερο, από την εξέλιξη των στοιχείων του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020, σε σύγκριση με το 9μηνο 2014. Στην περίοδο 2014-2019 η τεράστια αύξηση των εισαγωγών Α&Υ με ΜΕΡΜ 5,82% ήταν εντελώς ασύμβατη με την ελάχιστη αύξηση του αθροίσματος Εγχώριας Τελικής Δαπάνης (δηλαδή κατανάλωσης και επενδύσεων) και Εξαγωγών (ΕΤΔ+Χ) με ΜΕΡΜ 2,0% και οδήγησε στη διόγκωση του λόγου μεταβολής εισαγωγών προς της μεταβολή του αθροίσματος ΕΤΔ και εξαγωγών $\{\Delta Μ/\Delta(ΕΤΔ+Χ)=\chi\}$ στο ασύμβατα πολύ υψηλό 72% (βλέπε τον Πίνακα 1.1. στην Υποδιαίρεση 1.1.). Το υπερδιογκωμένο $\chi=72\%$ είχε ως συνέπεια την μεγάλη πτώση του ΜΕΡΜ του ΑΕΠ στο 0,74% στην περίοδο 2014-2019, από 1,8% με ένα πιο συμβατό $\chi=50\%$. Από την άλλη πλευρά, το $\chi=20,47\%$ στο 9μηνο 2020 συνέβαλε στην υπερτίμηση της μείωσης του ΑΕΠ στο 9μηνο αυτό στο -9,22% (από -6,1% με ένα πιο συμβατό $\chi=28\%$).

Επομένως, μετά την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020, τόσο η τεράστια υπερεκτίμηση του λόγου $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)=\chi\}$ στην περίοδο 2014-2019, όσο και η σημαντική υποεκτίμησή του στο 9μηνο 2020/9μήνου 2019, θεωρείται ότι οφείλεται τόσο στη συστηματική υποεκτίμηση του ύψους και του ΜΕΡΜ της ΕΤΔ στην οικονομία, όσο και στη συστηματική πολύ μεγάλη υπερεκτίμηση του ύψους και του ΜΕΡΜ των εισαγωγών Α&Υ, με δεδομένο σε μεγάλο βαθμό το ύψος των εξαγωγών Α&Υ. Ειδικότερα:

Η ΕΤΔ στην οικονομία κατέγραψε τελικά μείωση κατά -1,69% στο 9μηνο 2020. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως: (1) στην αύξηση των επενδύσεων ΠΚ κατά 0,8% στο 9μηνο 2020 (3^ο 3μηνο 2020: +5,3%) - από το επίπεδό τους στο 9μηνο 2019 όπου είχαν μειωθεί κατά -3,9%, και (2) στην αύξηση των επενδύσεων σε αποθέματα και των στατιστικών διαφορών κατά € 1,53 δισ. . Από την άλλη πλευρά, με δεδομένο το Δημοσιονομικό Πακέτο από το οποίο δαπανήθηκαν στο 9μηνο 2020 άνω των € 5,0 δισ. για την ενίσχυση των νοικοκυριών και για την κάλυψη πρόσθετων καταναλωτικών δαπανών της ΓΚ εξαιτίας του Covid-19, μεγαλύτερη του αναμενομένου ήταν η μείωση της Μετρούμενης Ιδιωτικής Κατανάλωσης (ΜΙΚ) κατά -4,41% και πολύ μικρότερη του αναμενομένου ήταν η αύξηση της κατανάλωσης της ΓΚ κατά μόλις 0,8%.

Ωστόσο, παρά το ότι η μείωση της ΕΤΔ στην οικονομία ήταν πολύ μικρότερη του αναμενομένου, η μείωση της αυτή, κατά -1,69%, ήταν πολύ μεγαλύτερη από ότι θα αναμενόταν με βάση την μείωση των εισαγωγών Α&Υ κατά -6,2% και με δεδομένη την μείωση των εξαγωγών Α&Υ κατά -25,1%.

Ειδικότερα, αν υποθέσουμε ότι στο 9μηνο 2020 το περιεχόμενο σε εισαγωγές (import content) της μείωσης των εξαγωγών Α&Υ κατά -13,58 δισ. € στο ελάχιστο 28% (από άνω του 70% στην περίοδο 2014-2019), τότε οι εισαγωγές Α&Υ θα έπρεπε να είχαν μειωθεί κατά -3,83 δισ. μόνο και μόνο λόγω της μείωσης των εξαγωγών Α&Υ σε αυτό το 9μηνο. Ωστόσο, η ΕΛΣΤΑΤ εκτιμά την μείωση των εισαγωγών Α&Υ στο 9μηνο 2020 στα -3,27 δισ. . Επομένως, το περιεχόμενο σε εισαγωγές της αύξησης της ΕΤΔ στην οικονομία διαμορφώνεται στα € 560 εκατ. Αν το περιεχόμενο αυτό είναι το 55% της αύξησης της ΕΤΔ στην οικονομία, τότε η ΕΤΔ στην οικονομία στο 9μηνο 2020 θα έπρεπε να είχε αυξηθεί κατά € 1,02 δισ. , αντί της μείωσης της κατά -2,29 εκατ. που εκτιμά η ΕΛΣΤΑΤ. Με αυτή τη μέθοδο προσδιορίστηκε η υποεκτίμηση της αύξησης της ΕΤΔ στην οικονομία στα € 3.31 δισ., αν θεωρηθεί ότι η μείωση των εισαγωγών Α&Υ κατά -6,2% και το import content της μείωσης των εξαγωγών Α&Υ (28%) είναι ακριβή. Συνολικά, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.3., αν είχε εκτιμηθεί σωστά η αύξηση της ΕΤΔ στην οικονομία κατά € 1,02 δισ. (αντί της σημαντικής μείωσης της κατά -2,29 εκατ. €) στο 9μηνο 2020 τότε ο λόγος $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ θα διαμορφωνόταν στο 25,83% (αντί του 20,47%) και η μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 θα ήταν στο -6,82% (αντί του -9,22%). Μάλιστα, αν το import content της μείωσης των εξαγωγών Α&Υ εκτιμηθεί στο 32%, τότε η υποεκτίμηση της ΕΤΔ στην οικονομία ανέρχεται στα 4,31 δισ. και αντί της μείωσης της κατά -2,29 δισ. € θα έπρεπε να είχε καταγράψει αύξηση κατά € 2,01 δισ.²³. Τότε, ο λόγος $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ θα διαμορφωνόταν στο 28% και η μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 θα είχε διαμορφωθεί στο -6,1% (αντί του -9,22%).

²³. Όλα αυτά αν θεωρηθεί και πάλι ότι η μείωση των εισαγωγών Α&Υ κατά -6,2%, των εξαγωγών Α&Υ κατά 25,1% και το import content των εισαγωγών Α&Υ (32%) είναι ακριβή.

Όσον αφορά την εξέλιξη των βασικών συνιστωσών της ΕΤΔ στην οικονομία, που προσδιόρισαν την μείωση της κατά -1,69% στο 9μηνο 2020, σημειώνονται τα ακόλουθα:

Η πτώση της ΜΙΚ κατά -4,41% στο 9μηνο 2020, που και πάλι ήταν σημαντικά υψηλότερη από την επίσης σημαντικά υπερεκτιμημένη πτώση του Γενικού Δείκτη Όγκου των Πωλήσεων των Καταστημάτων Λιανικού Εμπορίου (ΓΔΟΠΚΛΕ) σε αυτό το 9μηνο κατά -3,67%. Συνολικά, τόσο η πτώση της ΜΙΚ κατά -4,41% όσο και η πτώση του ΓΔΟΠΚΛΕ κατά -3,67% στο 9μηνο 2020, ήταν εντελώς ασύμβατη με την ελάχιστη πτώση στο 9μηνο αυτό του Ακαθαρίστου Διαθεσίμου Εισοδήματος (ΑΔΕ) κατά μόλις -0,1% σε σταθερές τιμές (-1,1% σε τρέχουσες τιμές). Η υπερεκτίμηση της πτώσης της ΜΙΚ, του ΓΔΟΠΚΛΕ σε σχέση με την πτώση του ΑΔΕ στο 9μηνο 2020 προκύπτει και από τα ακόλουθα: (i) Από την ελάχιστη πτώση των εισαγωγών Α&Υ κατά -6,2%, με δεδομένη την μεγάλη (αλλά αναμενόμενη) πτώση των εξαγωγών Α&Υ κατά -25,1%. (ii) Από τις σημαντικές παροχές στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις από το Δημοσιονομικό Πακέτο που εκτιμώνται σε περισσότερο από € 9,0 δισ. στο 9μηνο 2020 και σε περισσότερο από € 16,0 δισ. το 2020, συμπεριλαμβανομένου και των συνταξιοδοτικών παροχών ύψους € 1,4 δισ. Οι παροχές αυτές έδωσαν τη δυνατότητα στα νοικοκυριά να αυξήσουν τις καταθέσεις τους στις τράπεζες τον Δεκέμβριο 2020 κατά € 9,6 δισ. (ή κατά +8,2%) σε ετήσια βάση. Προφανώς, η μεγάλη αύξηση των καταθέσεων δείχνει αύξηση και του ΑΔΕ το 2020 (παρά το ότι με βάση τις εκτιμήσεις της ΕΛΑΤΑΤ εκτιμάται τώρα ότι το ΑΔΕ θα σημειώσει μικρή πτώση κατά -1,5% σε τρέχουσες τιμές και κατά -0,3% σε σταθερές τιμές το 2020), πράγμα που δικαιολογεί σε κάποιο βαθμό την ελάχιστη πτώση των εισαγωγών το 2020 και επιβεβαιώνει την υπερεκτίμηση της πτώσης της ΜΙΚ²⁴.

Η αύξηση της κατανάλωσης της ΓΚ κατά 0,8% στο 9μηνο 2020 ήταν επίσης πολύ χαμηλότερη του αναμενομένου δοθέντος του Δημοσιονομικού Πακέτου και της αύξησης των Πρωτογενών Δαπανών της ΓΚ στο 9μηνο 2020 κατά 8,8%.

Αξιοσημείωτη ήταν η αύξηση των επενδύσεων ΠΚ στο 9μηνο 2020 κατά 0,8% (3^ο 3μηνο 2020: 5,3%), αλλά μετά την μείωση τους κατά -3,9% στο 9μηνο 2019 και κατά -6,6% το 2018. Ειδικότερα, σημειώνεται η αύξηση στο 9μηνο 2020 των επενδύσεων σε κατοικίες κατά 21,7% και των επενδύσεων σε λοιπές κατασκευές κατά 15,8%. Επίσης, η μείωση των επενδύσεων σε μηχανολογικό, τεχνολογικό και μεταφορικό εξοπλισμό ήταν πολύ χαμηλότερη στο -9,2% στο 9μηνο 2020 (9μηνο 2019: +8,0%) από την τεράστια μείωση τους κατά -25,6% που είχε ανακοινωθεί αρχικά για το 1^ο 6μηνο 2020. Οι εξελίξεις ωστόσο στις επενδύσεις ΠΚ στο 9μηνο 2020 απαξιώνονται σε σημαντικό βαθμό, αν ληφθεί υπόψη το ότι εκτιμώνται έναντι ενός επιπέδου επενδύσεων ΠΚ το 2019 που εκτιμάται τώρα από την ΕΛΣΤΑΤ κατά -2,8 δισ. € χαμηλότερα από ότι είχαν μετρηθεί έως πρόσφατα (Πίνακας 1.7.).

Όσον αφορά τις επενδύσεις σε αποθέματα, οι οποίες - αν προστεθούν και οι στατιστικές διαφορές - εκτιμήθηκαν επίσης αυξημένες κατά € 1,53 δισ. στο 9μηνο 2020, σημειώνεται ότι αυτή η σημαντική αύξησή τους είναι η μόνη συνιστώσα του

²⁴. Σημειώνεται ότι το ΑΔΕ είχε εκτιμηθεί αρχικά να έχει σημειώσει μεγάλη πτώση στο 1^ο 6μηνο 2020 κατά -6,4% σε τρέχουσες τιμές (-5,9% σε σταθερές τιμές). Ωστόσο, με τα νέα στοιχεία που δημοσιεύτηκαν τον Ιανουάριο 2021 η πτώση του στο 1^ο 6μηνο 2020 περιορίστηκε στο -2,4% σε τρέχουσες τιμές (-1,9% σε σταθερές τιμές).

ΑΕΠ που είναι συμβατή με την ελάχιστη αύξηση των εισαγωγών Α&Υ. Ωστόσο, αυτή η αύξησή τους (που πιθανώς είναι αποτέλεσμα του νέου τρόπου μέτρησης της μεταβολής στα αποθέματα που εφαρμόζεται μετά την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020) δεν είναι, προφανώς, αρκετή για να δικαιολογήσει την ελάχιστη μείωση των εισαγωγών Α&Υ, αφού δεν απέτρεψε την σημαντική υπερεκτίμηση της μείωσης της ΕΤΔ στην οικονομία όπως προαναφέρθηκε.

Η μείωση αυτή της ΕΤΔ στην οικονομία κατά -1,69% στο 9μηνο 2020 ήταν πολύ χαμηλότερη του αναμενομένου (-3,4%). Ωστόσο, ακόμη πιο χαμηλή από ότι αναμενόταν (-9,4%) ήταν η μείωση των εισαγωγών Α&Υ κατά -6,2%, ενώ η μείωση των εξαγωγών Α&Υ ήταν ακριβώς όπως αναμενόταν στο -25,1%. Ως αποτέλεσμα αυτών των συσχετισμών προκύπτει η προαναφερθείσα υπέρμετρη μείωση του λόγου $\{\Delta M/\Delta(ΕΤΔ+Χ)\}$ στο 20,47% στο 9μηνο 2020/9μήνου 2019 και η υπερδιόγκωσή του στο εξωπραγματικό 338,3% στο 9μηνο 2020/9μηνο 2014, που οδήγησε στην υπέρμετρη μείωση του ΑΕΠ κατά -9,22%.

Όπως δε φαίνεται στον Πίνακα 2.3., αν το ποσοστό $\{\Delta M/\Delta(ΕΤΔ+Χ)=\chi\}$ είχε διατηρηθεί στο 9μηνο 2020/9μήνου 2019 στο 25,83% (με το import content της μείωσης των εξαγωγών Α&Υ στο 28%), τότε η μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 θα είχε περιοριστεί στο -6,82%. Με τον λόγο $\chi=28\%$ (με το import content της μείωσης των εξαγωγών Α&Υ στο 32%), η μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 θα είχε περιοριστεί στο -6,1% (από -9,22%).

Τέλος, σημειώνεται ότι το import content της μείωσης των εξαγωγών Α&Υ εκτιμάται στο 28%-32% στο 9μηνο 2020 (από άνω του 70%, σύμφωνα με τις στατιστικές εκτιμήσεις, στην περίοδο 2014-2019) λόγω του ότι η μείωση των εξαγωγών Α&Υ στο 9μηνο 2020 οφείλεται κυρίως στη μεγάλη μείωση των εισπράξεων από τον εισερχόμενο τουρισμό και από τις διεθνείς μεταφορές - που θεωρείται ότι έχουν χαμηλό import content.

Ωστόσο, και η σημαντική αύξηση των εξαγωγών Α&Υ στην περίοδο 2014-2019 στηρίχθηκε επίσης στην αύξηση των εισπράξεων από τον εξωτερικό τουρισμό και από τις διεθνείς μεταφορές και επίσης από τις εξαγωγές αγροτικών και μεταλλευτικών προϊόντων (π.χ. του αλουμινίου) των οποίων το import content είναι επίσης χαμηλό. Παρόλα, αυτά στην περίοδο αυτή εκτιμήθηκε το import content της αύξησης των εξαγωγών Α&Υ στο 72%.

Συμπερασματικά, η μείωση του ΑΕΠ κατά -9,22% στο 9μηνο 2020 οφείλεται πράγματι σε σημαντικό βαθμό στην, απολύτως αναμενόμενη, μεγάλη μείωση των εσόδων από τον εισερχόμενο τουρισμό στο 9μηνο αυτό κατά -78,4%. Η εξέλιξη αυτή συνέβαλε ουσιαστικά στην μείωση των εξαγωγών Α&Υ κατά -25,1%. Ωστόσο, εξίσου σημαντικός παράγων που συνέβαλε στην μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 ήταν η συνεχιζόμενη υπερεκτίμηση της μείωσης της ΕΤΔ στην οικονομία (-1,69%) σε σχέση με την πολύ χαμηλότερη του αναμενομένου ελάχιστη μείωση των εισαγωγών Α&Υ κατά -6,2%, δοθείσας της τεράστιας μείωσης των εξαγωγών Α&Υ κατά -25,1%. Η εξέλιξη αυτών των βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ με βάση τις εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ συνεπάγεται την μείωση του λόγου $\{\Delta M/\Delta(ΕΤΔ+Χ)=\chi\}$ στο 9μηνο 2020/9μήνου 2019 στο 20,47% και την εκτόξευσή του στο 338,3% στο 9μηνο 2020/9μήνου 2014, έναντι του 72% που εκτιμούσε η ΕΛΣΤΑΤ το 2019/2013. Η σημαντική υποεκτίμηση της αύξησης του ΑΕΠ με ΜΕΡΜ 0,74% στην περίοδο 2014-2019, ακολουθήθηκε από την σημαντική

υπερεκτίμηση της μείωσης του κατά -9,22% σε ετήσια βάση στο 9μηνο 2020. Παρόλα αυτά η μείωση του ΑΕΠ κατά -9,22% στο 9μηνο 2020 δεν επιτρέπει εκτιμήσεις για μείωση του κατά ποσοστό υψηλότερο του -8,5% το 2020, παρά την έξαρση του Covid-19 και το νέο lockdown τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο 2020.

2.3 Εκτίμηση για μείωση του ΑΕΠ κατά -4,35% ως -5,5% στο 4ο 3μηνο 2020 και -8,0% ως -8,5% το 2020

Τόσο η μείωση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 κατά -9,22%, όσο και η εξάπλωση του Covid-19 και στην Ελλάδα στο 4^ο 3μηνο 2020 και το νέο lockdown τον Νοέμβριο - Δεκέμβριο 2020, δεν φαίνεται να στηρίζουν τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Νοέμβριος 2020), του ΔΝΤ (Οκτώβριος 2020) και της Κυβέρνησης στην Εισηγητική Έκθεση του Π2020 (Νοέμβριος 2020) για μείωση του Ελληνικού ΑΕΠ κατά -9,0%, -9,5% και -10,5% αντίστοιχα. Αυτό θα απαιτούσε την μείωση του ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020 κατά -8,35%, -10,34% και -14,33% αντίστοιχα, δηλαδή κατά ποσοστό ανάλογο ή πολύ υψηλότερο από την μείωση του ΑΕΠ στο 3^ο 3μηνο 2020 (-9,59%). Ωστόσο, μια τέτοια εξέλιξη είναι ελάχιστα δυνατή, για τους ακόλουθους λόγους:

(1) Επίπτωση των καθαρών εξαγωγών (του ελλείμματος του ΕΙΑ&Υ): Στο 3^ο 3μηνο 2020 η μεγάλη μείωση του ΑΕΠ κατά -9,59% οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στην τεράστια πτωτική επίπτωση του ελλείμματος του Εξωτερικού Ισοζυγίου Α&Υ (ΕΙΑ&Υ), δηλαδή των καθαρών εξαγωγών, που ανήλθε στις -14,6 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ η αντίστοιχη επίπτωση των καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020 εκτιμάται τώρα ότι θα είναι ελάχιστα αρνητική (έως -1,0 π.μ.), το πιθανότερο γύρω στις -0,9 π.μ.

Ειδικότερα, η τεράστια αρνητική επίπτωση των καθαρών εξαγωγών στην μείωση του ΑΕΠ στο 3^ο 3μηνο 2020 οφείλεται αφενός στην απολύτως αναμενόμενη μεγάλη μείωση των εξαγωγών Α&Υ κατά -25,1% και αφετέρου στην εντελώς απρόσμενη - και ασύμβατη με τις εξελίξεις στις υπόλοιπες συνιστώσες του ΑΕΠ - ελάχιστη μείωση των εισαγωγών Α&Υ κατά μόλις -6,2%. Η μεγάλη μείωση των εξαγωγών Α&Υ στο 3^ο 3μηνο 2020 οφειλόταν στο ότι σε αυτό το 3μηνο σημειώθηκε μείωση των εισπράξεων από τον εισερχόμενο τουρισμό κατά -7,92 δισ. €. Ωστόσο, η αντίστοιχη πτώση των εισπράξεων από τον εξωτερικό τουρισμό στο 4^ο 3μηνο 2020 δεν μπορεί να υπερβεί τα -1,5 δισ. €, δοθέντος ότι οι εισπράξεις στο 2μηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2020 ανήλθαν στα € 586,8 εκατ. και ήταν πολύ υψηλότερες του αναμενόμενου.

Συνολικά, η πτώση των εξαγωγών Α&Υ τον Οκτώβριο-Νοέμβριο 2020 ήταν στο -21,8% σε τρέχουσες τιμές (-13,2% σε σταθερές τιμές, με αύξηση των εξαγωγών αγαθών κατά 10.6%), έναντι της αντίστοιχης πτώσης των εισαγωγών Α&Υ κατά -19,1% σε τρέχουσες τιμές (-11,8% σε σταθερές τιμές), με πτώση των εισαγωγών αγαθών κατά -3,6%). Αυτό δείχνει, ότι, αντίθετα με το 3^ο 3μηνο 2020, η πτώση των εισαγωγών Α&Υ στο 4^ο 3μηνο 2020 θα είναι ελάχιστα χαμηλότερη από την πτώση των εξαγωγών Α&Υ, πράγμα που σηματοδοτεί την πολύ μικρή αρνητική επίπτωση των καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020.

(2) Η επίπτωση από την αναμενόμενη πτώση της ΕΤΔ στην οικονομία: Οι εξελίξεις όσον αφορά τις συνιστώσες της ΕΤΔ στην οικονομία στο 3^ο 3μηνο 2020, που οδήγησαν σε σημαντική αύξησή της κατά 5,7% σε αυτό το 3μηνο (ΜΙΚ: +2,2%,

κατανάλωση της ΓΚ: +4,4%, επενδύσεις ΠΚ: +5,3%, επενδύσεις σε αποθέματα συν στατιστικές διαφορές: € 1,21 δισ.), δείχνουν ότι αν δεν είχε επιβληθεί το νέο lockdown τον Νοέμβριο - Δεκέμβριο 2020 η ΕΤΔ στην οικονομία θα είχε θετική εξέλιξη και στο 4^ο 3μηνο 2020. Η επιβολή του lockdown ανέτρεψε ουσιαστικά αυτή την ευνοϊκή προοπτική, και εκτιμάται τώρα ότι έχει οδηγήσει σε σημαντική πτώση της ΕΤΔ. Ωστόσο, η πτώση αυτή περιορίζεται ουσιαστικά: (i) Από τη σημαντική ενίσχυση που παρέχεται στα νοικοκυριά και στις επιχειρήσεις από το Δημοσιονομικό Πακέτο των € 14,6 δισ. το 2020, εκ των οποίων άνω των € 5,0 δισ. εκτιμάται ότι θα διανεμηθούν στο 4^ο 3μηνο 2020, καθώς και από τις παροχές των € 1,4 δισ. στους συνταξιούχους που διανεμήθηκαν από τον Οκτώβριο 2020. (ii) Από τη μεγάλη αύξηση των καταθέσεων των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, που το Δεκέμβριο 2020 ανήλθε στα € 9,61 δισ. (ή στο 8,2%) σε ετήσια βάση. Τα μέτρα αυτά και η αύξηση των καταθέσεων και της πιστωτικής επέκτασης των τραπεζών προς τον επιχειρηματικό τομέα, έχουν συμβάλει στη μεγάλη αύξηση των ρευστών διαθεσίμων των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων που εκτιμάται ότι περιόρισε σημαντικά την αναμενόμενη πτώση της ΜΙΚ και των επενδύσεων ΠΚ στο 4^ο 3μηνο 2020. Με αυτά τα δεδομένα η επίπτωση στην πτώση του ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020 από την αναμενόμενη πτώση της ΕΤΔ στην οικονομία δεν αναμένεται να υπερβεί τις -3,6 ποσοστιαίες μονάδες.

Συνολικά, η μείωση του ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020 εκτιμάται τώρα στο -4,35% από το ΙΝΣΕΤΕ και, γενικά, δεν αναμένεται να υπερβεί το -5,5%. Έτσι, η μείωση του ΑΕΠ το 2020 εκτιμάται τώρα στο -8,0% ως -8,5%. Ειδικότερα:

Οι εκτιμήσεις του ΙΝΣΕΤΕ για το 4^ο 3μηνο 2020 και για το 2020 ξεκινούν με την εκτίμηση της εξέλιξης των εξαγωγών και των εισαγωγών Α&Υ σε αυτές τις περιόδους.

Οι εξαγωγές και οι εισαγωγές Α&Υ μετρούνται με πραγματικά στοιχεία, και σε συνδυασμό με τις επενδύσεις ΠΚ και την κατανάλωση της ΓΚ, που επίσης μετρούνται με πραγματικά στοιχεία, αποτελούν τη βάση για την πρόβλεψη των εξελίξεων στο ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020 και το 2020²⁵.

Στη συνέχεια, οι εκτιμήσεις για την εξέλιξη της ΜΙΚ και των επενδύσεων σε αποθέματα συν τις στατιστικές διαφορές βασίζονται στο υπόδειγμα εκτίμησής τους από την ΕΛΣΤΑΤ και προσδιορίζουν το ποσοστό $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ στο 4^ο 3μηνο 2020 και το 2020, με δεδομένο το 20,47% του 9μήνου 2020 και το 72% της περιόδου 2014-2019. Ειδικότερα:

(1) Εξαγωγές Α&Υ: Μειώθηκαν κατά -25,1% στο 9μηνο 2020 (εξαγωγές αγαθών: +1,0%, εξαγωγές υπηρεσιών: -45,1%), με σημαντική πτώση των εισπράξεων από τον εξωτερικό τουρισμό κατά -78,4%. Μετά την μεγάλη εξάπλωση του Covid-19, η πτώση των εσόδων της χώρας από τον εξωτερικό τουρισμό εκτιμάται τώρα στο -70,9% στο 4^ο 3μηνο 2020 (Οκτ.-Νοέμ. 2020: -67%) και στο -77,5% το 2020, με την πτώση των εσόδων αυτών στα -1,46 δισ. € στο 4^ο 3μηνο 2020 και στα -14,09 δισ. το 2020 (Πίνακας 2.4.).

---

²⁵. Βλέπε, ωστόσο, τη μεγάλη απόκλιση στις μετρήσεις των εισαγωγών και των εξαγωγών Α&Υ πριν και μετά την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020 (Πίνακες 1.9. & 1.10.)

Συνολικά, οι εξαγωγές Α&Υ κατέγραψαν, όπως προαναφέρθηκε, πτώση κατά -13,2% σε σταθερές τιμές τον στο 2μηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2020 (εξαγωγές αγαθών: +10,6%, εξαγωγές υπηρεσιών: -37,0%). Έτσι, με βάση αυτές τις εξελίξεις, η πτώση των εξαγωγών Α&Υ σε σταθερές τιμές 2015 και σε όρους Εθνικών Λογαριασμών, στο 4^ο 3μηνο 2020 εκτιμάται τώρα στο -11,7% και στο -22,1% το 2020 (με τις εξαγωγές αγαθών να σημειώνουν μικρή αύξηση κατά 1,1% και με την πτώση των εξαγωγών υπηρεσιών στο -40,9%)²⁶.

(2) Εισαγωγές Α&Υ: Μετά την ελάχιστη σχετικά πτώση τους κατά -6,2% στο 9μηνο 2020 (αγαθά: -4,7%, υπηρεσίες: -10,6%), τον Οκτώβριο-Νοέμβριο 2020 ήταν σημαντικά μειωμένες κατά -11,8% σε σταθερές (αγαθά: -3,6%, υπηρεσίες: -34,2%). Έτσι, η πτώση των εισαγωγών Α&Υ, σε όρους Εθνικών Λογαριασμών, εκτιμάται τώρα στο -7,9% σε σταθερές τιμές 2015 στο 4^ο 3μηνο 2020 και -6,6% το 2020 (αγαθά: -4,8%, υπηρεσίες: -12,0%)²⁷.

(3) Επενδύσεις ΠΚ. Σημείωσαν αναπάντεχη αύξηση κατά 0,8% στο 9μηνο 2020, η οποία, ωστόσο, εκτιμάται σε σχέση με το καταποντισμένο επίπεδό τους το 2019 μετά την περικοπή τους κατά -2,8 δισ. . με την αναθεώρηση των στοιχείων του ΑΕΠ (Πίνακας 1.7). Όσον αφορά την πτώση των επενδύσεων ΠΚ το 2018 (-6,8%) και το 2019 (-4,6%) έχει τονιστεί ότι η πτώση αυτή οφείλεται στην πτώση των επενδύσεων των φορέων της ΓΚ κατά -29,3% (ή κατά -2,33 δισ. €) το 2018 και κατά -25,1% (ή κατά -1,4 δισ. €) το 2019.

---

²⁶. Στην Εισηγητική Έκθεση του Π2021 (ΕΕΠ2021), η Κυβέρνηση προβλέπει πτώση των εξαγωγών Α&Υ το 2020 κατά -30,3%. Δοθείσης της πτώσης τους κατά -25,1% στο 9μηνο 2020, αυτό συνεπάγεται την κατακόρυφη πτώση τους κατά -47,5% στο 4^ο 3μηνο 2020. Μια τέτοια εξέλιξη δεν είναι ασφαλώς δυνατή με βάση και τα όσα προαναφέρθηκαν. Στην πραγματικότητα δεν είναι δυνατή η πτώση των εξαγωγών Α&Υ στο 4^ο 3μηνο κατά ποσοστό άνω του -12,5%, αν ληφθεί υπόψη το ότι οι εξαγωγές αγαθών ήταν σημαντικά αυξημένες σε σταθερές τιμές τον Οκτώβριο-Νοέμβριο 2020, ενώ η πτώση των εσόδων από τον τουρισμό τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο 2020 δεν μπορεί να υπερβεί τα € 0,55 δισ.

²⁷. Και στην περίπτωση αυτή, στην ΕΕΠ2021, η Κυβέρνηση προβλέπει σημαντική πτώση των εισαγωγών Α&Υ κατά -17,4% το 2020. Και πάλι, η εκτίμηση αυτή, σε συνδυασμό με την πτώση των εισαγωγών Α&Υ κατά μόλις -6,2% στο 9μηνο 2020, συνεπάγεται τεράστια πτώση τους στο 4^ο 3μηνο 2020, που, προφανώς, είναι τώρα ανέφικτη. Στην πραγματικότητα η πτώση των εισαγωγών Α&Υ δεν μπορεί τώρα να υπερβεί το -7,5% το 2020, με την πρόβλεψη του ΙΝΣΕΤΕ να είναι στο -6,6%.

Πίνακας 2.4. Εξέλιξη των εσόδων από τον εισερχόμενο τουρισμό ανά τρίμηνο											
	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2016 %Δ	2017 %Δ	2018 %Δ	2019 %Δ	2020 %Δ
Ιαν	169,0	168,8	157,8	151,7	230,4	286,6	-0,1%	-6,5%	-3,9%	51,9%	24,4%
Φεβ	143,3	149,7	134,9	161,3	198,5	240,4	4,5%	-9,9%	19,6%	23,0%	21,1%
Μαρτ	203,8	220,6	196,8	240,9	317,7	92,2	8,3%	-10,8%	22,4%	31,9%	-71,0%
Απρ	476,8	434,5	485,1	502,6	543,5	7,3	-8,9%	11,6%	3,6%	8,1%	-98,7%
Μαι	1.221,9	1.075,3	1.095,1	1.468,3	1.566,1	13,1	-12,0%	1,8%	34,1%	6,7%	-99,2%
Ιουν	1.956,6	1.792,0	2.007,5	2.252,0	2.557,6	64,3	-8,4%	12,0%	12,2%	13,6%	-97,5%
Ιουλ	2.956,8	2.777,4	2.957,1	3.280,3	3.702,8	577,0	-6,1%	6,5%	10,9%	12,9%	-84,4%
Αυγ	3.477,7	3.024,9	3.552,7	3.601,3	4.104,4	1.373,2	-13,0%	17,4%	1,4%	14,0%	-66,5%
Σεπτ	2.182,0	2.137,9	2.434,1	2.454,3	2.886,3	825,5	-2,0%	13,9%	0,8%	17,6%	-71,4%
Οκτ	899,1	1.022,6	1.190,5	1.384,6	1.461,9	526,1	13,7%	16,4%	16,3%	5,6%	-64,0%
Νοε	254,5	222,2	228,7	316,3	315,4	60,7	-12,7%	2,9%	38,3%	-0,3%	-80,8%
Δεκ	184,4	180,8	189,9	272,4	288,9	15,0	-1,9%	5,0%	43,4%	6,1%	-94,8%
Έτος	14.125,8	13.206,7	14.630,1	16.085,8	18.173,3	4.081,3	-6,5%	10,8%	9,9%	13,0%	-77,5%
1ο 3μηνο	516,0	539,1	489,4	553,8	746,5	619,1	4,5%	-9,2%	13,2%	34,8%	-17,1%
2ο 3μηνο	3.655,3	3.301,8	3.587,7	4.222,9	4.667,2	84,7	-9,7%	8,7%	17,7%	10,5%	-98,2%
3ο 3μηνο	8.616,5	7.940,3	8.943,9	9.335,9	10.693,4	2.775,7	-7,8%	12,6%	4,4%	14,5%	-74,0%
4ο 3μηνο	1.338,0	1.425,6	1.609,1	1.973,2	2.066,2	601,8	6,5%	12,9%	22,6%	4,7%	-70,9%
Έτος	14.125,8	13.206,7	14.630,1	16.085,8	18.173,3	4.081,3	-6,5%	10,8%	9,9%	13,0%	-77,5%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, * Εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.5., οι επιχειρηματικές επενδύσεις αυξήθηκαν με ΜΕΡΜ 5,4% στην περίοδο 2014-2019, ενώ οι επενδύσεις σε κατοικίες αυξήθηκαν κατά 22,6% το 2018 και κατά 0,4% το 2019 (αλλά από το πολύ χαμηλό επίπεδό τους το 2016).

Επίσης, στο 9μηνο 2020 καταγράφηκε αύξηση των επενδύσεων σε κατοικίες κατά 21,7% και των επενδύσεων σε λοιπές κατασκευές (σε μεγάλο βαθμό επενδύσεις της ΓΚ) κατά 15,8%, με μείωση των επενδύσεων σε μηχανολογικό και μεταφορικό εξοπλισμό κατά -9,2%.

Πίνακας 2.5. Επενδύσεις Γενικής Κυβέρνησης, ιδιωτικές και επιχειρηματικές επενδύσεις (Αναθεωρημένα Στοιχεία, 2015=100)													
Έτος	Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία της 16ης Οκτωβρίου 2020			Αποπληθωριστής Επενδύσεων ΠΚ	Επενδύσεις ΠΚ Φορέων Γεν. Κυβέρνησης			Επενδύσεις ΠΚ Ιδιωτικού Τομέα		Επενδύσεις σε κατοικίες		Επιχειρηματικές επενδύσεις	
	Τρέχουσες τιμές	Σταθερές τιμές 2015	% Δ		Τρέχουσες τιμές	Σταθερές τιμές 2015	% Δ	Σταθερές τιμές 2015	% Δ	Σταθερές τιμές 2015	% Δ	Σταθερές τιμές 2015	% Δ
2013	20.141	19.589		1,03	6.210	6.040		13.549		3.944		9.605	
2014	19.203	18.964	-3,2%	1,01	6.573	6.491	7,5%	12.473	-7,9%	1.849	-53,1%	10.624	10,6%
2015	18.997	18.996	0,2%	1,00	6.813	6.813	5,0%	12.184	-2,3%	1.372	-25,8%	10.812	1,8%
2016	19.209	19.437	2,3%	0,99	6.108	6.180	-9,3%	13.256	8,8%	1.212	-11,7%	12.045	11,4%
2017	20.784	21.005	8,1%	0,99	7.854	7.937	28,4%	13.067	-1,4%	1.127	-7,0%	11.940	-0,9%
2018	19.482	19.620	-6,6%	0,99	5.569	5.609	-29,3%	14.012	7,2%	1.382	22,6%	12.630	5,8%
2019	18.589	18.712	-4,6%	0,99	4.172	4.200	-25,1%	14.512	3,6%	1.388	0,4%	13.124	3,9%
2020*	18.208	18.442	-1,4%	0,99	4.500	4.558	7,5%	13.884	-4,3%	1.626	17,0%	12.257	-6,6%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί (Αναθεωρημένα στοιχεία με βάση το 2015=100) και Δημοσιονομικά Στοιχεία περιόδου 2013-2019, * Εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

Εκτιμάται τώρα: (i) Συνέχιση της αυξητικής πορείας των επενδύσεων σε κατοικίες, με αύξησή τους κατά 5,5% στο 4^ο 3μηνο 2020 (4^ο 3μηνο 2019: 4,6%) και κατά 17,2% το 2020 (από +0,4% το 2019). Σχετικά σημειώνεται η αύξηση του Όγκου των Αδειών οικοδομών που εκδόθηκαν στο 10μηνο 2020 κατά 10,7%, μετά την αύξησή τους κατά 9,8% το 2019, 21,4% το 2018 και 19,5% το 2017. (ii) Αύξηση των επενδύσεων σε λοιπές κατασκευές κατά 2,0% στο 4^ο 3μηνο 2020 (4^ο 3μηνο 2019: -21,3%) και κατά 10,7% το 2020. Σημειώνεται ότι, στο 9μηνο 2020 η αύξησή τους ήταν 15,8%, αλλά από το πολύ χαμηλό επίπεδό τους στο 9μηνο 2019, όπου είχαν μειωθεί κατά -27,3%. (iii) Μεγαλύτερη πτώση των επενδύσεων σε μηχανολογικό, τεχνολογικό μεταφορικό εξοπλισμό κατά -15,0% στο 4^ο 3μηνο 2020 (4^ο 3μηνο 2019: +3,2%) και πτώση τους κατά -10,7% το 2020 (2019: +6,7%). Στο 9μηνο 2020 η πτώση τους κατά -

9,2% σημειώθηκε από το υψηλό επίπεδό τους στο 9μηνο 2019, όπου είχαν αυξηθεί κατά 8,0%. **(iv) Νέα πτώση των λοιπών επενδύσεων κατά -9,0% στο 4^ο 3μηνο 2020** (4^ο 3μηνο 2019: -0,6%) και κατά -1,1% το 2020 (2019: 1,3%).

Συνολικά, η πτώση των επενδύσεων ΠΚ αναμένεται τώρα στο -7,1% στο 4^ο 3μηνο 2020 (4^ο 3μηνο 2019: -6,5%) και στο -1,44% το 2020 (2019: -4,6%)²⁸.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.5., αναμένεται τώρα από το ΙΝΣΕΤΕ αύξηση των επενδύσεων της ΓΚ κατά 7,5% το 2020, μετά τον καταποντισμό τους κατά -25,1% το 2019 και κατά -29,3% το 2018. Οι επιχειρηματικές επενδύσεις αναμένονται μειωμένες κατά -6,6%.

Από το 2021 αναμένεται η ισχυρή ενίσχυση των επενδύσεων ΠΚ με σημαντικά αυξημένες επιχορηγήσεις των επενδυτικών προγραμμάτων της χώρας από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ-27, ιδιαίτερα μετά την ελαστικοποίηση των προϋποθέσεων ένταξης έργων στα σχετικά προγράμματα. Ειδικότερα, από το 2021 και έως το 2027 η επενδυτική δραστηριότητα στην Ελλάδα αναμένεται να ενισχυθεί περαιτέρω από την εντατικοποίηση της υλοποίησης των επενδύσεων που προκύπτουν από το Πρόγραμμα Ιδιωτικοποιήσεων (που καθυστέρησαν για μια ακόμη φορά το 2020), αλλά και με τις επιχορηγήσεις από το Ταμείο Ανάκαμψης και Σταθερότητας (RRF) της ΕΕ (ύψους έως € 19,0 δισ.) και με επιπλέον επιδοτούμενα δάνεια για επενδύσεις ύψους € 13,0 δισ., καθώς και με τις επενδύσεις για την ολοκλήρωση του ΕΣΠΑ 2014-2020 και για την υλοποίηση του νέου ΕΣΠΑ 2021-2027.

(4) Δημόσια Κατανάλωση: Μετά την αναπάντεχη μείωση της κατά -0,78% στο 1^ο 6μηνο 2020 (από το σχετικά υψηλό επίπεδό της στο 1^ο 6μηνο 2019 όπου είχε αυξηθεί κατά 3,5%), αυξήθηκε, όπως αναμενόταν, κατά 4,4% στο 3^ο 3μηνο 2020 (3^ο 3μηνο 2019: -1,2%) και αναμένεται τώρα αύξησή της κατά 2,9% στο 4^ο 3μηνο 2020 (4^ο 3μηνο 2019: -0,8%). Έτσι, το 2020 αναμένεται τώρα αύξησή της κατά 1,5% (2019: +1,2%). Η αύξηση αυτή το 2020 είναι ελάχιστη, αν ληφθεί υπόψη το τεράστιο δημοσιονομικό πακέτο του 2020.

Με βάση τα ανωτέρω, η μείωση του ΑΕΠ στο 4^ο 3μηνο 2020 και το 2020 θα προσδιοριστεί από την εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ για την εξέλιξη της ΜΙΚ, των επενδύσεων σε αποθέματα και των στατιστικών διαφορών που θα προσδιορίσουν το ποσοστό $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$, με δεδομένη την εξέλιξη των εξαγωγών και των εισαγωγών Α&Υ, των επενδύσεων ΠΚ και της Δημόσιας Κατανάλωσης όπως προαναφέρθηκε. Ειδικότερα:

Λαμβάνοντας υπόψη την εκτίμηση του ποσοστού $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)=\chi\}$ από την ΕΛΣΤΑΤ στο 9μηνο 2020 στο 20,47%, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 2.6., το ΙΝΣΕΤΕ εκτιμά τώρα το ποσοστό αυτό στο 42,14% στο 4^ο 3μηνο 2020 και στο 24,32% το 2020.

Το υψηλότερο ποσοστό, $\chi=42,14\%$, στο 4^ο 3μηνο 2020 είναι αποτέλεσμα του γεγονότος ότι στο 3μηνο αυτό η πτώση των εισαγωγών Α&Υ κατά -7,9% (ή κατά -1,45 δισ. €) εκτιμάται να είναι ανάλογη με την πτώση των εξαγωγών Α&Υ κατά -11,7% (ή κατά -1,81 δισ. €), όπως ήδη προκύπτει από την εξέλιξη των εισαγωγών και των εξαγωγών Α&Υ στο 2μηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2020, όπως προαναφέρθηκε. Το

---

²⁸. Στην ΕΕΠ2021, η Κυβέρνηση προβλέπει πτώση των Επενδύσεων ΠΚ κατά -14,3% το 2020. Η εκτίμηση αυτή της ΕΕΠ2021 διαψεύστηκε ήδη από την εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ για αύξηση των επενδύσεων ΠΚ στο 9μηνο 2020 κατά 0,8%.

αποτέλεσμα αυτό προκύπτει και από το ότι οι εισαγωγές Α&Υ στο 4^ο 3μηνο 2019 ήταν κατά € 2,9 δισ. υψηλότερες από τις εξαγωγές Α&Υ.

Σε κάθε περίπτωση, με την εκτίμηση του ποσοστού $\{\Delta M/\Delta(ET\Delta+X)\}$ στο 42,14% στο 4^ο 3μηνο 2020 και στο 24,32% το 2020, και με την εκτίμηση που προηγήθηκε για πτώση των εισαγωγών Α&Υ κατά -7,9% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -6,62% το 2020 (Πίνακες 2.2. και 2.6.), το ανωτέρω ποσοστό συνεπάγεται πτώση του αθροίσματος ΕΤΔ+Χ κατά -3,44 δισ. € στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -19,41 δισ. € το 2020.

Στη συνέχεια, η εκτίμηση για πτώση των εξαγωγών Α&Υ κατά -11,7% (ή κατά -1,81 δισ. €) στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -22,1% (ή κατά -15,49 δισ. €) το 2020, συνεπάγεται την πτώση της Εγχώριας Τελικής Δαπάνης (ΕΤΔ) στην οικονομία κατά -3,3% (ή κατά -1,63 δισ. €) στο 4^ο 3μηνο 2020 και στα 2,1% (ή κατά -3,92 δισ. €) το 2020. Σημειώνεται, ότι όπως προαναφέρθηκε, η ΕΤΔ και στο 4^ο 3μηνο ενισχύεται από το Δημοσιονομικό Πακέτο (€ 5,0 δισ.) και από τις παροχές συντάξεων (€ 1,4 δισ.), καθώς και από τη μεγάλη αύξηση των καταθέσεων. Επίσης, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, οι παροχές αυτές συνέβαλαν στην ελάχιστη πτώση του ΓΔΟΠΚΛΕ κατά -1,17% στο 2μηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2020 που οδηγεί στην εκτίμηση για περιορισμένη πτώση της ΜΙΚ στο -3,6% σε αυτό το 3μηνο.

Πίνακας 2.6. Αύξηση του ΑΕΠ στο 9μηνο 2020 και εκτίμηση της μεταβολής του ΑΕΠ στο 4ο 3μηνο 2020 και σε ολόκληρο το 2020												
	9μηνο 2019	9μηνο 2020	%Δ 9μηνο 2020	Δ 9μηνο 2020	Q4 2019	Q4 2020*	% Δ Q4 2020*	Δ Q4 2020*	2019	2020*	%Δ 2020*	Δ 2020*
Συνολική Κατανάλωση	119,7	115,7	-3,3%	-3,93	42,5	41,6	-2,2%	-0,92	162,2	157,3	-3,0%	-4,85
Ιδιωτική Κατανάλωση	94,2	90,0	-4,4%	-4,16	33,2	32,0	-3,6%	-1,19	127,4	122,0	-4,2%	-5,35
Δημόσια κατανάλωση	25,5	25,7	0,9%	0,23	9,3	9,6	2,9%	0,27	34,8	35,3	1,4%	0,50
Επενδύσεις	13,369	13,480	0,8%	0,11	5,3	4,961	-7,1%	-0,38	18,7	18,4	-1,4%	-0,27
Κατοικίες	1,0	1,2	21,7%	0,22	0,4	0,4	5,5%	0,02	1,4	1,6	17,2%	0,24
Λοιπές Κατασκευές	2,8	3,3	15,8%	0,45	1,7	1,7	2,0%	0,03	4,5	5,0	10,7%	0,48
Εξοπλισμός (μηχανολογικός και μεταφορικός)	6,5	5,9	-9,2%	-0,60	2,3	2,0	-15,0%	-0,35	8,8	7,9	-10,7%	-0,95
Λοιπές	3,0	3,1	1,4%	0,04	1,0	0,9	-9,0%	-0,09	4,0	3,9	-1,1%	-0,04
Μεταβολή Αποθεμάτων	2,9	4,8	64,9%	1,90	1,0	0,5	-49,6%	-0,49	3,9	5,3	36,0%	1,41
Στατ. Διαφ.	0,1	-0,2	-275,9%	-0,38	-0,1	0,1	-173,8%	0,16	0,0	-0,2	-508,1%	-0,21
Εγχώρια Τελική Ζήτηση	136,1	133,8	-1,7%	-2,29	48,8	47,1	-3,3%	-1,63	184,9	180,9	-2,1%	-3,92
Εξαγωγές Αγαθών & Υπηρεσιών	54,6	40,9	-25,1%	-13,68	15,5	13,7	-11,7%	-1,81	70,0	54,6	-22,1%	-15,49
Εισαγωγές Αγαθών & υπηρεσιών	52,9	49,7	-6,2%	-3,27	18,4	16,9	-7,9%	-1,45	71,3	66,6	-6,6%	-4,72
Ισοζύγιο Αγαθών & Υπηρεσιών	1,6	-8,8	-637,5%	-10,41	-2,9	-3,2	-12,5%	-0,36	-1,3	-12,0	860,6%	-10,77
ΑΕΠ, σταθερές τιμές αγοράς	137,737	125,039	-9,2%	-12,70	45,869	43,876	-4,3%	-1,99	183,6	168,9	-8,0%	-14,69
Δ(ΕΤΔ+Χ)				-15,97				-3,44				-19,41
ΔΜ/Δ(ΕΤΔ+Χ)				20,47%				42,14%				24,32%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, * Εκτιμήσεις ΙΝΣΤΕΤΕ

Με την εκτίμηση της πτώσης των επενδύσεων ΠΚ κατά -7,1% (ή κατά -0,38 δισ.) στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά συνέπεια κατά -1,44% (ή κατά -0,27 δισ.) το 2020, και της αύξησης της κατανάλωσης της ΓΚ κατά 2,9% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά 1,43% το 2020, προκύπτει η πτώση της ΜΙΚ συν τις επενδύσεις σε αποθέματα συν τις στατιστικές διαφορές κατά -1,52 δισ. € στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -4,15 δισ. € το 2020.

Τέλος, με την εκτίμηση της πτώσης των επενδύσεων σε αποθέματα συν τις στατιστικές διαφορές κατά -0,33 δισ. € στο 4^ο 3μηνο 2020 και της αύξησής τους κατά € 1,2 δισ. το 2020 προκύπτει η εκτιμώμενη πτώση της ΜΙΚ κατά -1,19 δισ. € (ή κατά -3,6%) στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -5,35 δισ. € (ή κατά -4,2%) το 2020 (βλέπε τους Πίνακες 2.2. και 2.6.).

Αυτή η εκτιμώμενη πτώση της ΜΙΚ κατά -3,6% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -4,2% το 2020 είναι συμβατή με την εκτιμώμενη πτώση του Γενικού Δείκτη Όγκου των Πωλήσεων των Καταστημάτων Λιανικού Εμπορίου (ΓΔΟΠΚΛΕ) κατά -3,1% και -3,5% αντίστοιχα στο 4^ο 3μηνο 2020 και το 2020. Είναι, ωστόσο, σημαντικά υπερεκτιμημένη

σε σχέση με την εκτιμώμενη πτώση του ΑΔΕ κατά -0,3% σε σταθερές τιμές το 2020 (9μηνο 2020: -0,1%)²⁹. Ειδικότερα:

(5) Μετρούμενη Ιδιωτική Κατανάλωση (ΜΙΚ). Η πτώση της κατά -4,41% στο 9μηνο 2020, ήταν σημαντικά υψηλότερη από την πτώση του ΓΔΟΠΚΛΕ σε αυτό το 9μηνο κατά -3,67% (Πίνακας 2.7.), που ήταν επίσης σημαντικά υπερεκτιμημένη σε σχέση με την ελάχιστη πτώση του ΑΔΕ σε σταθερές τιμές κατά μόλις -0,1% στο 9μηνο αυτό. Τον Οκτώβριο-Νοέμβριο 2020 ο ΓΔΟΠΚΛΕ σημείωσε ελάχιστη πτώση κατά -1,17%, με τον δείκτη εκτός των καυσίμων και λιπαντικών να σημειώνει αύξηση κατά 2,65%. Η εξέλιξη αυτή συνεπάγεται ότι η πτώση του ΓΔΟΠΚΛΕ στο 4^ο 3μηνο 2020 δεν θα υπερβεί το -3,1% (4^ο 3μηνο 2019: 2,8%), με την πτώση του το 2μηνο Νοεμ.-Δεκ. 2020 να οφείλεται αποκλειστικά στο νέο lockdown και να συμβαίνει παρά τη σημαντική ενίσχυση των νοικοκυριών από το Δημοσιονομικό Πακέτο και τις παροχές € 1,4 δισ. στους συνταξιούχους. Έτσι η πτώση της ΜΙΚ να εκτιμάται τώρα στο -3,6% στο 4^ο 3μηνο 2020 (4^ο 3μηνο 2019: +3,2%), έναντι της αύξησής της κατά 2,2% στο 3^ο 3μηνο 2020. Αυτές οι εξελίξεις συνεπάγονται πτώση του ΓΔΟΠΚΛΕ κατά -3,5% το 2020, με την πτώση της ΜΙΚ να εκτιμάται στο -4,2%.

Η αύξηση των καταθέσεων των νοικοκυριών κατά € 9,61 δισ. (ή κατά 8,2%) σε ετήσια βάση τον Δεκέμβριο 2020, δείχνει την ενίσχυση του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών(ΑΔΕ) και στο 4^ο 3μηνο 2020, το οποίο ΑΔΕ ήδη εκτιμήθηκε από την ΕΛΣΤΑΤ να έχει σημειώσει ελάχιστη πτώση κατά μόλις -0,1% σε σταθερές τιμές στο 9μηνο 2020. Επομένως, το Δημοσιονομικό Πακέτο, που ήδη συνέβαλε στην αύξηση της ΜΙΚ κατά 2,2% στο 3^ο 3μηνο 2020, σε συνδυασμό και με τις παροχές των € 1,4 δισ. του ΣτΕ, φαίνεται ότι συμβάλουν στην συγκράτηση της πτώσης της ΜΙΚ και στο 4^ο 3μηνο 2020.

Πίνακας 2.7. Γενικός Δείκτης Όγκου των πωλήσεων των καταστημάτων λιανικού εμπορίου (ΓΔΟΠΚΛΕ)											
(σε σταθερές τιμές 2015)											
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
1ο 3μηνο	153,9	131,2	114,0	99,7	96,6	96,6	93,3	96,0	96,6	96,1	98,0
2ο 3μηνο	137,0	123,1	109,0	99,9	100,0	100,6	96,6	98,6	101,0	100,2	89,8
3ο 3μηνο	131,2	125,9	113,2	102,9	104,5	100,2	103,3	104,1	107,2	108,9	106,3
4ο 3μηνο	139,9	124,6	107,0	105,1	104,8	102,7	104,4	103,9	103,4	106,4	103,0
1ο 6μηνο	145,4	127,1	111,5	99,8	98,3	98,6	95,0	97,3	98,8	98,1	93,9
2ο 6μηνο	135,6	125,3	110,1	104,0	104,7	101,4	103,8	104,0	105,3	107,7	104,7
	140,5	126,2	110,8	101,9	101,5	100,0	99,4	100,6	102,1	102,9	99,3
% Μεταβολή											
1ο 3μηνο		-14,7	-13,2	-12,5	-3,1	0,0	-3,3	2,8	0,6	-0,5	2,0
2ο 3μηνο		-10,2	-11,4	-8,4	0,1	0,6	-4,0	2,1	2,4	-0,8	-10,4
3ο 3μηνο		-4,1	-10,1	-9,1	1,6	-4,2	3,1	0,8	3,0	1,6	-2,4
4ο 3μηνο		-10,9	-14,1	-1,8	-0,3	-2,0	1,7	-0,5	-0,4	2,8	-3,1
1ο 6μηνο		-12,6	-12,3	-10,5	-1,5	0,3	-3,7	2,4	1,5	-0,6	-4,35
2ο 6μηνο		-7,6	-12,1	-5,6	0,6	-3,1	2,4	0,2	1,3	2,2	-2,78
		-10,2	-12,2	-8,1	-0,4	-1,5	-0,6	1,2	1,4	0,82	-3,53

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, * Εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

²⁹ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τον τρόπο εκτίμησης αυτού του ποσοστού μείωσης του ΑΔΕ κατά -0,1% στο 9μηνο 2020, βλέπε την Υποσημείωση 15.

Πίνακας 2.8. Εξέλιξη Ακαθάριστου Διαθέσιμου Εισοδήματος (ΑΔΕ) και ποσοστιαία μεταβολή της Μετρούμενης Ιδιωτικής Κατανάλωσης (ΜΙΚ)												
	% Δ ΑΔΕ Τρέχουσες τιμές	% Δ ΔΤΚ	Αύξηση του ΑΔΕ Σταθερές τιμές		Αύξηση της Ιδιωτικής κατανάλωσης σε σταθερές τιμές		Αύξηση της Ιδιωτικής Αποταμίευσης Δισ. €	% Ιδιωτικής Αποταμίευσης/ Αύξηση του ΑΔΕ	ΑΔΕ. Σταθερές τιμές 2015 Δισ. €	Ιδιωτική κατανάλωση. Σταθερές τιμές 2015 Δισ. €	Ιδιωτική Αποταμίευση. Σταθερές τιμές 2015 Δισ. €	
			% Δ	Δισ. €	% Δ	Δισ. €						
2018	1,47	0,62	0,85	1,72	2,27	2,78	-1,06	-62,0%	117,14	125,03	-7,89	
2019	3,84	0,25	3,58	4,28	1,89	2,36	1,92	44,9%	121,41	127,38	-5,97	
2020*	-1,52	-1,25	-0,27	-0,33	-4,20	-5,35	5,02	-1504,3%	121,08	122,03	-0,95	
2021*	3,00	-0,20	3,20	3,88	2,70	3,29	0,59	15,2%	124,96	125,33	-0,36	
2022*	4,32	1,10	3,22	3,99	2,60	3,26	0,73	18,2%	128,95	128,59	0,36	
2023*	3,79	1,20	2,59	3,30	2,10	2,70	0,60	18,1%	132,25	131,29	0,96	

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, * εκτιμήσεις.

Σε κάθε περίπτωση, η αύξηση των καταθέσεων των νοικοκυριών στο 12μηνο 2020 δείχνει την προοπτική για περιορισμένη πτώση της ΜΙΚ στο 4^ο 3μηνο 2020, και αυτή η προοπτική επιβεβαιώθηκε με την μικρή πτώση του ΓΔΟΠΚΛΕ τον Οκτ.-Νοέμ. 2020 κατά -1,17%. Έτσι, σηματοδοτείται η εκτίμηση για πτώση της ΜΙΚ -3,6% στο 4^ο 3μηνο 2020, παρά το lockdown τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο. Όπως προαναφέρθηκε, η εκτιμώμενη πτώση του ΓΔΟΠΚΛΕ κατά -3,5% και της ΜΙΚ κατά -4,2% το 2020, συνδυάζεται με την εκτιμώμενη τώρα πτώση του ΑΔΕ το 2020 κατά -0,3% σε σταθερές τιμές 2020 (Πίνακας 2.8.)³⁰.

Επενδύσεις σε αποθέματα και στατιστικές διαφορές (ΕσΑ&ΣΔ): Όπως προαναφέρθηκε, αναμένεται τώρα μικρή πτώση τους κατά -0,33 δισ. € στο 4^ο 3μηνο 2020 (4^ο 3μηνο 2019: +0,03 δισ. €) και αύξησή τους κατά € 1,2 δισ. το 2020 (2019: € 0,29 δισ. , 9μηνο 2020: € 1,53 δισ.). Σημειώνεται ότι με τα αναθεωρημένα στοιχεία του ΑΕΠ οι επενδύσεις σε αποθέματα ήταν σημαντικά αυξημένες στην περίοδο 2014-2019 (Πίνακας 1.7.).

Εγχώρια Τελική Δαπάνη (ΕΤΔ) στην οικονομία. Από την εξέλιξη των ανωτέρω συνιστωσών που την απαρτίζουν (δηλαδή της ΜΙΚ, της κατανάλωσης της ΓΚ, των επενδύσεων ΠΚ και των ΕσΑ&ΣΔ) προκύπτει η προαναφερθείσα πτώση της ΕΤΔ κατά -3,3% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -2,12% το 2020 με δεδομένη την πτώση της κατά -1,59% στο 9μηνο 2020.

Τα ανωτέρω, εξηγούν την εκτίμηση του ΙΝΣΕΤΕ για πτώση του ΑΕΠ κατά -4,35% ως -5,5% στο 4^ο 3μηνο 2020 και κατά -8,0% ως -8,5% το 2020, με πτώση της ΜΙΚ κατά -4,2%, αύξηση της κατανάλωσης της ΓΚ κατά 1,43%, πτώση των επενδύσεων ΠΚ κατά -1,44% πτώση των εξαγωγών Α&Υ κατά -22,1% και με ελάχιστη πτώση των εισαγωγών Α&Υ κατά -6,6%.

Πέραν των ανωτέρω, η εκτιμώμενη πτώση του ΑΕΠ στο -4,35% ως -5,5% στο 4^ο 3μηνο 2020, και η επιμήκυνση του lockdown και τον Ιανουάριο 2020 -με πιθανή τη διατήρηση σημαντικών περιοριστικών μέτρων και των Φεβρουάριο και τον Μάρτιο 2020, πριν την θετική επίπτωση των εμβολίων που ήδη εφαρμόζονται για την αντιμετώπιση του Covid-19, σηματοδοτούν την εκτιμώμενη πτώση του ΑΕΠ και στο

³⁰. Στην ΕΕΠ2021, η Κυβέρνηση προβλέπει πτώση της ΜΙΚ κατά -7,6% το 2020. Και πάλι, η εκτίμηση αυτή, σε συνδυασμό με την πτώση της ΜΙΚ κατά -4,41% στο 9μηνο 2020, συνεπάγεται πολύ μεγαλύτερη πτώση της (κατά -16,65%) στο 4^ο 3μηνο 2020. Είναι προφανές ότι η αύξηση της ΜΙΚ κατά 2,2% στο 3^ο 3μηνο 2020 ακύρωσε τις προβλέψεις για πτώση της κατά ποσοστό άνω του -4,7% το 2020, με την πρόβλεψη του ΙΝΣΕΤΕ να διαμορφώνεται τώρα στο -4,0%.

1^ο 3μηνο 2021 (-0,5%). Τα παραπάνω θέτουν τις βάσεις για την εκτιμώμενη ανάκαμψη του ΑΕΠ κατά 4,5% το 2021, όπως αναλύεται στο Κεφάλαιο 3.

3. ΟΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΤΟ 2021 ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2022-2023

3.1 Η προβλεπόμενη ανάκαμψη του ΑΕΠ το 2021

Η εκτίμηση για ανάκαμψη της Παγκόσμιας και της Ελληνικής Οικονομίας από το 2021 φαίνεται να είναι αποδεκτή από όλους τους αναλυτές και τους διεθνείς οργανισμούς, ενώ οι αγορές θεωρούν ότι θα προκύψει με σημαντική βεβαιότητα και με σχετικά χαμηλά περιθώρια κινδύνου³¹.

Στην Ελλάδα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 3.1., εκτιμάται αύξηση του ΑΕΠ κατά 4,5% το 2021 (2020: -8,0%), με πτώση του κατά -0,5% σε ετήσια βάση στο 1^ο 3μηνο 2021 (1^ο 3μηνο 2020: -1,48%), +7,0% στο 2^ο 3μηνο 2021 (2^ο 3μηνο 2020: -15,8%), +6,26% στο 3^ο 3μηνο 2021 (3^ο 3μηνο 2020: -9,59%) και +5,14% στο 4^ο 3μηνο 2021 (4^ο 3μηνο 2020: -4,35% ως -5,5%).

Η εκτίμηση αυτή στηρίζεται στην υπόθεση ότι η εξάπλωση του Covid-19 θα αρχίσει να υποχωρεί σταδιακά από το 2^ο 3μηνο του 2021, λόγω κυρίως του σταδιακού εμβολιασμού του πληθυσμού. Η ανωτέρω εκτίμηση για το μέγεθος ανάκαμψης του ΑΕΠ το 2021 στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στην δέσμευση της κυβέρνησης στην ταχεία προώθηση του εμβολιασμού των πολιτών της χώρας με συγκεκριμένες προτεραιότητες με την προοπτική να έχει εμβολιστεί το 70% του πληθυσμού έως το καλοκαίρι του 2021 και σε αντίστοιχες δηλώσεις κυβερνήσεων σε κύριες χώρες προέλευσης των τουριστών στην Ελλάδα.

Αν και λόγω της επικρατούσας αβεβαιότητας για την πορεία της πανδημίας και της εξέλιξης των εμβολιασμών, η λεπτομερής πρόβλεψη των τουριστικών ροών είναι αυτή τη στιγμή παρακινδυνευμένη, αναμένεται αύξησή τους σε σχέση με το 2020 και η ευμενής εικόνα της Ελλάδας στο εξωτερικό, της επιτρέπει να διεκδικήσει αυξημένο μερίδιο αγοράς. Επιπρόσθετα, το χαμηλό επίπεδο τουριστικών εισπράξεων το 2020 δημιουργεί προϋποθέσεις (base effect) για σημαντική αύξηση των τουριστικών εισπράξεων το 2021 σε σχέση με το 2020.

Επιπλέον των ανωτέρω, σημαντική ανάκαμψη αναμένεται το 2021 και στα έσοδα από τις διεθνείς μεταφορές που επίσης σημειώνουν μεγάλη πτώση το 2020, με το πλεόνασμα του ισοζυγίου των διεθνών μεταφορών να είναι μειωμένο στο 11μηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2020 κατά -32,97% (ή κατά -1,81 δισ. €) και αναμένεται πτώση του κατά -1,95 δισ. € το 2020. Το 2021 αναμένεται ανάκαμψη του πλεονάσματος αυτού κατά 23% (ή κατά € 920 εκατ.)

Τέλος, σημαντική άνοδος κατά 5,7% αναμένεται το 2021 και στις εξαγωγές αγαθών, σε συνέχεια της πολύ ικανοποιητικής τους πορείας το 2020, όπου αναμένεται να είναι ελάχιστα αυξημένες κατά 1,1% (9μηνο 2020: 1,0%). Έτσι, το 2021 αναμένεται τώρα αύξηση των εξαγωγών Α&Υ κατά 9,0% (αγαθά: 5,7%, υπηρεσίες: 14,5%), μετά τη μεγάλη πτώση τους κατά -22,1% το 2020 (αγαθά: 1,1%, υπηρεσίες: -40,9%).

³¹. Βλέπε την Έκθεση του ΙΝΣΕΤΕ «Οι Εξελίξεις στην Παγκόσμια Οικονομία και στις Χώρες Προέλευσης των Εισερχόμενων Τουριστών στην Ελλάδα» που δημοσιεύτηκε τον Ιούλιο 2020. Η ταχεία εξάπλωση του Covid-19 στο 4^ο 3μηνο 2020 και η πιθανή επέκταση της μεγάλης αρνητικής του επίπτωσης και στις αρχές του 2021, οδηγεί στην εκτίμηση για μικρότερη άνοδο του ΑΕΠ στην Ελλάδα και παγκοσμίως στο 1^ο και το 2^ο 3μηνο 2021 από ότι εκτιμάτο έως πρόσφατα.

Όσον αφορά τις εισαγωγές A&Y, η περιορισμένη πτώση τους το 2020 (-6,62%), συνεπάγεται την περιορισμένη επίσης ανάκαμψή τους κατά 5,2% το 2021, δεδομένης της αύξησης των εξαγωγών A&Y κατά 9,0% και της εκτίμησης για αύξηση της Εγχώριας τελικής Δαπάνης (ΕΤΔ) στην οικονομία κατά 3,4%, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια. Αυτά συνεπάγονται τη διαμόρφωση του λόγου $\{\Delta M/\Delta(ΕΤΔ+Χ)=\chi\}$ στο 31,2% το 2021, που είναι υψηλότερο από το 24,32% του 2020, αλλά σημαντικά χαμηλότερο από το 72% της περιόδου 2014-2019. Η εξέλιξη αυτή στηρίζεται στα σημαντικά αποτελέσματα βάσης το 2020, που ευνοούν τη μεγαλύτερη αύξηση των εξαγωγών A&Y το 2021, αλλά όχι τόσο την αύξηση των εισαγωγών A&Y, μετά τις πρωτόγνωρες εξελίξεις στους τομείς αυτούς το 2020³².

Η αύξηση της ΕΤΔ κατά 3,3% το 2021 οφείλεται:

(i) Στην εκτιμώμενη αύξηση των επενδύσεων ΠΚ κατά 12,3%. Η εκτίμηση αυτή στηρίζεται στις ακόλουθα: (1) Στην εκτιμώμενη ελάχιστη μείωση των επενδύσεων ΠΚ κατά -1,44% το 2020, πράγμα που συνεπάγεται ένα σχετικά περιορισμένο αποτέλεσμα βάσης (base effect). (2) Στην εκτιμώμενη σχετικά ισχυρή αρνητική επίπτωση στις επενδύσεις ΠΚ από τον Covid-19 στο 1^ο 4μηνο 2021. (3) Στην υπόθεση ότι τα σημαντικά επενδυτικά σχέδια που αναβλήθηκαν για μια ακόμη φορά το 2020, ή ακόμη και στο 1^ο 4μηνο 2021 θα εισέλθουν σε φάση εντατικής υλοποίησης από το 2^ο 3μηνο 2021, ιδιαίτερα δε όσον αφορά τις επενδύσεις της ΓΚ, τις επιχειρηματικές επενδύσεις και τις επενδύσεις που απορρέουν από το Πρόγραμμα Ιδιωτικοποιήσεων. Όσον αφορά τις επενδύσεις της ΓΚ, αλλά και του ιδιωτικού τομέα σημαντική ενίσχυση και προώθηση αναμένεται από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility ή RRF), από το οποίο η Ελλάδα αναμένεται να εισπράξει κεφάλαια για επενδύσεις ύψους € 32 δισ. στην περίοδο 2021-2024, εκ των οποίων € 19 δισ. σε επιχορηγήσεις και τα € 13 δισ. σε επιδοτούμενα δάνεια. Επίσης, αναμένεται να επιταχυνθεί η απορρόφηση των επιχορηγήσεων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ-27 για την συνέχιση και ολοκλήρωση του ΕΣΠΑ 2014-2020, όπου η απορρόφηση των σχετικών πόρων αναμένεται να ανέλθει στο 50% στο τέλος του 2020, από 38,4% στις αρχές Ιουλίου 2020. Τέλος, αναμένεται και η έναρξη της υλοποίησης του ΕΣΠΑ 2021-2027, από το οποίο η Ελλάδα θα πρέπει να απορροφήσει επιπλέον Κοινοτικούς επενδυτικούς πόρους ύψους άνω των € 19,2 δισ. (€ 25 δισ. με την εθνική συμμετοχή) έως το 2029³³.

(ii) Στην αύξηση της (μετρούμενης) ιδιωτικής κατανάλωσης (ΜΙΚ) κατά 2,7% (μετά την μείωση της κατά -4,2% το 2020) και με την επαναφορά των καταναλωτικών προτύπων των Ελληνικών νοικοκυριών σε πιο φυσιολογικά επίπεδα με αύξηση της

³². Σημειώνεται ότι στην Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού (ΕΕΠ2021) το ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα αυξηθεί κατά 4,8% το 2021, με το ποσοστό $\{\Delta M/(ΕΤΔ+Χ)\}$ να εκτιμάται στο 55,1% (από 39,15% το 2020), με αύξηση των εξαγωγών A&Y κατά 22,5% (μετά την πτώση τους κατά -30,3% το 2020), αύξηση των εισαγωγών A&Y κατά 16,4% (μετά την εκτιμώμενη πτώση τους κατά -17,4% το 2020) και με αύξηση της ΕΤΔ στην οικονομία κατά 3,8% (μετά την εκτιμώμενη πτώση της -5,7% το 2020). Είναι προφανές ότι οι εκτιμήσεις των συνιστωσών του ΑΕΠ το 2020 στην ΕΕΠ2021, δεν μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την εκτίμηση του ΑΕΠ το 2021.

³³. Στο ΕΕΠ2021 η αύξηση των επενδύσεων ΠΚ το 2021 εκτιμάται στο 23,2%, με σημαντική συμβολή από την εκμετάλλευση των ευρωπαϊκών κονδυλίων του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility) του Σχεδίου Ανάκαμψης, που αναμένεται να συμβάλει στην αύξηση του ΑΕΠ το 2021 κατά 2,0 ποσοστιαίες μονάδες.

ιδιωτικής αποταμίευσης, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.8. Ειδικότερα, όπως προαναφέρθηκε, εκτιμάται τώρα ότι το Ακαθάριστο Διαθέσιμο Εισόδημα (ΑΔΕ) σε σταθερές τιμές 2015 θα σημειώσει πτώση κατά -0,27% (ή κατά -0,33 δισ. €) το 2020. Παρόλα αυτά, λόγω του καταποντισμού της ΜΙΚ κατά -4,2% (ή κατά -5,35 δισ. €), η ιδιωτική αποταμίευση εκτιμάται ότι θα αυξηθεί κατά € 5,02 δισ. το 2020 (παρά την ύφεση στην οικονομία), μετά τη μεγάλη αύξησή της κατά € 1,92 δισ. το 2019.

Το 2021 αναμένεται αύξηση του ΑΔΕ σε σταθερές τιμές κατά 3,2% (ή κατά € 3,88 δισ.) και αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 2,7% (ή κατά € 3,29 δισ.). Αυτό συνεπάγεται μικρή αύξηση της ιδιωτικής αποταμίευσης κατά € 0,59 δισ. Η ΜΙΚ το 2021 ενισχύεται και από την αύξηση της μετρούμενης αποταμίευσης το 2020. Ειδικότερα, η αύξηση του ΑΔΕ κατά 3,0% σε τρέχουσες τιμές (3,2% σε σταθερές τιμές) το 2021 εκτιμάται ότι θα προσδιοριστεί από τα ακόλουθα: (α) Από την αύξηση των εισοδημάτων από εξαρτημένη εργασία κατά 3,8% σε τρέχουσες τιμές, μετά την εκτιμώμενη πτώση τους κατά -1,4% το 2020 (9μηνο 2020: -1,0%). (β) Από τη σημαντική αύξηση των δηλούμενων εισοδημάτων από επιχειρηματική δραστηριότητα και από την περιουσία κατά 3,7% και 7,6% αντίστοιχα το 2021, μετά τον εκτιμώμενο καταποντισμό τους το 2020 κατά -5,0% (9μηνο 2020: -4,5%) και κατά -12,3% (9μηνο: -14,2%) αντίστοιχα, από τα ήδη χαμηλά επίπεδά τους το 2019³⁴. (γ) Από τις αυξημένες πληρωμές για φόρους εισοδήματος και πλούτου κατά 6,9% το 2021, μετά την εκτιμώμενη μεγάλη πτώση τους το 2020 κατά -16,8% (9μηνο 2020: -21,2%). (δ) Από την μικρή αύξηση των πληρωμών για ασφαλιστικές εισφορές κατά 1,2% το 2021, μετά την εκτιμώμενη πτώση τους κατά -3,3% το 2020 (9μηνο 2020: -5,7%). Μια μεγαλύτερη αύξηση των πληρωμών ασφαλιστικών εισφορών (παρά την ανάκαμψη του ΑΕΠ) θα αποτραπεί λόγω της μείωσης των εισφορών κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες. (ε) Από τις μειωμένες κατά -0,7% κρατικές παροχές και συντάξεις το 2021, μετά την εκτιμώμενη ελάχιστη πτώση τους κατά -0,9% το 2020, μετά την αναπάντεχη πτώση τους, σύμφωνα με τις μετρήσεις της ΕΛΣΤΑΤ, κατά -2,2% στο 9μηνο 2020. Τα στοιχεία αυτά προσδιορίζουν την εκτίμηση του ΙΝΣΕΤΕ για αύξηση του ΑΔΕ κατά 3,0% σε τρέχουσες τιμές και κατά 3,2% σε σταθερές τιμές 2015 το 2021, και στηρίζουν την εκτιμώμενη αύξηση της ΜΙΚ κατά 2,7% το ίδιο έτος³⁵.

(iii) Στην εκτιμώμενη νέα μικρή αύξηση των επενδύσεων σε αποθέματα και των στατιστικών διαφορών κατά € 0,58 δισ. το 2021, μετά την εκτιμώμενη αύξησή τους κατά € 1,1 δισ. το 2020 (9μηνο 2020: € 1,53 δισ.). Η εκτίμηση αυτή προκύπτει με βάση το νέο υπόδειγμα της ΕΛΣΤΑΤ (που εφαρμόζεται μετά την πρόσφατη αναθεώρηση των στοιχείων του ΑΕΠ) για τον προσδιορισμό των επενδύσεων σε αποθέματα³⁶.

³⁴. Σημειώνεται ότι τα εισοδήματα από Περιουσία αναθεωρήθηκαν σημαντικά αυξητικά στην περίοδο 2014-2019 με την πρόσφατη αναθεώρηση των στοιχείων του ΑΕΠ.

³⁵. Στην ΕΕΠ2021 εκτιμάται αύξηση της ΜΙΚ κατά 3,0% το 2021, αλλά από την εκτιμώμενη πτώση της κατά -7,2% το 2020. Σε κάθε περίπτωση, η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 3,0% το 2021 είναι επίσης συμβατή με την εκτιμώμενη αύξηση του ΑΔΕ κατά 3,4% σε σταθερές τιμές 2015.

³⁶. Στην ΕΕΠ2021 η αύξηση των επενδύσεων σε αποθέματα συν τις στατιστικές διαφορές εκτιμάται στο ελάχιστο -0,02 δισ € το 2021, από € 1,16 δισ το 2020.

(iv) Στην ελάχιστη μείωση της κατανάλωσης της ΓΚ κατά -0,3% το 2021, μετά την μικρή σχετικά αύξησή της κατά 1,43% το 2020³⁷.

Τα ανωτέρω συνεπάγονται την αύξηση του ΑΕΠ κατά 4,5% το 2021 (ΕΕΠ2021: 4,8%), με αύξηση της ΜΙΚ κατά 2,7% και με μείωση της κατανάλωσης της ΓΚ κατά -0,3%, με αύξηση των επενδύσεων ΠΚ κατά 12,3% και των επενδύσεων σε αποθέματα συν τις στατιστικές διαφορές κατά € 0,65 δισ. και με αύξηση των εξαγωγών Α&Υ κατά 9,0% και των εισαγωγών Α&Υ κατά 5,2%. Η θετική επίπτωση των καθαρών εξαγωγών στην αύξηση του ΑΕΠ το 2021 εκτιμάται τώρα στις 0,88 ποσοστιαίες μονάδες (2020: -5,86 π.μ.).

3.2 Η ανάπτυξη στην περίοδο 2022-2023

Επιπλέον των ανωτέρω, όπως φαίνεται στον Πίνακα 3.1., η αναπτυξιακή πορεία της χώρας αναμένεται να συνεχιστεί το 2022 με αύξηση του ΑΕΠ κατά 4,2% σε σταθερές τιμές 2015 (ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές: 5,2%) και το 2023 με αύξηση του ΑΕΠ κατά 3,2% σε σταθερές τιμές 2015 (ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές: 4,3%), με κύριους προωθητικούς παράγοντες την αναμενόμενη σημαντική αύξηση των επενδύσεων ΠΚ (2022: 13,9%, 2013: 9,5%) και των εξαγωγών Α&Υ (2022: 7,6%, 2023: 4,8%).

Ειδικότερα, όσον αφορά την εξέλιξη των βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ στην περίοδο της εκτιμώμενης ανάκαμψης και ανάπτυξης της Παγκόσμιας και της Ελληνικής οικονομίας, το 2022 και το 2023 αναμένονται τα ακόλουθα:

(α) Αύξηση της ΜΙΚ κατά 2,6% το 2022 και κατά 2,1% το 2023, που θα προσδιοριστεί από την εκτιμώμενη αύξηση του ΑΔΕ κατά 3,2% και κατά 2,6% αντίστοιχα (Πίνακας 2.8.). Σημειώνεται ότι, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.8., σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία για την πολύ μεγαλύτερη αύξηση της ΜΙΚ το 2018 και το 2019 και την μικρότερη αύξηση του ΑΔΕ το 2018 (ανακοίνωση της ΕΛΣΤΑΤ την 16^η Οκτωβρίου 2020), το 2018 καταγράφηκε αρνητική αποταμίευση ύψους € 1,06 δισ., το 2019 αποταμιεύτηκε το 44,9% της αύξησης του ΑΔΕ (κατά € 4,28 δισ.) και το 2020 εκτιμάται ότι η ιδιωτική αποταμίευση θα αυξηθεί κατά € 5,02 δισ. παρά το ότι το μετρούμενο ΑΔΕ θα μειωθεί κατά -0,33 δισ. €. Στη συνέχεια, το ποσοστό της μεταβολής του ΑΔΕ που διατίθεται για αύξηση της αποταμίευσης εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο φυσιολογικό 15,2% το 2021, 18,2% το 2022 και στο 18,1% το 2023.

---

³⁷. Στην ΕΕ2021 προβλέπεται μείωση της κατανάλωσης της ΓΚ κατά -1,9% το 2021, μετά την εκτιμώμενη αύξησή της κατά 2,1% το 2020.

Πίνακας 3.1. Ελλάδα: ΑΕΠ 2014-2019 και εκτιμήσεις για την περίοδο 2020-2023 (Δισεκατομμύρια €, σταθερές τιμές 2015)										
	2013	2019	%Δ 2019/2013	MEPM 2014- 2019	%Δ 2018	%Δ 2019	%Δ 2020*	%Δ 2021*	%Δ 2022*	%Δ 2023*
Συνολική Κατανάλωση	156,6	162,2	3,5%	0,58%	0,8%	1,7%	-2,9%	2,0%	2,2%	2,0%
Ιδιωτική Κατανάλωση	121,0	127,4	5,3%	0,86%	2,3%	1,9%	-4,0%	2,7%	2,6%	2,1%
Δημόσια Κατανάλωση	35,7	34,8	-2,4%	-0,41%	-4,2%	1,2%	1,4%	-0,3%	0,7%	1,5%
Επενδύσεις ΠΚ	19,6	18,7	-4,5%	-0,76%	-6,6%	-4,6%	-1,6%	12,3%	13,9%	9,5%
Κατοικίες	3,9	1,4	-64,8%	-15,97%	22,6%	0,4%	17,0%	16,4%	24,0%	22,0%
Λοιπές κατασκευές	7,0	4,5	-35,3%	-7,00%	-21,3%	-25,2%	10,5%	14,4%	12,5%	7,5%
Εξοπλισμός (Μηχαν. και μεταφορών)	5,4	8,8	65,0%	8,71%	-3,3%	6,7%	-11,0%	14,6%	15,1%	9,3%
Λοιπές	3,3	4,0	19,5%	3,02%	7,7%	1,3%	-1,1%	3,5%	8,7%	6,0%
Μεταβολή Αποθεμάτων	0,0	3,9	4,0		200,4%	7,9%	33,4%	9,2%	-3,7%	1,6%
Στατιστικές Διαφορές	0,4	0,0	-0,3	-30,59%	-7,5%	26,7%	-508,1%	-58,9%	-171,4%	140,0%
Εγχώρια Τελική Ζήτηση	176,6	184,9	4,7%	0,77%	1,28%	1,2%	-2,1%	3,3%	3,4%	2,9%
Εξαγωγές Αγαθών & Υπηρεσιών	49,8	70,0	40,5%	5,83%	9,1%	4,8%	-22,2%	10,0%	7,6%	4,8%
Εισαγωγές Αγαθών & υπηρεσιών	50,8	71,3	40,4%	5,82%	8,0%	3,0%	-6,6%	5,3%	4,9%	3,8%
Ισοζύγιο Αγαθών & Υπηρεσιών	-0,9	-1,3	33,0%	4,87%	-15,8%	-48,8%	865,6%	-16,0%	-11,0%	-3,2%
ΑΕΠ, σταθερές τιμές αγοράς	175,6	183,6	4,55%	0,74%	1,56%	1,86%	-8,0%	4,7%	4,2%	3,2%
Επίπτωση της Εγχώριας Τελικής Ζήτησης			4,73	0,77	1,30	1,20	-2,10	3,56	3,57	3,05
Επίπτωση των Καθαρών εξαγωγών			-0,18	-0,03	0,26	0,66	-5,90	1,14	0,63	0,16

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Αναθεωρημένα Στοιχεία), 2020-2023 εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

Ωστόσο, παρά τη διάθεση ενός σημαντικού μέρους της αύξησης του ΑΔΕ σε αύξηση της ιδιωτικής αποταμίευσης, η τελευταία εξακολουθεί να παραμένει αρνητική, όπως αρνητική εκτιμάται από την ΕΛΣΤΑΤ σε ολόκληρη την περίοδο 2012-2019. Κατ' αρχήν, όπως έχει αναλυθεί στην Έκθεση του ΙΝΣΕΤΕ για την Ελληνική Οικονομία τον Ιούλιο του 2019, η αρνητική αποταμίευση των ιδιωτών στην περίοδο 2012-2019 ήταν σε σημαντικό βαθμό αποτέλεσμα της υποεκτίμησης του ΑΔΕ σε βαθμό σημαντικά υψηλότερο από την υποεκτίμηση της ιδιωτικής κατανάλωσης. Με την αναθεώρηση των στοιχείων του ΑΕΠ (ΕΛΣΤΑΤ: 16^{ης} Οκτωβρίου 2020) η υποεκτίμηση του ΑΔΕ έλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις, αφού το ΑΔΕ του 2018 και του 2019 σε τρέχουσες τιμές εκτιμήθηκε ακόμη πιο χαμηλό κατά -461 εκατ. € το 2018 και κατά -747 εκατ. € το 2019. Ωστόσο, η περικοπή της ΜΙΚ, που ήταν πολύ σημαντική στην περίοδο 2010-2017, ήταν ακόμη μεγαλύτερη από την περικοπή του ΑΔΕ το 2018 (-1,18 δισ. €) και επίσης σημαντική το 2019 κατά -395 εκατ. €.

Στην προηγούμενη Έκθεση αναλύθηκαν εκτενώς οι παράγοντες που συνέβαλαν στη σημαντική υποεκτίμηση του καταγεγραμμένου ΑΔΕ και της καταγεγραμμένης ιδιωτικής κατανάλωσης στην περίοδο 2013-2018. Όσον αφορά το ΑΔΕ, ορισμένοι από τους παράγοντες αυτούς διορθώθηκαν (όπως τα εισοδήματα από περιουσία, που παρουσιάζονται τώρα να έχουν θετική εξέλιξη στην περίοδο 2014-2019), αλλά αυτό δεν οδήγησε σε αυξημένο ΑΔΕ το 2018 και το 2019 διότι η περικοπή του ΑΔΕ το 2012 (-7,05 δισ) και το 2013 (-4,04 δισ.) δημιούργησε μια πολύ χαμηλή βάση για την αύξησή του στα επόμενα έτη.

Σε κάθε περίπτωση, μετά την αναθεώρηση μειώθηκε σημαντικά η αρνητική αποταμίευση, λόγω της πολύ μεγαλύτερης μείωσης της ΜΙΚ σχετικά με τη μείωση του ΑΔΕ, όπως φαίνεται στον Πίνακα 3.2.

Πίνακας 3.2. Η αναθεώρηση της ΜΙΚ και του ΑΔΕ στην περίοδο 2010-2019 (τρέχουσες τιμές)										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΜΙΚ πριν την Αναθεώρηση	156.803	144.678	133.668	127.853	125.441	123.079	122.094	123.816	125.614	127.425
ΜΙΚ μετά την Αναθεώρηση	150.741	141.761	132.409	125.533	122.531	120.601	118.904	121.679	124.430	127.030
Διαφορά	-6.062	-2.916	-1.258	-2.320	-2.909	-2.478	-3.190	-2.137	-1.184	-395
ΑΔΕ πριν την Αναθεώρηση	159.701	145.918	133.568	122.151	121.095	116.922	114.235	115.537	118.667	123.447
ΑΔΕ μετά την Αναθεώρηση	157.448	141.906	126.522	118.115	118.246	117.813	114.650	116.490	118.206	122.700
Διαφορά	-2.252	-4.011	-7.047	-4.036	-2.849	892	414	953	-461	-747
Αποταμίευση πριν την Αναθεώρηση	2.898	1.240	-99	-5.702	-4.345	-6.157	-7.859	-8.278	-6.947	-3.978
Αποταμίευση μετά την Αναθεώρηση	6.707	145	-5.888	-7.418	-4.285	-2.788	-4.254	-5.188	-6.224	-4.330
Διαφορά	3.810	-1.095	-5.788	-1.716	61	3.369	3.605	3.090	723	-352

Στην παρούσα Έκθεση (Πίνακας 2.8.) σημειώνεται η περαιτέρω μείωση της αρνητικής ιδιωτικής αποταμίευσης σε σταθερές τιμές 2015 στα -0,95 δισ. € το 2020, από -5,97 δισ. € το 2019 και από -7,89 δισ. € το 2018. Η μείωση συνεχίζεται και στην περίοδο 2021-2023. Το 2021 η αρνητική ιδιωτική αποταμίευση μειώνεται στα -0,36 δισ. €, για να καταστεί θετική στα € 0,36 δισ. το 2022 και στα € 0,96 δισ. το 2023.

(β) Η Δημόσια κατανάλωση, αναμένεται να αυξηθεί (Πίνακας 3.1.) με ΜΕΡΜ 0,64% στην περίοδο 2021-2023. Η υπόθεση αυτή, συγκρινόμενη με την υπόθεση για αύξηση των εσόδων της ΓΚ με ΜΕΡΜ 3,83% στην ίδια περίοδο (μετά την εκτιμώμενη μείωσή τους κατά -9,8% το 2020), συνεπάγεται ότι η δημοσιονομική προσαρμογή στην Ελλάδα θα συνεχιστεί έως το 2023 και ακόμη και στα επόμενα έτη³⁸.

Η δημόσια κατανάλωση, όπως και η ιδιωτική κατανάλωση, θα συνεχίσουν να μειώνονται ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ στην περίοδο 2021-2023. Έτσι, η ιδιωτική κατανάλωση αναμένεται να μειωθεί στο 71,0% του ΑΕΠ το 2021 και στο 69,2% του ΑΕΠ το 2023, από 69,4% του ΑΕΠ το 2018 και το 2019 και από 72,2% του ΑΕΠ το 2020. Επίσης, η δημόσια κατανάλωση αναμένεται να μειωθεί στο 19,9% του ΑΕΠ το 2021 και στο 18,9% του ΑΕΠ το 2023, από 19,1% του ΑΕΠ το 2018 και 19,0% του ΑΕΠ το 2019 και από 20,9% του ΑΕΠ το 2020.

(γ) Οι επενδύσεις ΠΚ, μετά τη σημαντική αλλά συγκρατημένη αύξησή τους κατά 12,3% το 2021, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, αναμένεται να σημειώσουν νέα σημαντική αύξηση κατά 13,9% το 2022 και κατά 9,5% το 2023. Ειδικότερα αναμένεται:

(1) Συνέχιση της δυναμικής αυξητικής πορείας των επενδύσεων σε κατοικίες κατά 24,0% το 2022 και κατά 22% το 2023. Η αύξηση αυτή που θα αποτελεί συνέχεια της αύξησης - ανάκαμψης των επενδύσεων στον τομέα αυτό που άρχισε το 2018 (+22,6%) και το 2019 (+0,4%) και συνεχίστηκε ακόμη και στο 9μηνο 2020 κατά 21,7% αφηλώντας την κρίση του Covid-19), αποτελεί απλώς αποκατάσταση των επενδύσεων σε κατοικίες σε πιο φυσιολογικά επίπεδα, από το πολύ χαμηλό επίπεδό τους το 2017. Σημειώνεται ότι ακόμη και μετά την εκτιμώμενη βετή αυξητική τους πορεία στην περίοδο 2018-2023, το 2023 θα διαμορφωθούν στα € 2,9 δισ., από € 10,8 δισ. που είχαν διαμορφωθεί το 2010 (αναθεωρημένα στοιχεία). Με βάση την αξία του αποθέματος των κατοικιών στην Ελλάδα και με την υπόθεση για απόσβεσή τους κατά 1% ετησίως, οι επενδύσεις σε κατοικίες θα έπρεπε να διαμορφώνονται σε επίπεδα άνω των € 6,0 δισ. ετησίως μόνο και μόνο για να μην μειώνεται η αξία του αποθέματος των ήδη υπαρχόντων κατοικιών.

(2) Συνέχιση της αύξησης των επενδύσεων σε λοιπές κατασκευές κατά 12,5% το 2022 και κατά 7,5% το 2023, μετά την εκτιμώμενη αύξησή τους κατά 14,4% το

³⁸. Βλέπε, για παράδειγμα, τον Πίνακα 4.3. στο Κεφάλαιο 4.

2021 και κατά 10,7% το 2020. Και στην περίπτωση αυτή οι αυξήσεις αυτές εκτιμώνται από το πολύ χαμηλό επίπεδο των επενδύσεων σε λοιπές κατασκευές το 2019 (€ 4,5 δισ.) έναντι του 2016 (€ 7,9 δισ.) και ακόμη και έναντι του 2013 (€ 7,0 δισ.)³⁹. Έτσι, με τις ανωτέρω εκτιμώμενες αυξήσεις, οι επενδύσεις αυτές αναμένεται να διαμορφωθούν το 2023 στα € 6,9 δισ. , έναντι € 7,9 δισ. το 2016. Η αποτελεσματική απορρόφηση από την Ελλάδα των επενδυτικών επιχορηγήσεων και χρηματοδοτήσεων από το Ταμείο Ανάκαμψης (RRF) και από τα ΕΣΠΑ 2014-2020 και 2021-2027 θα συμβάλλουν σε αυτή την κατεύθυνση.

(3) Σημαντική αύξηση των επενδύσεων σε μηχανολογικό, τεχνολογικό και μεταφορικό εξοπλισμό κατά 15,1% το 2022 και κατά 9,3% το 2023, μετά την εκτιμώμενη δυναμική ανάκαμψή τους κατά 14,6% το 2021 από την πτώση τους κατά -10,7% το 2020. Η σημαντική αύξηση των επενδύσεων αυτών αναμένεται να προσδιοριστεί από την ανάκαμψη των επενδύσεων στον ιδιωτικό τομέα (μετά την προσωρινή μείωσή τους το 2020), καθώς και από τους παράγοντες που προαναφέρθηκαν που ενισχύουν τις επενδύσεις της ΓΚ.

(4) Τέλος, η ανάκαμψη και των λοιπών επενδύσεων, κυρίως επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα, αναμένεται από το 2021 (+3,5%, από -1,1% το 2020) και η αυξητική τους πορεία αναμένεται να συνεχιστεί το 2022 (+8,7%), το 2023 (+6,0%) και στην περίοδο 2024-2030.

Μετά τα ανωτέρω, οι επενδύσεις ΠΚ, που εκτιμάται τώρα ότι θα αυξηθούν ως ποσοστό του ΑΕΠ και το 2020 (10,9%, από 10,2% το 2019), αναμένεται να συνεχίσουν την αυξητική τους πορεία στο 11,7% του ΑΕΠ το 2021, 12,8% του ΑΕΠ το 2022 και στο 13,6% του ΑΕΠ το 2023⁴⁰.

(δ) Επενδύσεις σε αποθέματα: Αναμένεται να σημειώσουν μια μικρή μείωση το 2022 και το 2023, μετά την αύξησή τους το 2020 και το 2021.

3.3 Οι εξελίξεις στο Εξωτερικό Ισοζύγιο Α&Υ μετά τον Covid-19 και την ανάκαμψη και ανάπτυξη της οικονομίας στην περίοδο 2021-2023.

Το Εξωτερικό Ισοζύγιο Αγαθών και Υπηρεσιών (ΕΙΑ&Υ) της χώρας σημείωσε σημαντική βελτίωση κατά την περίοδο 2009-2019, όπως φαίνεται στα Διαγράμματα 3.1. και 3.2., αφού από έλλειμμα -32,6 δισ. € το 2007 και από -13,7 δισ. € το 2020, διαμορφώθηκε σε -0,3 δισ. € το 2014 και σε -1,3 δισ. € το 2019.

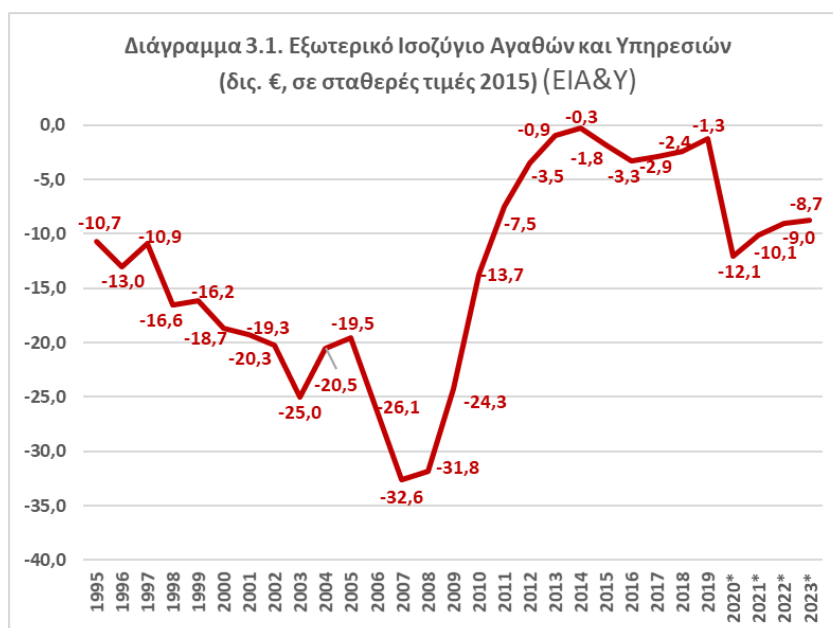
Τα ανωτέρω προκύπτουν με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία της περιόδου 2010-2019 (ΕΛΣΤΑΤ: 16 Οκτωβρίου 2020), που συνεπάγονταν την πολύ μεγάλη αύξηση των εισαγωγών Α&Υ με ΜΕΡΜ 5,82% (από 3,63%) στην περίοδο 2014-2019 και την σημαντική επίσης αύξηση των εξαγωγών Α&Υ με ΜΕΡΜ 5,83% (από 4,82%) στην ίδια περίοδο.

³⁹. Τα στοιχεία αυτά εκτιμώνται σημαντικά μειωμένα για όλα τα έτη που αναφέρθηκαν μετά την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020.

⁴⁰. Και πάλι οι εξελίξεις αυτές στις επενδύσεις ΠΚ θεωρούνται με βάση τα σημαντικά πτωτικά αναθεωρημένα στοιχεία που προέκυψαν από την αναθεώρηση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2020.

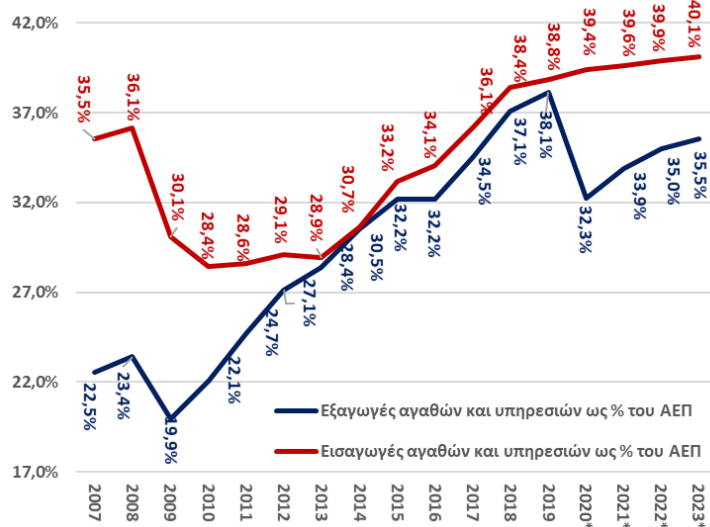

Σε κάθε περίπτωση, η σημαντική μείωση του Ελλείμματος του Εξωτερικού Ισοζυγίου Α&Υ (ΕΙΑ&Υ), ήταν αποτέλεσμα κυρίως της ουσιαστικής βελτίωσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, από τα εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα της το 2019 (Πίνακας 1.2. στο Κεφάλαιο 1). Οφείλεται δε αποκλειστικά στην εντυπωσιακή άνοδο των εξαγωγών Α&Υ ως ποσοστό του ΑΕΠ, και επιτεύχθηκε, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 3.2., παρά το ότι και οι εισαγωγές Α&Υ σημειώνουν εκρηκτική ανοδική πορεία ως ποσοστό του ΑΕΠ μετά το 2013 (ιδιαίτερα μετά την αναθεώρηση). Το εντυπωσιακό είναι το ότι οι εισαγωγές Α&Υ αυξήθηκαν ακόμη και το 2020 παρά την μεγάλη μείωση του ΑΕΠ, στο 39,41% του ΑΕΠ, από 38,83% του ΑΕΠ το 2019. Και αυτό, παρά την πολύ μεγάλη υποχώρηση των εξαγωγών Α&Υ στο 32,3% του ΑΕΠ το 2020, από 38,1% του ΑΕΠ το 2019 και από 33,2% του ΑΕΠ το 2015.

Κύρια εξέλιξη είναι, η αύξηση των εξαγωγών Α&Υ στο 38,1% του ΑΕΠ το 2019, από το πολύ χαμηλό 19,9% το 2009. Επίσης, με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία, οι εισαγωγές Α&Υ σημειώνουν εντυπωσιακή αυξητική πορεία μετά το 2013, από το 28,9% του ΑΕΠ το 2013 στο 38,8% του ΑΕΠ το 2019 και στο 39,4% του ΑΕΠ το 2020.

Διάγραμμα 3.2. Εισαγωγές - Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών ως ποσοστό του ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2010)

Η ανάκαμψη των εξαγωγών Α&Υ αναμένεται να είναι σημαντική το 2021, με αύξησή τους στο 33,9% του ΑΕΠ, με περαιτέρω αύξησή τους το 2022 και το 2023 στο 35,0% του ΑΕΠ και στο 35,6% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Επίσης, η αυξητική πορεία των εισαγωγών Α&Υ αναμένεται να συνεχιστεί (με βάση τις μετρήσεις της ΕΛΣΤΑΤ) με περαιτέρω αύξησή τους στο 39,6% του ΑΕΠ το 2021 και στο 40,2% του ΑΕΠ το 2023.

Το έλλειμμα του ΕΙΑ&Υ που είχε μειωθεί στο πολύ χαμηλό -0,7% του ΑΕΠ το 2019, αναμένεται τώρα να ανέλθει στο -7,2% του ΑΕΠ το 2020 και στη συνέχεια αναμένεται να μειωθεί και πάλι στο -5,7% του ΑΕΠ το 2021 και στο -4,6% του ΑΕΠ το 2023.

Ο Covid-19 ανέτρεψε την πορεία για περαιτέρω βελτίωση του ΕΙΑ&Υ της χώρας και την ενδεχόμενη μετατροπή του ακόμη και σε πλεόνασμα από το 2023. Το έλλειμμα που εκτιμάται τώρα στο -7,2% του ΑΕΠ το 2020, αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό τη μετατροπή του Πρωτογενούς Ισοζυγίου της ΓΚ (ΠΙΓΚ) από πλεόνασμα (ΠΠΓΚ) ύψους 4,4% του ΑΕΠ το 2019 σε έλλειμμα (ΠΕΓΚ) ύψους -7,9% του ΑΕΠ το 2020. Επίσης, το έλλειμμα του ΕΙΑ&Υ ύψους -4,5% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο στην περίοδο 2022-2023 θα αντικατοπτρίζει ελλείμματα του ιδιωτικού τομέα μάλλον, αν το ΠΙΓΚ μετατραπεί και πάλι σε πλεόνασμα από το 2022, όπως εκτιμάται στην παρούσα Έκθεση.

4. ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

4.1 Η πορεία της Δημοσιονομικής Προσαρμογής στην περίοδο 2014-2018

Το 2013 η Ελλάδα είχε ήδη μετατρέψει το Πρωτογενές Έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης (ΠΕΓΚ) ύψους -10,5% του ΑΕΠ το 2009 σε Πρωτογενές Πλεόνασμα της ΓΚ (ΠΠΓΚ) ύψους 0,2% του ΑΕΠ, ενώ το ΔΝΤ τον Οκτώβριο του 2014 πρόβλεπε αύξηση αυτών των ΠΠΓΚ στο 1,5% του ΑΕΠ το 2014, στο 3,0% του ΑΕΠ το 2015, στο 4,5% του ΑΕΠ το 2016 και το 2017 και στο 4,2% του ΑΕΠ το 2018 και το 2019.

Η εκτροπή της οικονομικής πολιτικής στο 1^ο 7μηνο 2015 και η μεγάλη μείωση των εσόδων της ΓΚ στην προεκλογική περίοδο του Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 2014 και στο 1^ο 7μηνο 2015, ανέτρεψαν την ανωτέρω πολύ ικανοποιητική δημοσιονομική πορεία της χώρας έως τον Οκτώβριο 2014. Περίορισαν το ΠΠΓΚ το 2014 στο 0,0% του ΑΕΠ (από άνω του 1,5% που εκτιμάτο με βάση την εκτέλεση του Π2014 στο 10μηνο του 2014) και ανέτρεψαν πλήρως τις δημοσιονομικές προοπτικές της χώρας για την περίοδο 2015-2020, ιδιαίτερα με βάση τις εκτιμήσεις των Θεσμών.

Ειδικότερα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.1., με το 3^ο Μνημόνιο τον Αύγουστο του 2015, προσδιορίστηκαν οι απαιτήσεις για τα ΠΠΓΚ που θα έπρεπε να επιτύχει η Ελλάδα στο -0,25% του ΑΕΠ το 2015, στο 0,5% του ΑΕΠ το 2016, στο 1,75% του ΑΕΠ το 2017 και στο 3,5% του ΑΕΠ στην περίοδο 2018-2022.

Ωστόσο, στις αρχές του 2016, στα πλαίσια 1^{ης} Αξιολόγησης, οι Θεσμοί εκτίμησαν ότι το απαιτούμενο πρωτογενές έλλειμμα -0,25% του ΑΕΠ το 2015 δεν είχε επιτευχθεί και ότι αυτό το έλλειμμα θα ήταν στο -0,5% του ΑΕΠ, παρά τα σημαντικά δημοσιονομικά και διαρθρωτικά μέτρα του Αυγούστου 2015. Επιπλέον, στις αρχές Ιουνίου 2016 και ενώ η 1^η Αξιολόγηση ακόμη καθυστερούσε αδικαιολόγητα, με πολύ αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία, οι Θεσμοί διαπίστωσαν το σημαντικό «δημοσιονομικό κενό» για το 2016 (Πίνακας 4.1.)⁴¹.

Πίνακας 4.1. Προβλέψεις των Θεσμών για το ΠΠΓΚ στην περίοδο 2015-2018, εκτιμώμενα "δημοσιονομικά κενά", μέτρα που επιβλήθηκαν για την κάλυψή τους και πραγματοποιημένα ΠΠΓΚ (% ΑΕΠ)						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ΠΠΓΚ: Απαιτήσεις του 3ου Μνημονίου	-0,25	0,50	1,75	3,50	3,50	3,50
ΠΠΓΚ: Εκτιμώμενο από τους Θεσμούς (Αρχές 2016)	-0,50	-0,20	-0,50	0,50	0,50	0,50
Δημοσιονομικό Κενό: Θεσμοί (Αρχές Ιουνίου 2016)	-0,25	-0,70	-2,25	-3,00	-3,00	-3,00
Νέα Δημοσιονομικά Μέτρα (Ιούνιος 2016)	0,99	0,70	2,35	3,00	0,03	0,03
ΠΠΓΚ: Εκτ. από Θεσμούς μετά τα μέτρα του Ιουνίου 2016	-0,25	0,50	1,85	3,50	3,50	3,50
ΠΠΓΚ: που πράγματι επιτεύχθηκε	0,71	3,66	4,18	4,16	3,51	-4,50
Υπέρβαση των στόχων για το ΠΠΓΚ (π.μ. του ΑΕΠ)	0,96	3,16	2,43	0,66	0,01	-8,00

Source: (1) European Commission (9 June 2016), "Compliance Report: The Third Economic Adjustment Programme for Greece" First Review. (2) European Commission (20 January 2018), "Compliance Report: The Third Economic Adjustment Programme for Greece" Third Review, (3) Πρόγραμμα Σταθερότητας 2019 (Μάιος 2019)

Το κενό αυτό για να κλείσει και για να ολοκληρωθεί τελικά η 1^η Αξιολόγηση, έπρεπε η Ελληνική Κυβέρνηση να εφαρμόσει τα «άκρως αντιαναπτυξιακά» μέτρα του

⁴¹. Η καθυστέρηση της 1^{ης} Αξιολόγησης ήταν αδικαιολόγητη διότι η Κυβέρνηση είχε πραγματοποιήσει τα πολύ σημαντικά προαπαιτούμενα στο 4^ο 3μηνο 2015 και στη συνέχεια στο 1^ο 3μηνο 2016, και, επίσης, από την εκτέλεση του Π2015 στο 11μηνο 2015 προέκυπτε, με σημαντική ασφάλεια, ΠΠΓΚ γύρω στο 0,2% του ΑΕΠ, έναντι του απαιτούμενου -0,25% του ΑΕΠ από το 3^ο Μνημόνιο.

Ιουνίου 2016, που συνεπάγονταν δημοσιονομική επιβάρυνση της οικονομίας ύψους 0,7% του ΑΕΠ το 2016, επιπλέον 1,6% του ΑΕΠ το 2017 και επιπλέον 0,65% του ΑΕΠ το 2018, δηλαδή 3,0% του ΑΕΠ συνολικά στην περίοδο 2016-2018. Ωστόσο, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.1., το ΠΠΓΚ που πράγματι επιτεύχθηκε ήταν στο 0,71% του ΑΕΠ το 2015 (υπερβαίνοντας κατά 0,96 π.μ. ή κατά € 1,75 δισ. το στόχο του 3^{ου} Μνημονίου για το 2015), και στο 3,66% το 2016 (υπερβαίνοντας κατά 3,16 π.μ. ή κατά € 5,55 δισ. τον στόχο του 3^{ου} Μνημονίου για το 2016).

Μετά από αυτές τις εξελίξεις αποδείχθηκε ότι τα Δημοσιονομικά Μέτρα του Ιουνίου 2016, και ιδιαίτερα εκείνα που οδήγησαν στην υπερφορολόγηση των συνεπών φορολογουμένων και στην στρέβλωση του νέου Ασφαλιστικού Συστήματος που είχε ήδη θεσπιστεί με τους νόμους 3863/2010 και 4336/2015, με τον ν. 4387/2016, δεν ήταν αναγκαία. Η στρέβλωση συνίσταται στο ότι, για καθαρά εισπρακτικούς λόγους, ο ν. 4387/2016 επέβαλε την περαιτέρω αντι-ασφαλιστική μείωση των ποσοστών αναπλήρωσης των ασφαλισμένων με πάνω από 35 έτη ασφάλισης και με σχετικά υψηλά συντάξιμα εισοδήματα.

Στις αρχές του 2016 δεν υπήρχε στην ουσία κανένα «δημοσιονομικό κενό» το 2016 και το 2017, όπως έχει αναλυθεί στην Έκθεση του ΙΝΣΕΤΕ τον Ιούλιο 2019. Η 1^η Αξιολόγηση θα μπορούσε να είχε λήξει τον Ιανουάριο του 2016, με τη θεσμοθέτηση του νέου ασφαλιστικού νόμου που ήδη είχε καταθέσει η Κυβέρνηση, χωρίς, βέβαια, την πρόσθετη στρέβλωση στα ποσοστά αναπλήρωσης που επιβλήθηκαν στη συνέχεια και χωρίς τα πρόσθετα αντιαναπτυξιακά δημοσιονομικά μέτρα του Ιουνίου 2016. Η έγκαιρη λήξη της 1^{ης} Αξιολόγησης θα έδινε ισχυρή ώθηση στην οικονομία και θα εξασφάλιζε την επίτευξη θετικής ανάπτυξης το 2016 με πολύ καλύτερη πορεία στα έσοδα της Γενικής Κυβέρνησης από αυτή που πράγματι επιτεύχθηκε και με πολύ υψηλότερα από τους στόχους ΠΠΓΚ.

Ωστόσο, ακόμη και μετά τη λήψη των μέτρων του Ιουνίου 2016 το ΔΝΤ πρόβλεπε τον Οκτώβριο του 2016 ότι το ΠΠΓΚ δεν θα υπερέβαινε το 0,1% του ΑΕΠ το 2016, το 0,7% του ΑΕΠ το 2017 και το 1,6% του ΑΕΠ στην περίοδο 2018-2020. Με βάση δε αυτές τις προβλέψεις απαιτούσε νέα πρόσθετα μέτρα για το 2017 και το 2018 στα πλαίσια της 2^{ης} Αξιολόγησης, τα οποία η Ελληνική κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρούσαν μη αναγκαία και πολύ δύσκολο να επιβληθούν πριν ακόμη εφαρμοστεί το δημοσιονομικό πακέτο του Ιουνίου 2016. Αποτέλεσμα ήταν η υπέρμετρη και επώδυνη καθυστέρηση και της 2^{ης} Αξιολόγησης.

Τελικά, η ανακοίνωση τον Απρίλιο του 2017 από την ΕΛΣΤΑΤ και τη Eurostat του εντυπωσιακού ΠΠΓΚ ύψους 3,66% του ΑΕΠ το 2016 (€ 5.5 δισ. πάνω από τον στόχο), υποχρέωσε το ΔΝΤ να δεχθεί την ολοκλήρωση της 2^{ης} Αξιολόγησης τον Ιούνιο 2017, εγκαταλείποντας τις απαιτήσεις του για λήψη και επιπλέον μέτρων για το 2017 και το 2018. Ωστόσο, το ΔΝΤ επέμεινε, στην επιβολή πρόσθετων μέτρων μείωσης των συντάξεων ύψους 1,0% του ΑΕΠ από το 2019 και επιπλέον πρόσθετων μέτρων αύξησης της φορολογικής επιβάρυνσης ύψους 1,0% του ΑΕΠ από το 2020. Η Ελληνική Κυβέρνηση για να δεχθεί αυτά τα πρόσθετα μέτρα επέμεινε και πέτυχε - με τη στήριξη που της έδινε το ΠΠΓΚ ύψους 3,7% του ΑΕΠ το 2016 και η πολύ καλύτερη του αναμενομένου εκτέλεση του Π2017 στο 1^ο 4μηνο 2017-) να θεσμοθετήσει ταυτόχρονα για το 2019 και το 2020 και σημαντικά θετικά μέτρα μείωσης της υπερφορολόγησης και αύξησης των κοινωνικών και αναπτυξιακών δαπανών ίδιου ύψους.

Ωστόσο, το ΔΝΤ για μια ακόμη φορά τον Οκτώβριο του 2017 συνέχισε να προβλέπει ότι το ΠΠΓΚ δεν θα υπερέβαινε το 1,7% του ΑΕΠ το 2017 και το 2,2% του ΑΕΠ το 2018. Ευτυχώς, η εξαιρετικά καλή πορεία εκτέλεσης του Π2017 έως το 10μηνο 2017, οδήγησε το ΔΝΤ να μην χρησιμοποιήσει αυτές τις προβλέψεις για να καθυστερήσει την 3^η Αξιολόγηση, η οποία - χάριν και πάλι στο υψηλό ΠΠΓΚ το 2016 και το διαφαινόμενο επίσης υψηλό ΠΠΓΚ το 2017 - ολοκληρώθηκε έγκαιρα τον Δεκέμβριο 2017. Σε αυτό συνέβαλε ασφαλώς και η σημαντική περαιτέρω πρόοδος που είχε επιτύχει η Ελλάδα στον τομέα των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, υλοποιώντας τα προαπαιτούμενα - ιδιαίτερα στους τομείς: (1) των πλειστηριασμών και των γενικότερων σημαντικών βελτιώσεων στον τομέα της διαχείρισης των Μη Εξυπηρετούμενων Ανοιγμάτων (ΜΕΑ) των τραπεζών και (2) των ιδιωτικοποιήσεων και της διαχείρισης της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου.

Μετά τα ανωτέρω, στις 23 Απριλίου 2018 η ΕΛΣΤΑΤ και η Eurostat ανακοίνωσαν και επισήμως το ΠΠΓΚ το 2017, που ανήλθε και πάλι στο 4,2% του ΑΕΠ (με βάση τις προδιαγραφές του Προγράμματος), παρά την έκτακτη μη-προϋπολογισμένη δαπάνη ύψους € 1,4 δισ. που πραγματοποίησε η Κυβέρνηση τον Δεκέμβριο 2017 με τη επωνυμία «κοινωνικό μέρισμα» και παρά τη νέα απώλεια πόρων από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ-28.

Η εξέλιξη αυτές, όσον αφορά το ΠΠΓΚ το 2016 και το 2017, οδήγησαν στις ιστορικές σημαντικές αποφάσεις του Eurogroup της 21^{ης} Ιουνίου 2018 για την Ελλάδα, οι οποίες συμπεριλάμβαναν περιληπτικά τα ακόλουθα.

Πρώτον, την οριστική λήξη της 4^{ης} Αξιολόγησης, που αποτελούσε μια καταλυτικά ευνοϊκή εξέλιξη για την Ελλάδα, ιδιαίτερα αν ληφθούν υπόψη οι σημαντικά αρνητικές επιπτώσεις που υπέστη η χώρα από τις μεγάλες καθυστερήσεις της 1^{ης} και της 2^{ης} Αξιολόγησης. Είχε προηγηθεί η έγκαιρη ολοκλήρωση της 3^{ης} Αξιολόγησης τον Ιανουάριο του 2018, που ακολουθήθηκε από την ταχεία επίσης ολοκλήρωση και της 4^{ης} και τελικής Αξιολόγησης του 3^{ου} Μνημονίου. Η σχετική Έκθεση Αξιολόγησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁴², επιβεβαίωνε την έγκαιρη και επαρκή υλοποίηση από την Ελλάδα των 88 προαπαιτούμενων για την 4^η Αξιολόγηση. Η εξέλιξη αυτή, στηρίχθηκε ουσιαστικά και στο υψηλό ΠΠΓΚ (4,2% του ΑΕΠ) που πέτυχε η Ελλάδα (για 3^ο συνεχόμενο έτος) το 2017. Ήταν μια εξέλιξη που ενίσχυε καθοριστικά την εμπιστοσύνη στην ομαλή πορεία της Ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2018-2023 και που θα μπορούσε να συμβάλει στην ενίσχυση των ρυθμών ανάπτυξης της οικονομίας στην περίοδο αυτή, αν δεν υπονομευόταν με εξαιρετικά αρνητικές εκτιμήσεις από τη μια μεριά και με ενδείξεις εκτροπής από την αναγκαία οικονομική πολιτική από την άλλη.

Δεύτερον, προσδιόριζε την 5^η και τελευταία δόση από το Πρόγραμμα της χρηματοδοτικής ενίσχυσης (ΠΧΕ) της Ελλάδος από τον ΕSM (3^ο ΠΧΕ, ύψους € 86 δισ.) στα € 15 δισ. Έτσι, η Ελλάδα εισέπραξε από το 3^ο ΠΧΕ € 61,9 δισ., ενώ τα υπόλοιπα € 24,1 δισ. επεστράφησαν στον ΕSM. Επιπλέον, στο Eurogroup της 21^{ης} Ιουνίου 2018 αποφασίστηκε να επιστραφούν σταδιακά στην Ελλάδα, έως τον Ιούνιο του 2022, τα κέρδη της ΕΚΤ από τα ΕΚΟ που έχει στην κατοχή της, τα οποία είχαν αγοραστεί με βάση τα προγράμματα SMP και ANFA. Επίσης, η Ελλάδα έχει κέρδη από ευνοϊκές

---

⁴². Compliance Report: ESM Stability Support Programme for Greece, Forth Review, June 2018.

ρυθμίσεις επιτοκίων των δανείων που έχει λάβει από το EFSF. Τα κέρδη αυτά εκτιμώνται στα € 4,8 δισ. και θα συμβάλλουν στην αύξηση των ταμειακών διαθεσίμων της χώρας και στην ελάφρυνση του Ελληνικού Δημοσίου Χρέους⁴³.

Με αυτά τα δεδομένα, και με την υλοποίηση του συνόλου των προ-απαιτούμενων, η Ελλάδα εξήλθε από το 3^ο Μνημόνιο με πολύ ευνοϊκούς όρους και προοπτικές. Είχε εισέλθει σε πορεία αυτοδύναμης ανάπτυξης και είχε αναδιαρθρώσει και προσαρμόσει εκ βάθρων τα δημόσια οικονομικά της - έτσι ώστε να εξασφαλίζουν τα αναγκαία υψηλά ΠΠΓΚ ακόμα και με ουσιαστική μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης και με εξορθολογισμό του φορολογικού συστήματος και του συστήματος εισφορών στα ασφαλιστικά ταμεία και ακόμη και με σημαντική ενίσχυση των επενδυτικών δαπανών της ΓΚ. Επιπλέον, είχε εξασφαλίσει την συγκέντρωση ενός σημαντικού ταμειακού αποθέματος (άνω των € 25 δισ.) τον Σεπτέμβριο του 2018. Αυτό το απόθεμα εκτιμάται ότι υπερέβη τα € 30 δισ. στο τέλος του 2018 και τα € 35 δισ. στο τέλος του 1^{ου} 3μήνου 2019⁴⁴. Στη συνέχεια, το Ταμειακό Απόθεμα της ΓΚ διαμορφωνόταν στα € 36,6 δισ. στο τέλος Μαρτίου 2020⁴⁵, και στη συνέχεια επηρεάστηκε ελάχιστα από το Δημοσιονομικό Πακέτο για τον Covid-19 (ύψους άνω των € 14,6 δισ.) και από τη μεγάλη μείωση του ΑΕΠ, για να συνεχίσει να διαμορφώνεται στο τέλος του 2020 σε εκτιμώμενα επίπεδα άνω των € 30 δισ.

Αυτό το απόθεμα, σε συνδυασμό με τις ελάχιστες δανειακές ανάγκες του Ελληνικού Δημοσίου έως το 2030 και τη σημαντική συμβολή της ΕΚΤ, εξασφαλίζει την απρόσκοπτη πρόσβαση της χώρας -του δημοσίου, των τραπεζών και των μεγάλων επιχειρήσεων- στις αγορές για χαμηλού κόστους χρηματοδότηση των δανειακών τους αναγκών⁴⁶. Αυτό δε συνέβη ακόμη και το 2020, παρά την ύφεση λόγω του Covid-

⁴³. Ήδη, το Eurogroup της 5^{ης} Απριλίου 2019 ενέκρινε την εκταμίευση της πρώτης δόσης ύψους € 970 εκατ. των κερδών αυτών για την Ελλάδα, μετά από την υλοποίηση των προαπαιτούμενων που είχε αναλάβει για τη δόση αυτή η χώρα. Την 7^η Ιουλίου 2020 το ΔΣ του EFSF ενέκρινε την μη αύξηση των επιτοκίων των δανείων που έχει λάβει η Ελλάδα με όφελος για τη χώρα € 103,64 εκατ. και το ΕΣΜ ενέκρινε τη 3^η δόση για την επιστροφή των κερδών της ΕΚΤ από τα ΕΚΟ ύψους € 644,42 εκατ. Τέλος, τον Δεκέμβριο του 2020 ενέκρινε και την 4^η δόση ύψους € 644 εκατ.

⁴⁴. Μετά την προσφυγή της χώρας στις αγορές για την επιτυχή έκδοση ενός 5ετούς ομολόγου την 28.1.2019, με το οποίο αντλήθηκαν €2,5 δισ. με μέσο επιτόκιο 3,6% (με τις προσφορές να υπερβαίνουν τα €10 δισ.), και για την έκδοση ενός 10ετούς ομολόγου, με το οποίο αντλήθηκαν επιπλέον € 2,5 δισ. με μέσο επιτόκιο 3,9% (με τις προσφορές να υπερβαίνουν και πάλι τα € 11,8 δισ.).

⁴⁵. Σύμφωνα με τον Υπουργό Οικονομικών, το απόθεμα αυτό στο τέλος Μαρτίου 2020 συνίστατο στα ακόλουθα: α) Τα € 15,7 δισ. προέρχονται από τη δόση του ΕΣΜ ύψους € 9,0 δισ., συν € 3,0 δισ. από την έκδοση νέου χρέους έως το τέλος του 2019, συν € 3,7 δισ. που προέκυψε από τα υψηλότερα από τον στόχο ΠΠΓΚ. β) Τα € 10,2 δισ. είναι Ταμειακά Διαθέσιμα της Κεντρικής Κυβέρνησης, και γ) τα € 10,7 δισ. είναι ταμειακά διαθέσιμα των φορέων της ΓΚ. Τα διαθέσιμα αυτά στήριξαν την Κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της κρίσης του Covid.19, ενώ τον Ιούνιο, τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο 2020 η Κυβέρνηση άντλησε επιπλέον € 7,5 δισ με έκδοση και επανέκδοση δύο 10ετών ομολόγων με επιτόκια 1,568% και 1,187% αντίστοιχα και στη συνέχεια, τον Οκτώβριο 2020 με επανέκδοση ενός 15ετούς ομολόγου με το ιδιαίτερα χαμηλό επιτόκιο του 1,152%.

⁴⁶. Σημειώνεται ότι τα Ελληνικά Κρατικά Ομόλογα (ΕΚΟ) είναι επιλέξιμα για αγορά από την ΕΚΤ στα πλαίσια του έκτακτου προγράμματός της αγοράς κρατικών και επιχειρηματικών ομολόγων των χωρών μελών (Pandemic Emergency Purchase Programme ή PEPP) που ανέρχεται τώρα στα € 1.850 δισ. και έχει διάρκεια έως το τέλος Μαρτίου 2022. Ειδικότερα, η ΕΚΤ μπορεί να αγοράσει ΕΚΟ ποσού έως και € 33,3 δισ., ενώ εντός του 2020 φαίνεται ότι ήδη έχει αγοράσει ΕΚΟ ύψους € 16 δισ., συμβάλλοντας στη μεγάλη μείωση των αποδόσεων των ΕΚΟ (με την απόδοση του 10ετούς ΕΚΟ να διαμορφώνεται στο 0,75% τον Νοέμβριο 2020, από 1,36% τον Νοέμβριο 2019 και από 4,21% τον Ιανουάριο 2019) και

19. Στη βάση των σημαντικών ΠΠΓΚ που η Ελλάδα επέτυχε στην περίοδο 2013-2019, οι πολύ καλές δημοσιονομικές της προοπτικές μπορεί να μην επηρεαστούν ουσιαστικά ακόμη και από τη μεγάλη κρίση του Covid-19 που έχει οδηγήσει πολλές μεγάλες χώρες ενώπιον σημαντικών προκλήσεων.

Στη συνέχεια, η δημοσίευση από την ΕΛΣΤΑΤ και από τη Eurostat των τελικών στοιχείων για την εκτέλεση του Π2018 σε δημοσιονομική βάση, έδειξε ότι το ΠΠΓΚ το 2018 ήταν και πάλι στο 4,28% του ΑΕΠ, έναντι 3,5% που απαιτούσε το 3^ο Μνημόνιο. Σημειώνεται ότι το ΠΠΓΚ ύψους 4,28% το 2018 επιτεύχθηκε παρά τις σημαντικές - εκτός προϋπολογισμού - εφάπαξ παροχές, ύψους € 1,5 δισ. (καθαρά € 1,0 δισ.) του ν. 4575/14.11.2018, και παρά τις επιπλέον παροχές ύψους € 850 εκατ. του λεγόμενου «κοινωνικού μερίσματος». Χωρίς αυτές τις εκτός προϋπολογισμού παροχές, το ΠΠΓΚ θα υπερέβαινε το 5,2% του ΑΕΠ το 2018, παρά τις μειωμένες (και πάλι) εισπράξεις της χώρας από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ-27.

4.2 Η εκτέλεση του Π2019 με ΠΠΓΚ 3,6% του ΑΕΠ

4.2.1 Το ΠΠΓΚ ύψους 3,6% του ΑΕΠ το 2019, οι προεκλογικές παροχές και η υποεκτίμηση του ΑΕΠ

Ο Προϋπολογισμός του 2019 (Π2019), είχε καταρτιστεί με την εκτίμηση της αύξησης του ΑΕΠ το 2019 κατά 2,5% (ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές: 3,9%). Με αυτά τα δεδομένα, πρόβλεπε ΠΠΓΚ ύψους 3,6% του ΑΕΠ, από 4,0% του ΑΕΠ το 2018. Ωστόσο, σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, η αύξηση του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 2015 περιορίστηκε στο 1,86% το 2019 (Ονομαστικό ΑΕΠ: +2,05%). Παρόλα αυτά, ο Π2019 έκλεισε με ΠΠΓΚ ύψους 3,6% του ΑΕΠ (με βάση τους κανόνες του Προγράμματος Προσαρμογής της Ελλάδος) και 4,5% του ΑΕΠ (με βάση τους κανόνες της Eurostat). Και αυτό παρά το ότι ο Π2029 επιβαρύνθηκε με τις προεκλογικές παροχές των νόμων 4611/17.5.2019, 4618/19.6.2019 και 4621/31.7.2019, ύψους άνω των €2,0 δισ. Ειδικότερα, το ΠΠΓΚ ύψους 3,6% του ΑΕΠ επιτεύχθηκε με αύξηση των εσόδων της ΓΚ κατά 1,8% (στα οποία έσοδα δεν περιλαμβάνονται οι εισπράξεις € 1,12 δισ. από την επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του ΔΑΑ, ούτε τα έσοδα € 0,644 δισ. από τις επιστροφές των κερδών της ΕΚΤ από τα ΕΚΟ που έχει στην κατοχή της και τα οποία απέκτησε μέσω των προγραμμάτων SMP και ANFA), και με αύξηση των Πρωτογενών Δαπανών της Γενικής Κυβέρνησης (ΠΔΓΚ) κατά 3,4% (λόγω και των προεκλογικών και μετεκλογικών παροχών στους συνταξιούχους και γενικότερα).

Σημειώνεται ότι οι εφάπαξ παροχές ύψους € 1,5 δισ. του ν. 4575/14.11.2018 (που αναφέρονταν στην καταβολή εφάπαξ χρηματικού ποσού στα στελέχη Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας, στο Ιατρικό Προσωπικό, στα μέλη ΔΕΠ, ΕΕΠ, ΕΔΙΠ των Πανεπιστημίων και των ΤΕΙ, στους Δικαστικούς Λειτουργούς και τα μέλη του κύριου προσωπικού του ΝΣΚ και στους συνταξιούχους αυτών των κατηγοριών προσωπικού), που μείωσαν το ΠΠΓΚ το 2018 στο 4,28% του ΑΕΠ, από το 5,3% του ΑΕΠ, δεν επηρέαζαν άμεσα τον Π2019, δεδομένου ότι ήταν μια εφάπαξ παροχή σε

στην επιτυχία των νέων εκδόσεων του ΟΔΔΗΧ που προαναφέρθηκαν. Σε αυτή τη βάση, ο ΟΔΔΗΧ προγραμματίζει νέες εκδόσεις ομολόγων εντός του 2021 ύψους € 10-12 δις.

επιλεγμένες κατηγορίες δημοσίων υπαλλήλων. Έτσι, η αύξηση των πρωτογενών δαπανών της ΓΚ σε δημοσιονομική βάση το 2019 αναμενόταν να είναι χαμηλότερη του 1,9% (2018: 1,9%). Αντί αυτού, με τις επιπλέον προεκλογικές παροχές του 2019 η αύξηση των ΠΔΓΚ ανήλθε τελικά στο 3,4%. Επίσης, η αύξηση των εσόδων της ΓΚ αναμενόταν ότι θα υπερέβαινε το 1,9% το 2019 (2018: 1,9%), ενισχυόμενη από την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα και την προσδοκώμενη αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 3,9%, καθώς και από την αύξηση των εσόδων του ΠΔΕ κατά € 1,1 δισ., κυρίως από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ-27. Τελικά, όπως προαναφέρθηκε, το ονομαστικό ΑΕΠ αυξήθηκε μόνο κατά 2,05% και τα έσοδα της ΓΚ επιβαρύνθηκαν με τις φορολογικές περικοπές των νόμων 4611 και 4618. Παρόλα αυτά, αυξήθηκαν πράγματι κατά 1,9% το 2019 (όπως είχε προϋπολογιστεί).

4.3 Η εκτέλεση του Π2020 με ΠΕΓΚ ύψους -7,9% του ΑΕΠ

4.3.1 Το Πακέτο μέτρων της νέας Κυβέρνησης πριν τον Covid-19.

Με το άρθρο 12 του ν. 4618/10.6.2019 καταργήθηκαν τα άρθρα 10,11,12 και 13 του ν. 4472/2017, με τα οποία είχε νομοθετηθεί η μείωση του αφορολόγητου ποσού στο ΦΕΦΠ, σε συνδυασμό με τα αντίμετρα που προαναφέρθηκαν. Η κατάργηση της νομοθετικής ρύθμισης για τη μείωση του αφορολόγητου, σε συνδυασμό με την εφαρμογή των παροχών του ν. 4611/17.5.2019, συνεπάγονταν την ουσιαστική αδυναμία εφαρμογής του 2^{ου} Πακέτου μέτρων της 7^{ης} Μαΐου 2019. Το πιο σημαντικό, ωστόσο ήταν ότι οι παροχές των νόμων 4575/2018, 4611/2019, 4618/2019 και τελικά και του ν. 4621/31.7.2019 (με τον οποίο θεσμοθετήθηκε από τη νέα κυβέρνηση η μείωση του ΕΝΦΙΑ κατά -22%) έθεταν εμπόδια στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή ενός καλά σχεδιασμένου πακέτου μέτρων εξυγίανσης του φορολογικού και του ασφαλιστικού συστήματος και ενίσχυσης της ανάπτυξης που έχει ανάγκη η χώρα, χωρίς να διαταράσσονται οι δημοσιονομικές της προοπτικές.

Τα μέτρα του ν. 4575/2018 μείωσαν το ΠΠΓΚ το 2018 κατά € 1,1 δισ. δηλαδή στο 4,28%, από 4,9%. Στη συνέχεια, τα μέτρα του Ν. 4611/17.5.2019 και του Ν. 4621/31.7.2019 (με τον οποίο θεσμοθετήθηκε η μείωση του ΕΝΦΙΑ κατά -22% για το 2019), επιβάρυναν τον Π2019 κατά € 2,0 δισ. και μείωσαν το ΠΠΓΚ στο 3,6% του ΑΕΠ το 2019, από 4,6% του ΑΕΠ που ήταν η εκτίμηση χωρίς αυτά τα μέτρα. Η πλήρης εφαρμογή των μέτρων του Ν. 4611 και 4621/2019 όπως νομοθετήθηκαν και το 2020, θα επιβάρυναν και τον Π2020 κατά περίπου € 700 εκατ. Ωστόσο, με το ν. 4670/28.2.2020 καταργήθηκε η σχετική ρύθμιση και έδωσε ένα σημαντικό περιθώριο για την εφαρμογή κάποιων σημαντικών μέτρων μείωσης της υπερφορολόγησης και ενίσχυσης της ανάπτυξης της οικονομίας, όπως τα ακόλουθα:

(1) Για την ενίσχυση της οικογένειας και για την μείωση της υπογεννητικότητας παρέχεται επίδομα € 2000 στις νέες οικογένειες για κάθε παιδί που γεννιέται και μεταφέρονται τα είδη βρεφικής ηλικίας και τα κράνη ασφαλείας στον χαμηλό συντελεστή ΦΠΑ, με συνολική δημοσιονομική επιβάρυνση (ΔΕ) ύψους € 135 εκατ.

(2) Στη Φορολογία Εισοδ. Φυσικών Προσώπων (ΦΕΦΠ) μειώθηκε ο εισαγωγικός συντελεστής στο 9,0% (από 22%) και αυξήθηκε το αφορολόγητο για κάθε τέκνο (ΔΕ: € 281 εκατ.)

(3) Μείωση των ασφαλιστικών εισφορών για τους ασφαλισμένους πλήρους απασχόλησης κατά 0,90 ποσοστιαίες μονάδες (ΔΕ: € 123 εκατ.)

(4) Μείωση του Φόρου Εισοδ. Νομικών Προσώπων από το 28% στο 24% (ΔΕ:€ 541 εκατ.)

(5) Μείωση της φορολογίας διανεμομένων κερδών από το 10% στο 5,0% (ΔΕ: € 75 εκατ.)

(6) Αναστολή ΦΠΑ στις νέες οικοδομές για 3-έτη (ΔΕ: 26 εκατ.)

(7) Αναστολή φόρου υπεραξίας ακινήτων για 3-έτη και επιστροφή δαπανών για ανακαινίσεις και αναβαθμίσεις κτιρίων (χωρίς δημοσιονομική επίπτωση το 2020).

Συνολικά, οι ανωτέρω αναπτυξιακές και κοινωνικές παρεμβάσεις εκτιμάται ότι θα επιβαρύνουν τον Π2020 κατά περίπου € 1,2 δισ. Από την άλλη πλευρά, η αύξηση των επικουρικών συντάξεων που προέκυψε μετά από σχετική απόφαση του ΣΤΕ και που επιβαρύνει τον Π2020 με € 320 εκατ. και η αύξηση των κύριων συντάξεων λόγω της αναπροσαρμογής - εκλογίκευσης με τον ν. 4670/28.2.2020 των ποσοστών αναπλήρωσης των συνταξιούχων με άνω των 30 ετών ασφάλισης (που είχαν μειωθεί με το ν. 4387/12.5.2016), καλύπτονται κατά ένα μέρος με την κατάργηση με τον ίδιο νόμο (4670) της παροχής των € 971 εκατ., όπως προαναφέρθηκε.

Έτσι, η συνολική επιπλέον επιβάρυνση του Π2020 από τους προεκλογικούς νόμους του 2019 και από τους νόμους της νέας κυβέρνησης πριν τον Covid-19 (4646/12.12.2019 και 4670/28.2.2020) εκτιμάται ότι ανέρχεται στα € 1,5 δισ. περίπου.

Πίνακας 4.2. Εκτιμώμενες Δημοσιονομικές Εξελίξεις στην περίοδο 2020-2030, πριν τον Covid-19										
	Έσοδα ΓΚ			Πρωτογ. Δαπάνες ΓΚ			Πλεόνασμα ΠΠΓΚ		Ονομαστικό ΑΕΠ	
	Δις €	% του ΑΕΠ	%Δ	Δις €	% του ΑΕΠ		Δις €	% του ΑΕΠ	Δις €	% Δ
2018	88,0	47,7%	2,0%	80,3	43,4%	1,7%	7,7	4,3%	179,7	1,5%
2019	89,6	48,9%	1,8%	83,0	45,3%	3,4%	6,6	3,6%	183,4	2,1%
2020*	92,1	48,3%	2,7%	83,9	44,0%	1,1%	8,1	4,3%	190,6	3,9%
2021*	94,3	45,2%	2,4%	85,7	41,2%	2,1%	8,6	4,3%	198,0	3,9%
2022*	96,3	44,3%	2,2%	87,4	40,4%	2,0%	8,9	4,4%	204,9	3,5%
2023*	98,5	43,5%	2,2%	89,2	39,7%	2,0%	9,3	4,4%	211,9	3,4%
2024*	100,6	42,7%	2,2%	90,9	39,0%	2,0%	9,7	4,4%	218,9	3,3%
2025*	102,8	42,0%	2,2%	92,8	38,5%	2,0%	10,1	4,5%	225,9	3,2%
2026*	104,9	41,3%	2,0%	94,6	38,0%	2,0%	10,3	4,4%	232,7	3,0%
2027*	107,0	40,7%	2,0%	96,5	37,5%	2,0%	10,5	4,4%	239,7	3,0%
2028*	108,8	40,2%	1,7%	98,4	37,0%	2,0%	10,4	4,2%	246,4	2,8%
2029*	110,7	39,6%	1,7%	100,4	36,5%	2,0%	10,3	4,0%	253,3	2,8%
2030*	112,5	39,0%	1,7%	102,4	36,1%	2,0%	10,1	3,9%	260,3	2,8%
Μεση % Δ	2,07%			2,05%					3,14%	

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, * εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

Με βάση τα ανωτέρω, και τις εκτιμήσεις που υπήρχαν έως τον Φεβρουάριο του 2020 για αύξηση του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 2010 κατά 2,9% το 2020 και για αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 3,9%, το ΠΠΓΚ θα διαμορφωνόταν (βλέπε τον Πίνακα 4.2.), σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΙΝΣΕΤΕ, στα € 8,1 δισ. (4,3% του ΑΕΠ) το 2020 (από 3,6% το 2019), με αύξηση των εσόδων της ΓΚ κατά 2,7% (έναντι αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 3,9%) και με αύξηση των πρωτογενών δαπανών της ΓΚ κατά

1,1% - από το πολύ υψηλό επίπεδό τους το 2019 όπου είχαν αυξηθεί κατά 3,4% (λόγω και της καταβολής των € 971 εκατ. στους συνταξιούχους, που δεν θα καταβάλλονταν εκ νέου το 2020).

4.3.2 Το Πακέτο Δημοσιονομικών Μέτρων για τον Covid-19 και οι δημοσιονομικές προοπτικές της χώρας το 2020 και μετά τον Covid-19.

Με την εμφάνιση της πανδημίας Covid-19 από τις αρχές Μαρτίου 2020, η Κυβέρνηση προχώρησε στην άμεση εφαρμογή μίας σειράς σημαντικών παρεμβάσεων με μεγάλο δημοσιονομικό κόστος, με στόχο την αναχαίτιση της εξάπλωσης του ιού και την οικονομική ενίσχυση των κλάδων της οικονομίας που υπέστησαν σημαντικές απώλειες κύκλου εργασιών και κερδών εξαιτίας του lockdown που επιβλήθηκε για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού. Στόχος των παρεμβάσεων αυτών ήταν και είναι η στήριξη των τομέων της οικονομίας που υπέστησαν πρωτοφανείς οικονομικές επιπτώσεις από την πανδημία και ειδικότερα:

- των επιχειρήσεων που παρουσιάζουν σημαντική μείωση του κύκλου εργασιών τους εξαιτίας της πανδημίας και των μέτρων για τον έλεγχο της επέκτασής της,
- των εργαζομένων στους κλάδους που πλήττονται και ιδιαίτερα των εποχικά εργαζόμενων και των απασχολούμενων στους κλάδους του τουρισμού, του πολιτισμού, του αθλητισμού, της ψυχαγωγίας και του επισιτισμού,
- των ελευθέρων επαγγελματιών και αυτοαπασχολούμενων,
- των ανέργων και των αγροτών,
- των ιδιοκτητών ακινήτων και των δανειοληπτών,
- του Εθνικού Συστήματος Υγείας με την προμήθεια εξοπλισμού, υγειονομικού υλικού και την ενίσχυση του προσωπικού,
- των μεταφορών με ειδική πρόνοια για τις αεροπορικές μεταφορές, την ακτοπλοΐα, τις χερσαίες μεταφορές και την ενίσχυση των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς,
- των κλάδων του τουρισμού, του πολιτισμού και του αθλητισμού.

Ειδικότερα, η Κυβέρνηση έχει εφαρμόσει 62 κατηγορίες μέτρων για τον Covid-19 που ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες:

(i) Οι 22 παρεμβάσεις συνεπάγονται μείωση των εσόδων της Γενικής Κυβέρνησης (ΓΚ) με δημοσιονομικό κόστος € 4,92 δισ. το 2020 και € 1,78 δισ. το 2021. Σημειώνεται ότι το ύψος των παρεμβάσεων για το 2021 ανέρχεται σε € 2,24 δισ. , ωστόσο € 223 εκατ. αναμένεται να επιστραφούν από αναστολές φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων του 2020, από τον Μάιο του 2021 και έπειτα, στο πλαίσιο των 12 ή 24 δόσεων.

(ii) Οι 34 παρεμβάσεις συνεπάγονται αύξηση δαπανών της ΓΚ, με δημοσιονομικό κόστος € 10,73 δισ. το 2020 και € 5,54 δισ. το 2021. Από αυτές, δαπάνες ύψους € 1,75 δισ. το 2020 και € 880 εκατ. το 2021 χρηματοδοτούνται από το ΠΔΕ.

(iii) Οι 4 παρεμβάσεις είναι δημοσιονομικά ουδέτερες. Ωστόσο ήταν σημαντικές για τη λειτουργία της ιδιωτικής οικονομίας τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και τη σχέση αυτής με το Τραπεζικό σύστημα.

(vi) Οι 2 παρεμβάσεις αφορούν την παροχή ρευστότητας με χρηματοδότηση από το ΠΔΕ. Συνεπάγονται ταμειακή επιβάρυνση € 2,55 δισ. για το 2020, αλλά με τη

μόχλευση των ποσών που διατίθενται από το τραπεζικό σύστημα αντιστοιχούν σε παροχή ρευστότητας στον ιδιωτικό τομέα της Ελληνική οικονομίας ύψους € 8,24 δισ.

Συνολικά, η κυβέρνηση εκτιμά το συνολικό ύψος των 62 παρεμβάσεων στα € 23,89 δισ. το 2020 (συμπεριλαμβάνοντας και τη μόχλευση των χρηματοοικονομικών εργαλείων ύψους € 5,69 δισ.). Ωστόσο, το ταμειακό κόστος για το 2020 ανέρχεται σε € 18,2 δισ. , και από αυτό, τα € 11,62 δισ. έχουν άμεση δημοσιονομική επίπτωση, τα € 1,57 δισ. αφορούν αναστολές φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων και τα € 5.0 δισ. αφορούν παρεμβάσεις παροχής ρευστότητας. Το ύψος των παρεμβάσεων για το 2021 ανέρχεται τώρα στα € 7,55 δισ. , εκ των οποίων τα € 6,94 δισ. προκαλούν άμεση δημοσιονομική επίπτωση και τα € 610 εκατ. είναι παρεμβάσεις παροχής ρευστότητας που προκαλούν ταμειακή επίπτωση.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, και λαμβάνοντας υπόψη και την εκτέλεση του Π2020 στο 11μηνο Ιαν.-Νοεμβρίου 2020 που αναλύεται στη συνέχεια, το ΙΝΣΕΤΕ εκτιμά τώρα ότι ο Π2020 θα επιβαρυνθεί από τα δραστικά μέτρα πολιτικής του Δημοσιονομικού Πακέτου για τον Covid-19 κατά € 14,6 δισ. , στο οποίο θα πρέπει να προστεθούν και τα € 1,4 δισ. που αποτελούν παροχές σε συνταξιούχους που επιδικάστηκαν από το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ) και διανεμήθηκαν ήδη τον Οκτώβριο 2020.

Με βάση αυτές τις εκτιμήσεις για μείωση του ονομαστικού ΑΕΠ το 2020 κατά -9,2% και για επιβάρυνση του Π2020: (α) Κατά € 1,5 δισ. από τα μέτρα μείωσης της υπερφορολόγησης και ενίσχυσης της ανάπτυξης που είχαν ληφθεί πριν την εμφάνιση του Covid-19 και (β) κατά € 16,0 δισ. από τα πακέτα για τον Covid-19 (€ 14,6 δισ.) και από τις παροχές στους συνταξιούχους με απόφαση της ολομέλειας του ΣτΕ (€ 1,4 δισ.), και επίσης με βάση την εκτέλεση του Π2020 στο 11μηνο 2020 και λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη τη σημαντική πτώση των εσόδων της ΓΚ και τη μεγάλη αύξηση των Πρωτογενών Δαπανών της ΓΚ στο 2μηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2020, το ΙΝΣΕΤΕ εκτιμά τώρα το ΠΙΓΚ το 2020 σε έλλειμμα (ΠΕΓΚ) ύψους -7,9% του ΑΕΠ, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.3⁴⁷.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.3., η εξέλιξη αυτή θα είναι αποτέλεσμα της εκτιμώμενης μείωσης των εσόδων της ΓΚ κατά -9,8% (από +2,7% που εκτιμάτο πριν τον Covid-19) και της αύξησης των Πρωτογενών Δαπανών της ΓΚ κατά 13,2% (από 1,1% πριν τον Covid-19)⁴⁸. Σημειώνεται ότι στα ανωτέρω συνεκτιμώνται και τα ακόλουθα: (i) Ότι το 2020 θα σημειωθεί σημαντική αύξηση των εσόδων του ΠΔΕ από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ-27, όπως προκύπτει και από την εξέλιξή τους στο 11μηνο 2020 (βλ. κατ.). Μάλιστα, στην ΕΕΠ2021 προβλέπεται αύξησή τους το 2020 κατά € 3,42 δισ. έναντι του 2019. (ii) Ότι Πρωτογενείς δαπάνες ύψους € 1,5 δισ. εκτιμάται ότι θα χρηματοδοτηθούν από το ΠΔΕ, με μείωση των προϋπολογισθέντων δαπανών για επενδύσεις ΠΚ.

---

⁴⁷. Σημειώνεται ότι στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2021 (ΕΕΠ2021) προβλέπεται ΠΕΓΚ το 2020 ύψους -7,2% του ΑΕΠ. Η εκτίμηση αυτή, ωστόσο, συνδυάζεται με την εκτίμηση για μείωση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά -11,3% (έναντι -9,2% που προβλέπει το ΙΝΣΕΤΕ).

⁴⁸. Βλέπε τον Πίνακα 4.2.

Πίνακας 4.3. Εκτιμώμενες Δημοσιονομικές Εξελίξεις στην περίοδο 2019-2030, μετά τον Covid-19											
	Έσοδα ΓΚ			Πρωτογ. Δαπάνες ΓΚ			Πλεόνασμα ΠΙΓΚ			Ονομαστικό ΑΕΠ	
	Δις €	% του ΑΕΠ	%Δ	Δις €	% του ΑΕΠ		Δις €	% του ΑΕΠ	Διαφορά (Δις €)	Δις €	% Δ
2018	88,0	47,7%	2,0%	80,3	43,4%	1,7%	7,7	4,3%		179,7	1,5%
2019	89,6	48,9%	1,8%	83,0	45,3%	3,4%	6,6	3,6%		183,4	2,1%
2020*	80,9	48,5%	-9,8%	94,0	56,4%	13,2%	-13,1	-7,9%	-21,3	166,5	-9,2%
2021*	84,1	45,2%	4,0%	88,3	41,2%	-6,0%	-4,3	-2,4%	-12,8	175,9	5,6%
2022*	87,8	44,3%	4,4%	86,8	40,4%	-1,7%	0,9	0,5%	-8,0	185,0	5,2%
2023*	90,5	43,5%	3,1%	88,6	39,7%	2,0%	1,9	1,0%	-7,4	193,0	4,3%
2024*	93,0	42,7%	2,7%	90,3	39,0%	1,9%	2,7	1,4%	-7,0	199,3	3,3%
2025*	95,3	42,0%	2,5%	91,9	38,5%	1,8%	3,4	1,6%	-6,7	205,7	3,2%
2026*	97,7	41,3%	2,5%	93,5	38,0%	1,8%	4,1	1,9%	-6,2	211,9	3,0%
2027*	100,1	40,7%	2,5%	95,2	37,5%	1,8%	4,9	2,2%	-5,6	218,2	3,0%
2028*	102,4	40,2%	2,3%	96,9	37,0%	1,8%	5,5	2,4%	-4,9	224,4	2,8%
2029*	104,8	39,6%	2,3%	98,7	36,5%	1,8%	6,1	2,6%	-4,2	230,6	2,8%
2030*	107,0	39,0%	2,1%	100,5	36,1%	1,8%	6,5	2,7%	-3,6	237,1	2,8%
ΜΕΡΜ 2021-2023	3,83%			-1,95%						5,03%	
ΜΕΡΜ 2024-2030	2,41%			1,81%						2,99%	

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, * 2020-2030 εκτιμήσεις ΙΝΣΤΕΤΕ

Στον Πίνακα 4.3. φαίνεται επίσης η εκτιμώμενη εξέλιξη των δημοσίων οικονομικών της χώρας μετά τον Covid-19, σε σύγκριση με την εκτιμώμενη εξέλιξη της πριν τον Covid-19 που παρουσιάζεται στον Πίνακα 4.2. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.3. το εκτιμώμενο δημοσιονομικό κόστος της κρίσης του Covid-19 το 2020 εκτιμάται στα -21,3 δις. €. Από αυτό, περίπου τα -15 δις. € εκτιμάται ότι είναι καθαρή δημοσιονομική επιβάρυνση από το Δημοσιονομικό Πακέτο και τις παροχές του ΣΤΕ και τα υπόλοιπα -6,3 δις. € είναι το κόστος της μείωσης της Εγχώριας Τελικής Δαπάνης (ΕΤΔ) στην οικονομία κατά -2,1% και της μείωσης του ΑΕΠ κατά -8,0% ως -8,5% το 2020.

Οι εκτιμήσεις για τον Προϋπολογισμό των ετών 2021, 2022 και 2023 παρουσιάζονται στην Υποδιαίρεση 4.6. πιο κάτω. Εδώ σημειώνεται ότι το προαναφερθέν Δημοσιονομικό Πακέτο για το 2021, καθώς και τα μέτρα μείωσης της υπερφορολόγησης (π.χ., μείωση των ασφαλιστικών εισφορών κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες, απαλλαγή από την εισφορά αλληλεγγύης για 1,2 εκατ. χαμηλόμισθους φορολογούμενους) συνεπάγεται ότι και ο Π2021 θα εκτελεστεί με ΠΕΓΚ ύψους -2,4% του ΑΕΠ, και αυτό παρά την προβλεπόμενη σημαντική αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 5,6%. Επομένως, η επαναφορά των Πρωτογενών Πλεονασμάτων στη ΓΚ (ΠΠΓΚ) προβλέπεται και πάλι από το 2022 (0,5% του ΑΕΠ) και το 2023 (1,0%) και με αυξητική τους πορεία έως το 2030. Μια τέτοια εξέλιξη είναι απόλυτα αναγκαία για τη διατήρηση της σταθερής αναπτυξιακής πορείας της Ελληνικής οικονομίας, και επίσης απόλυτα εφικτή χωρίς να συνεπάγεται λιτότητα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.3.

Οι ανωτέρω εκτιμήσεις για το ΠΕΓΚ το 2020 ενισχύονται και από την εκτέλεση του Π2020 στο 11μηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2020, ως ακολούθως:

4.3.3 Εκτέλεση του Π2020 στο 11μηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2020

Α. Κεντρική Κυβέρνηση (ΚΚ)

Από την εκτέλεση του Π2020 στο 11μηνο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2020 στην Κεντρική Κυβέρνηση, προκύπτουν τα ακόλουθα (Πίνακας 4.4.):

Πίνακας 4.4. Η εκτέλεση του Π2020 στην Κεντρική Κυβέρνηση (ΚΚ) στο 11μηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2020												
	Ιαν.-Νοέμ. 2018	Ιαν.-Νοέμ. 2019	Ιαν.- Νοέμ. 2020	%Δ Ιαν.-Νοέμ. 2019/18	%Δ Ιαν.-Νοέμ. 2020/19	Στόχος Ιαν. Νοέμ. 2020, ΕΕΠ2021	Διαφορά από Στόχο	Π2018	Π2019 Εκαμίσειες παρηματ.	Π2020	% Δ Π2019/ 2018	% Δ Π2020/ 2019
Καθαρά Έσοδα Τα.Π.	43.710	44.742	36.632	2,4%	-18,1%	36.156	476	48.842	49.834	48.784	2,0%	-2,1%
Σύνολο Πρωτογενών Δαπανών Τα.Π.	38.621	38.269	47.411	-0,9%	23,9%	47.180	231	45.459	44.399	44.784	-2,3%	0,9%
Τόκοι ΚΚ	4.506	5.063	4.549	12,4%	-10,2%	4.546	3	4.676	5.225	4.500	11,7%	-13,9%
Έσοδα ΠΔΕ	1.851,0	1.924,0	4.850,0	3,9%	152,1%	4.519	331	2.638	2.857	3.679	8,3%	28,8%
Δαπάνες ΠΔΕ	2.495,0	3.174,0	8.419,0	27,2%	165,2%	9.431	-1.012	6.237	5.642	6.750	-9,5%	19,6%
Πλεόνασμα ΚΚ (χωρίς έσοδα SMP)	-61	160	-18.897	-362,3%	-11910,6%	-20.482	1.585	-4.892	-2.575	-3.571	-47,4%	38,7%
Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΚ (χωρίς έσοδα SMP)	4.445	5.223	-14.392	17,5%	-375,6%	-15.936	1.544	-216	2.650	929	-1326,9%	-64,9%

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών

α) Τα καθαρά έσοδα του Τα.Π (χωρίς τις επιστροφές κερδών από τα Ελληνικά Κρατικά Ομόλογα που διακρατούνται από τις Κεντρικές Τράπεζες στη ΖτΕ και που είχαν αποκτηθεί με τα προγράμματα SMP & ANFA και χωρίς τα έσοδα από την επέκταση της σύμβασης του ΔΑΑ στο 11μηνο 2019) ήταν μειωμένα κατά -18,1% σε ετήσια βάση (11μηνο 2019: 2,4%) και ήταν υψηλότερα από τον σημαντικά αναθεωρημένο στόχο που τέθηκε πρόσφατα στην ΕΕΠ2021 κατά € 476 εκατ. Τα έσοδα του Τα.Π. πριν τις επιστροφές φόρων και χωρίς τα έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις (ΔΑΑ) και από τα SMP και ANFA ήταν μειωμένα κατά -14,9% (11μηνο 2019: 1,4%) και ήταν υψηλότερα από τον αναθεωρημένο στόχο στην ΕΕΠ2021 κατά € 566 εκατ.

Ειδικότερα, τα έσοδα από τον ΦΠΑ και από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης ήταν μειωμένα κατά -3,22 δισ. € έναντι του 11μήνου 2019, ενώ διαμορφώθηκαν κατά € 324 εκατ. πάνω από τον στόχο που τέθηκε στην ΕΕΠ2021 τον Νοέμβριο 2020. Επίσης, τα έσοδα από τους φόρους εισοδήματος ήταν μειωμένα κατά -2,73 δισ. € έναντι του 11μήνου 2019, ενώ φαίνεται να διαμορφώθηκαν κατά € 274 εκατ. πάνω από τον στόχο της ΕΕΠ2021.

Συνολικά, σε σχέση με τον Π2020, υπήρξαν μη προγραμματισμένες απώλειες εσόδων στην ΚΚ στο 11μηνο 2020: (i) Από τη μεγάλη μείωση των εσόδων από τον ΦΠΑ και τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης (-3,22 δισ. €) - λόγω της απαγόρευσης της κυκλοφορίας στο 2μηνο Απρ.-Μαΐου 2020 και επίσης τον Νοέμβριο 2020 και επίσης λόγω της μεγάλης πτώσης των τιμών του πετρελαίου και της πτώσης του μετρούμενου Δείκτη Κύκλου Εργασιών (ΔΚΕ) στο λιανικό εμπόριο. (ii) Από τον φόρο εισοδήματος (-2,73 δισ. €) λόγω της μεγάλης αύξησης των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων των ιδιωτών και επίσης λόγω της επιμήκυνσης των δόσεων πληρωμής των σχετικών φόρων, κ.λ.π. (iii) Από τους Φόρους Ακίνητης Περιουσίας (-0,31 δισ. €) και (iv) διάχυτες απώλειες από άλλους φόρους. Έτσι, συνολικά, τα έσοδα από φόρους ήταν μειωμένα κατά -6,81 δισ. € έναντι του 11μήνου 2020, παρά το ότι φαίνεται να διαμορφώθηκαν κατά € 514 εκατ. πάνω από τον στόχο της ΕΕΠ2021.

β) Οι συνολικές πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ ήταν σημαντικά αυξημένες κατά 23,9% (11μηνο 2019: -0,9%, 11μηνο 2018: +3,2%) και ήταν κατά € 231 εκατ. πάνω από το στόχο που τέθηκε στην ΕΕΠ2021. Ειδικότερα, πληρώθηκαν παροχές € 1,8 δισ. σε επιστήμονες και μισθωτούς και € 3,91 δισ. σε επιχειρήσεις (επιστρεπτέα προκαταβολή) λόγω του Covid-19, καθώς και αυξημένες επιχορηγήσεις κατά € 489 εκατ. στον e-ΕΦΚΑ (κατά ένα μέρος για να πληρωθούν οι πρόσθετες παροχές που εκδίκασε το ΣτΕ στους συνταξιούχους για επικουρικές συντάξεις) και € 263 εκατ. στον ΕΟΠΥΥ. Τέλος, τον Οκτώβριο 2020 καταβλήθηκαν οι παροχές στους συνταξιούχους ύψους € 1,4 δισ. που επιδικάστηκαν από το ΣτΕ. Έτσι, οι μεταβιβάσεις και οι κοινωνικές παροχές ήταν αυξημένες στο 11μηνο 2020 κατά € 9,33 δισ. (+38,5%), μετά

τη μείωσή τους στο 11μηνο 2019 κατά -426 εκατ. € (-1,7%)⁴⁹. Οι παροχές στους εργαζόμενους ήταν αυξημένες κατά 64 εκατ. € (0,5%) στο 11μηνο 2020, μετά την αύξησή τους κατά € 718 εκατ. στο 11μηνο 2019 (+6,29%).

γ) Σημαντική ήταν η αύξηση των εσόδων του ΠΔΕ κατά 152,1%, κατά € 2,93 δισ. πάνω από το 11μηνο 2019 και κατά € 0,33 δισ. πάνω από το στόχο που τέθηκε στην ΕΕΠ2021.

(δ) Επίσης, πολύ μεγάλη ήταν η αύξηση των δαπανών του ΠΔΕ κατά 165,2% (ή κατά € 5,25 δισ.) σε ετήσια βάση στο 11μηνο 2020, αλλά κατά -1,01 δισ. € κάτω από το στόχο της ΕΕΠ2021. Οι δαπάνες αυτές χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για χρηματοδότηση των προγραμμάτων διατήρησης της απασχόλησης τον Απρίλιο -Νοέμβριο 2020, καθώς και για επιδοτήσεις επιτοκίων και εγγυήσεις για τη χρηματοδότηση ΜΜΕ. Ένα μεγάλο μέρος των δαπανών αυτών εκτιμάται ότι θα αντισταθμιστεί με μείωση των δαπανών του ΠΔΕ για επενδύσεις ΠΚ, ενώ ένα άλλο μέρος θα χρηματοδοτηθεί με επιχορηγήσεις από την ΕΕ-27 (Πρόγραμμα SURE). Πάντως στην ΕΕΠ2021 εκτιμάται ότι οι δαπάνες του ΠΔΕ θα ανέλθουν το 2020 στα € 10,42 δισ. (αυξημένες από τα € 6,75 δισ. που πρόβλεπε ο Π2020).

(ε) Μετά τα ανωτέρω, **το πρωτογενές Ισοζύγιο στην ΚΚ (ΠΙΚΚ)**, χωρίς τα έσοδα SMP και ANFA, ήταν έλλειμμα (ΠΕΚΚ) -14,39 δισ. € στο 11μηνο 2020, έναντι ΠΠΚΚ € 5,22 δισ. στο 11μηνο 2019 και έναντι στόχου της ΕΕΠ2021 για ΠΕΚΚ -15,94 δισ. € στο 11μηνο 2020. (Πίνακας 4.4.)

Με βάση τα ανωτέρω, οι απώλειες εσόδων στον Τα.Π. εκτιμώνται σε περίπου -8,1 δισ. € στο 11μηνο 2020, αλλά αυτές οι απώλειες αντισταθμίστηκαν σε κάποιο βαθμό από τη μεγάλη αύξηση των εσόδων του ΠΔΕ κατά € 2,93 δισ. Αυτό είχε ως συνέπεια το ότι η μείωση των συνολικών εσόδων της Κεντρικής Κυβέρνησης περιορίστηκε στο -11,1% στο 11μηνο 2020, που, ωστόσο, ήταν κατά € 807 δισ. πάνω από το στόχο της ΕΕΠ2021.

Από την άλλη πλευρά, η αύξηση των πρωτογενών δαπανών του Τα.Π. ανήλθε στα € 9,14 δισ. στο 11μηνο 2020. Σε αυτά θα πρέπει να προστεθούν και οι επιπλέον δαπάνες του ΠΔΕ που διαμορφώθηκαν στα € 5,25 δισ. Έτσι, συνολικά, οι πρωτογενείς δαπάνες της Κεντρικής Κυβέρνησης ήταν αυξημένες κατά € 14,39 δισ. στο 11μηνο 2020.

Με βάση τα ανωτέρω, η δημοσιονομική επίπτωση της κρίσης του Covid-19 στην ΚΚ εκτιμάται ότι ανέρχεται στα - 19,5 δισ. € στο 11μηνο 2020, έναντι των μεγεθών του 11μήνου 2019. Σε 12μηνη ενοποιημένη βάση και σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης η δημοσιονομική επίπτωση εκτιμάται τώρα στα -21,3 δισ. € έναντι των εκτιμήσεων για το ΠΠΓΚ τον Ιανουάριο 2020, πριν την εμφάνιση του Covid-19. Έτσι, το ΠΠΓΚ ύψους 4,3% του ΑΕΠ που εκτιμάτο τον Ιανουάριο 2020 (Πίνακας 4.2.), γίνεται Πρωτογενές έλλειμμα στη ΓΚ (ΠΕΓΚ) -7,9% του ΑΕΠ στην εποχή Covid-19 (Πίνακας 4.3.). Το αποτέλεσμα αυτό γίνεται περισσότερο εμφανές από την εκτέλεση του Π2020 σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης. Ειδικότερα:

---

⁴⁹. Σημειώνεται ότι η μείωση των δαπανών για μεταβιβάσεις και για κοινωνικές παροχές της ΚΚ στο 11μηνο 2019 σημειώθηκε παρά την αύξηση των μεταβιβάσεων προς του ΟΚΑ κατά € 1,21 δισ. και οφείλεται στη δραστική μείωση στο 11μηνο αυτό των μεταβιβάσεων προς τους ΟΤΑ (κατά -981 εκατ. € και των κεφαλαιακών μεταβιβάσεων (καταπτώσεις εγγυήσεων) κατά -622 εκατ. €.

Β. Γενική Κυβέρνηση

Σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης από την εκτέλεση του Π2020 σε ενοποιημένη ταμειακή βάση στο 11μηνο 2020 προκύπτουν τα ακόλουθα (Πίνακας 4.5.):

α) Μείωση των εσόδων της ΓΚ (χωρίς τα έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις ύψους € 1,12 δισ. στο 11μηνο 2019 και χωρίς τα έσοδα από τα SMP και ANFA) κατά -10,3% (11μηνο 2019: 3,5%). Αυτό οφείλεται (Πίνακας 4.6.): (i) Στην αύξηση των εσόδων από μεταβιβάσεις κατά 27,6%, ή κατά € 1,52 δισ. , με αύξηση των κεφαλαιακών μεταβιβάσεων εκτός ΓΚ (κυρίως των εσόδων του ΠΔΕ από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ-27, όπως προαναφέρθηκε) κατά € 2,1 δισ. (ii) Στην μείωση των εσόδων από άμεσους φόρους κατά -18,3% (11μηνο 2019: -0,5%, 11μηνο 2018: +5,6%, 11μηνο 2017: -6,3%, 11μηνο 2016: +7,3%). Ιδιαίτερα μεγάλη είναι η μείωση από το ΦΕΝΠ (-67,2%, ή κατά -2,16 δισ. ε). (iii) Στη μεγάλη μείωση των εσόδων από έμμεσους φόρους κατά -16,8% (11μηνο 2019: +1,6%, 11μηνο 2018: +3,6%, 11μηνο 2017: 0,4%, 11μηνο 2016: +16,4%, 11μηνο 2015: 3.2%). (vi) Στην σημαντική μείωση των ασφαλιστικών εισφορών κατά -3,6%, λόγω της μείωσης της απασχόλησης και κυρίως λόγω των απαλλαγών και αναβολών στην πληρωμή των εισφορών από τις επιχειρήσεις, που συμπεριλαμβάνεται στο δημοσιονομικό πακέτο των € 14,6 δισ. (11μηνο 2019: +4,7%, 11μηνο 2018: 2,2%, 11μηνο 2017: 5,7%, 11μηνο 2016: 3,7%, 11μηνο 2015: -0,2%).

	Ιαν.-Οκτώβριος (Εκατ. €)		% Δ Ιαν.- Οκτ. 2020	Π2018	Π2019		Π2020 Εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ*		Π2021 Εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ*	
	2020	2019			Εκατ. €	% Δ	Εκατ. €	% Δ	Εκατ. €	% Δ
Εσοδα Γενικής Κυβέρνησης	65.966,5	73.517,7	-10,3%	87.978	89.597	1,8%	80.816	-9,8%	84.049	4,0%
Πρωτογενείς Δαπάνες ΓΚ	76.532,2	66.429,2	15,2%							
Πρωτ. Δαπάνες + Αύξηση Ληξ. Υποχρ. ΓΚ	76.722,2	66.683,2	15,1%	80.293	83.023	3,4%	93.982	13,2%	88.343	-6,0%
Πρωτογενές Ισοζύγιο ΓΚ	-10.565,7	7.088,5								
Πρωτ. Ισοζύγιο + Αύξηση Ληξ. Υποχρ. ΓΚ	-10.755,7	6.834,5		7.685	6.574		-13.166		-4.294	
ΑΕΠ τρέχουσες τιμές				179.727	183.413	1,5%	166.539	-9,2%	175.866	5,6%
Πρωτογενές Ισοζύγιο ΓΚ % ΑΕΠ				4,28%	3,58%		-7,91%		-2,44%	

Σημείωση: Στα έσοδα της Γεν. Κυβέρνησης δεν συμπεριλαμβάνονται τα έσοδα από τις επιστροφές κερδών των κεντρικών τραπεζών της ΖτΕ από τα Ελληνικά Κρατικά Ομόλογα που έχουν στην κατοχή τους και τα οποία αποκτήθηκαν με τα προγράμματα SMP και ANFA.

Πηγή: Δελτίο Μηνιαίων Στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης, Νοέμβριος 2020

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	11μηνο 2019	11μηνο 2020
Έσοδα ΓΚ	78,6	76,0	74,9	79,7	79,4	80,1	82,6	73,5	66,0
Έμμεσοι φόροι	23,4	25,0	26,1	29,9	30,0	31,0	31,4	28,7	23,9
Άμμεσοι φόροι	20,6	19,2	17,7	18,6	17,9	18,9	18,5	16,1	13,1
Κοινωνικές Εισφορές	19,6	19,0	19,3	19,8	20,7	21,3	22,2	20,3	19,6
Άλλα τρέχοντα έσοδα	4,5	4,2	4,1	3,9	5,0	4,2	5,6	4,7	3,0
Μεταβιβάσεις εισπρατόμενες	10,5	8,6	7,9	7,9	6,2	5,0	7,3	5,5	7,0
Έσοδα από SMP & ANFA			0,3	0,4	0,3	0,3	1,3	0,6	0,6
Έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις							1,1	1,1	
% Δ									
Έσοδα ΓΚ		-3,3%	-1,5%	6,5%	-0,4%	0,9%	3,2%	3,5%	-10,3%
Έμμεσοι φόροι		7,1%	4,2%	14,7%	0,1%	3,3%	1,4%	1,6%	-16,8%
Άμμεσοι φόροι		-6,7%	-7,6%	5,0%	-4,0%	6,1%	-2,2%	-0,5%	-18,3%
Κοινωνικές Εισφορές		-3,2%	1,4%	2,7%	4,6%	3,0%	4,2%	4,7%	-3,6%
Άλλα τρέχοντα έσοδα		-5,2%	-2,2%	-5,6%	27,7%	-15,7%	33,3%	22,5%	-36,2%
Μεταβιβάσεις εισπρατόμενες		-18,7%	-7,2%	-0,8%	-21,2%	-20,1%	47,4%	47,9%	27,6%

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών

β) Μεγάλη αύξηση των πρωτογενών δαπανών της ΓΚ (ΠΑΔΓΚ) συν τη μεταβολή των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του Δημοσίου κατά 15,1% (11μηνο 2019: 5,9%), που οφείλεται (Πίνακας 4.7.): (i) στην αύξηση των τρεχουσών και των κεφαλαιακών μεταβιβάσεων σε μονάδες εκτός της ΓΚ κατά € 5,13 δισ. και κατά € 1,17 δισ. αντίστοιχα, κυρίως για την καταβολή των επιχορηγήσεων ενίσχυσης της απασχόλησης και επιδότησης της χρηματοδότησης των ΜΜΕ από το ΠΔΕ, (ii) στην αυξημένη κατά € 415 εκατ. δαπάνη για αγορά μη χρηματοοικονομικών παγίων και (iii) στη μεγάλη αύξηση των δαπανών προσωπικού κατά 3,7% (11μηνο 2019: 3,3%, 11μηνο 2018: 4,2%, 11μηνο 2017: 3,2%). Σημειώνεται ότι η αύξηση των δαπανών προσωπικού κατά 3,7% στο 11μηνο 2020 μπορεί να δικαιολογηθεί λόγω της πρόσληψης του αναγκαίου προσωπικού για την αντιμετώπιση του Covid-19. Ωστόσο, οι δαπάνες αυτές αυξάνουν με ρυθμό πολύ υψηλότερο από την αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ τα τελευταία 4 έτη και αυτό συμβαίνει παρά τη σημαντική πρόοδο που έχει σημειωθεί στην μηχανογραφική αναβάθμιση του δημόσιου τομέα. Τέλος, οι δαπάνες για κοινωνικές παροχές ήταν μειωμένες κατά -0,1% (ή κατά -50 εκατ. €) στο 11μηνο 2020 (δαπάνες για συντάξεις: -1,9%) λόγω της καταβολής τον Μάιο του 2019 της προεκλογικής παροχής ύψους € 971 εκατ. στους συνταξιούχους. Αν αφαιρεθεί αυτό το ποσό, τότε οι κοινωνικές παροχές στο 11μηνο 2020 ήταν αυξημένες κατά € 921 εκατ.

γ) Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω, σημειώθηκε έλλειμμα στη ΓΚ (σε ενοποιημένη ταμειακή βάση), ύψους -10,76 δισ. στο 11μηνο 2020, έναντι πλεονάσματος € 6,83 δισ. στο 11μηνο 2019.

Πίνακας 4.7. Δαπάνες ΓΚ στην περίοδο 2013-2019 και στο 11μηνο 2020										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	11μηνο 2019	11μηνο 2020	
Δαπάνες ΓΚ	85,5	79,6	76,9	80,5	79,1	79,5	80,2	70,9	80,4	
Πρωτογενείς δαπάνες ΓΚ	79,4	74,0	71,2	75,3	79,0	74,7	75,6	66,7	76,7	
Αμοιβές Προσωπικού	16,1	15,6	15,6	15,7	16,2	16,9	17,4	15,9	16,5	
Αγορά Αγαθών και Υπηρεσιών	9,1	7,2	6,6	7,6	7,3	7,3	7,0	5,7	5,5	
Κοινωνικές παροχές	41,1	39,8	38,6	39,9	39,1	39,4	39,4	35,6	35,5	
Αγορές μη χρηματοοικονομικών Παγίων	6,9	6,8	6,6	6,1	4,6	4,7	5,6	4,0	4,5	
Μεταβιβάσεις	5,6	3,9	3,3	4,4	4,4	4,8	4,4	3,7	10,0	
Τρέχουσες	3,6	3,2	2,8	2,9	2,9	3,2	3,3	2,9	8,0	
Κεφαλαιακές	2,1	0,8	0,4	1,5	1,5	1,6	1,1	0,9	2,0	
Λοιπές Δαπάνες	0,6	0,6	0,5	1,5	1,9	1,5	1,8	1,5	4,5	
Τόκοι ΓΚ	6,1	5,6	5,7	5,3	5,6	4,8	4,6	4,5	3,9	
Μεταβολή Ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του Δημοσίου								0,3	0,2	
	% Δ									
Δαπάνες ΓΚ		-7,0%	-3,4%	4,8%	-1,9%	0,6%	0,8%	4,0%	13,5%	
Πρωτογενείς δαπάνες ΓΚ		-6,9%	-3,8%	5,8%	4,9%	-5,5%	1,2%	6,6%	15,1%	
Αμοιβές Προσωπικού		-3,4%	0,3%	0,5%	3,2%	4,1%	3,2%	3,3%	3,7%	
Αγορά Αγαθών και Υπηρεσιών		-20,4%	-9,2%	16,2%	-4,5%	0,6%	-4,6%	0,7%	-4,1%	
Κοινωνικές παροχές		-3,1%	-3,1%	3,5%	-2,1%	0,8%	-0,1%	1,4%	-0,1%	
Αγορές μη χρηματοοικονομικών Παγίων		-1,4%	-3,3%	-7,8%	-24,6%	2,7%	18,0%	39,0%	12,8%	
Μεταβιβάσεις		-30,0%	-16,7%	34,8%	-0,7%	10,0%	-8,5%	13,4%	168,7%	
Τρέχουσες		-11,2%	-10,2%	3,4%	-1,5%	11,1%	1,6%	3,4%	178,3%	
Κεφαλαιακές		-62,6%	-43,5%	240,7%	0,8%	7,9%	-28,9%	68,4%	136,5%	
Λοιπές Δαπάνες		0,2%	-11,5%	189,9%	24,2%	-20,1%	19,1%	11,3%	196,9%	
Τόκοι ΓΚ		-8,3%	1,5%	-7,6%	6,4%	-13,8%	-5,4%	-1,0%	-12,7%	

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών

δ) Η εκτίμηση του ΙΝΣΕΤΕ για ΠΕΓΚ -7,9% του ΑΕΠ το 2020 προσδιορίζεται ουσιαστικά από την ανωτέρω εκτέλεση του Π2020 στο 11μηνο 2020 και ιδιαίτερα από τη μεγάλη

επιδείνωση της εκτέλεσης του Π2020 σε επίπεδο Κεντρικής Κυβέρνησης, αλλά και της Γενικής Κυβέρνησης στο 2μηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2020. Σημειώνεται επίσης ότι στην ΕΕΠ2021 εκτιμάται το ΠΕΓΚ το 2020 στο -7,2% του ΑΕΠ: Ειδικότερα:

(1) Η εκτιμώμενη σημαντική μείωση των εσόδων της ΓΚ σε δημοσιονομική βάση κατά -9,8% το 2020 (2019: +1,8%), προκύπτει από την μείωση τους κατά -10,3% σε ενοποιημένη ταμειακή βάση στο 11μηνο 2020 (από -8,5% στο 10μηνο 2020). Τον Δεκέμβριο 2020 αναμένεται νέα μείωση των εισπράξεων από άμεσους και έμμεσους φόρους και από ασφαλιστικές εισφορές, αλλά η συμβολή από την αύξηση των εσόδων του ΠΔΕ εκτιμάται ότι θα είναι και πάλι σημαντική. Προκύπτει, επομένως, η εκτιμώμενη μείωση των εσόδων της ΓΚ κατά -9,8% το 2020. Η μείωση αυτή συνεπάγεται σημαντική μείωση των εσόδων της ΓΚ κατά -11,5 δισ. € σε σχέση με την εκτιμώμενη διαμόρφωσή τους το 2020 πριν τον Covid-19. Και αυτό παρά την εκτιμώμενη αύξηση των εσόδων του ΠΔΕ κατά € 3,41 δισ. (11μηνο 2020: +2,93 δισ.) λόγω της αυξημένης χρηματοδότησης από τα Ταμεία της ΕΕ-27.

(2) Η εκτιμώμενη σημαντική αύξηση των πρωτογενών δαπανών της ΓΚ (ΠΔΓΚ) σε δημοσιονομική βάση κατά 13,2% (2019: 3,4%), προκύπτει επίσης από την σημαντική αύξησή τους κατά 15,1% σε ενοποιημένη ταμειακή βάση στο 11μηνο 2020, που ήταν διογκωμένη από την πληρωμή των € 1.4 δισ. των παροχών στους συνταξιούχους τον Οκτώβριο 2020 και από την πολύ μεγάλη αύξηση των τρεχουσών μεταβιβάσεων τον Οκτώβριο και το Νοέμβριο 2020. Η αύξησή τους κατά 13,2% το 2020 συνεπάγεται αύξησή τους κατά € 9,6 δισ. σε σχέση με την εκτιμώμενη διαμόρφωσή τους πριν από τον Covid-19. Σημειώνεται ότι η αύξηση των ΠΔΓΚ θα ήταν στα € 11,1 δισ. αν δεν λαμβανόταν υπόψη η χρηματοδότηση ενός σημαντικού μέρους των δαπανών του δημοσιονομικού πακέτου (ύψους € 1,5 δισ.) από τον ΠΔΕ, με μείωση των δαπανών του ΠΔΕ για επενδύσεις ΠΚ.

4.4 Ο Προϋπολογισμός του 2021 (Π2021)

Στην Εισηγητική Έκθεση του Π2021, η Κυβέρνηση εκτιμά τα ακόλουθα:

1. Η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ αναμένεται στο 4,8% (ονομαστικό ΑΕΠ +5,6%), μετά την εκτιμώμενη μείωση του κατά -10,5% το 2020 (ονομαστικό ΑΕΠ: -11,3).
2. Ο Π2021 θα επιβαρυνθεί με δημοσιονομικές παρεμβάσεις ύψους € 6,94 δισ., έναντι παρεμβάσεων ύψους € 18,2 δισ. το 2020. Επίσης σημαντικά αυξημένες θα είναι το 2021 και οι δαπάνες για παραλαβές οπλικών συστημάτων (οι αγορές Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων εκτιμάται ότι θα είναι αυξημένες στα € 1,59 δισ. το 2021, από € 0,61 δισ. το 2020.
3. Το 2021 αναμένονται: (i) μείωση των εισπράξεων του ΠΔΕ από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ-27 κατά -2,14 δισ. €, αλλά (ii) εισπράξεις από το Ταμείο Ανάκαμψης και Σταθερότητας ύψους € 2,64 δισ.
4. Οι Δαπάνες του ΠΔΕ παρουσιάζονται μειωμένες κατά -3,67 δισ. €.

Με αυτά τα δεδομένα η Κυβέρνηση εκτιμά το ΠΕΓΚ το 2021 στο -3,9% του ΑΕΠ.

Το ΙΝΣΕΤΕ από την πλευρά του:

1. εκτιμά την αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ το 2020 στο 4,7% (ονομαστικό ΑΕΠ: +5,6%), μετά την εκτιμώμενη μικρότερη μείωση του κατά -8,0% ως -8,5% το 2020 (ονομαστικό ΑΕΠ: -9,2%).

2. λαμβάνει υπόψη του την εκτίμηση της Κυβέρνησης για δημοσιονομική επιβάρυνση του Π2021 με μέτρα ύψους € 6,94 δισ. , καθώς και τον προϋπολογισμό αύξησης των αγορών Παγίων περιουσιακών στοιχείων κατά € 954 εκατ.

3. και επίσης λαμβάνει υπόψη τη σημαντική μείωση των Δαπανών του ΠΔΕ κατά -3,67 δισ. €

και εκτιμά το ΠΙΓΚ το 2021 (Πίνακας 4.5.) σε έλλειμμα (ΠΕΓΚ) ύψους -2,4% του ΑΕΠ. Αυτό θα προκύψει:

(i) Από την εκτιμώμενη αύξηση των εσόδων της ΓΚ κατά 4,0% το 2021, με βάση την αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 5,6% και την απώλεια εσόδων ύψους άνω των € 1,6 δισ. από τη μείωση των εισφορών στα ασφαλιστικά ταμεία και από τη κατάργηση της εισφοράς αλληλεγγύης για τους χαμηλόμισθους, και μετά την μείωση τους κατά -9,8% το 2020. Σημειώνεται ότι το 2021 θα εισπραχθούν και έσοδα που η είσπραξή τους θα έπρεπε να γίνει το 2020, αλλά αναβλήθηκε λόγω του Covid-19.

(ii) Από την εκτιμώμενη μείωση των Πρωτογενών Δαπανών της ΓΚ (ΠΔΓΚ) κατά -6,0% το 2021, από τα πολύ υψηλά επίπεδά τους το 2020, όπου εκτιμάται ότι θα αυξηθούν κατά 13,2%. Σημειώνεται ότι μόνο από τη μείωση των Δαπανών του ΠΔΕ (-3,67 δισ. €) και από την μη καταβολή των παροχών του ΣτΕ στους συνταξιούχους ύψους € 1,4 δισ. το 2021 οι ΠΔΓΚ θα μειωθούν κατά -5,07 δισ. €. Επίσης το 2021 δεν θα καταβληθεί ξανά ένα μεγάλο μέρος των υπολοίπων ενισχύσεων που δόθηκαν το 2020 λόγω του Covid-19.

4.5 Συμπεράσματα για τα Δημόσια Οικονομικά της χώρας μετά τον Covid -19.

Η μεγάλη επίπτωση του Covid - 19 στις δημοσιονομικές προοπτικές της χώρας φαίνεται ευκρινώς από τη σύγκριση των Πινάκων 4.2. και 4.3. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.3., η δημοσιονομική επιβάρυνση από τον Covid-19 εκτιμάται τώρα στα -21,3 δισ. € το 2020 και ότι θα συνεχιστεί το 2021 με απώλεια -12,8 δισ. €, το 2022 με απώλεια -8,0 δισ. € κ.ο.κ.

Παρόλα αυτά, η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα να επανέλθει στην ανάπτυξη και επίσης τη δυνατότητα και την ανάγκη για την επίτευξη σημαντικών και συστηματικά αυξανόμενων ΠΠΓΚ από το 2022, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.3. Διότι αυτό επιβάλλει η ανάγκη διατήρησης σε υψηλά επίπεδα της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας και της σταθερής ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας με βάση τα ισχυρά συγκριτικά της πλεονεκτήματα⁵⁰.

Το σημαντικότερο γεγονός είναι ότι οι αγορές έχουν τώρα ουσιαστικά υιοθετήσει τις ανωτέρω αναπτυξιακές και δημοσιονομικές προοπτικές της Ελλάδος, όπως προκύπτει από τις τελευταίες εξελίξεις στην πρωτογενή και στη δευτερογενή αγορά

⁵⁰. Για μια αναλυτική παρουσίαση βλέπε την Έκθεση του ΙΝΣΕΤΕ για την Ελληνική Οικονομία τον Ιούλιο 2019.

Ελληνικών Κρατικών Ομολόγων, όπως επίσης και στην αγορά επιχειρηματικών και τραπεζικών ομολόγων.

Σχετικά, σημειώνεται ότι η Ελλάδα έχει ήδη προχωρήσει σε έκδοση (την 9^η Ιουνίου 2020) και επανέκδοση (τον Σεπτέμβριο 2020) ενός 10ετούς ομολόγου από το οποίο αντλήθηκαν € 3,0 δισ. από την έκδοση, με επιτόκιο 1,568% και επιπλέον € 2,5 δισ. από την επανέκδοση, με επιτόκιο 1,187%. Στη συνέχεια, την 22^α Οκτωβρίου 2020, ο Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους (ΟΔΔΗΧ) προχώρησε στην έκδοση 15ετούς ομολόγου από το οποίο αντλήθηκαν € 2,0 δισ. με το ιστορικά χαμηλό επιτόκιο 1,152% και με τις προσφορές να υπερβαίνουν τα € 16,5 δισ. Σημειώνεται, ότι στο 15ετές ομόλογο που είχε εκδώσει ο ΟΔΔΗΧ τον Ιανουάριο του 2020 είχε αντλήσει € 2,5 δισ. με επιτόκιο 1,875% και με τις προσφορές να υπερβαίνουν τα € 19 δισ. Ήδη για το 2021 προγραμματίζεται η άντληση έως και € 12 δισ. με νέες εκδόσεις ΕΚΟ, με εκμετάλλευση και της προοπτικής αγορών ΕΚΟ από την ΕΚΤ που είναι προγραμματισμένο να συνεχιστεί έως και τον Μάρτιο 2022.

Η πιστοληπτική θέση της Ελλάδος, που είχε βελτιωθεί σημαντικά το 2018 και το 2019, ήταν σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα στις αρχές του 2020 και όχι μόνο δεν διαταράχθηκε, αλλά βελτιώθηκε ουσιαστικά στην περίοδο του Covid-19. Μάλιστα, την 6^η Νοεμβρίου 2020 η Moody's αναβάθμισε την Ελλάδα στο Βα3 με προοπτικές σταθερές από το Β1 με προοπτικές σταθερές. Όσον αφορά τη δευτερογενή αγορά, το επιτόκιο του 10ετούς ΕΚΟ αναφοράς διαμορφώνεται στο εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο του 0,65% το Δεκέμβριο 2020, από 0,75% τον Νοέμβριο 2020 και από 0,90% τον Οκτώβριο 2020.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό η πολιτική των Ελληνικών Κυβερνήσεων να ενισχύσει την προοπτική περαιτέρω ουσιαστικής αναβάθμισης της Ελληνικής οικονομίας και από τους Οίκους Πιστοληπτικής Διαβάθμισης, μετά την ήδη σημαντική αναβάθμισή της από τις αγορές -με σημαντική υποστήριξη και από την ΕΚΤ. Για να γίνει αυτό δεν θα πρέπει να ανατραπούν οι αναμφισβήτητες προοπτικές επιστροφής της Ελληνικής οικονομίας σε ΠΠΓΚ από το 2022, όπως παρουσιάζεται στο Πίνακα 4.3. Αυτό αποτελεί επίσης τη βασική προϋπόθεση για να συνεχιστεί η ήδη προωθημένη αναδιάρθρωση της Ελληνικής οικονομίας υπέρ των κλάδων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα, όπως φαίνεται να επιδιώκεται και από τη σημαντική Έκθεση της Επιτροπής Πισσαρίδη, που αναλύεται στη συνέχεια.

5. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΙΣΣΑΡΙΔΗ

5.1 Γενικά

Όπως αναφέρεται στον Πρόλογό και στην Επιτελική Σύνοψη, η Έκθεση της Επιτροπής Πισσαρίδη (ΕΠ) αναλύει, κατά σειρά: πρώτον, τα κύρια χαρακτηριστικά και τάσεις της ελληνικής οικονομίας, δεύτερον, τις σημαντικότερες αγκυλώσεις που εμποδίζουν επί του παρόντος την αναπτυξιακή πορεία, και τρίτον τη γενική κατεύθυνση και τις δράσεις αναπτυξιακής πολιτικής προς την οποία πρέπει να κινηθεί η οικονομία ώστε να επιτευχθεί ισχυρή ανάπτυξη μεσοπρόθεσμα.

Αναλύονται επίσης οι αναπτυξιακές και διαρθρωτικές εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία που ασφαλώς λαμβάνονται κάθε φορά υπόψη, με τρόπους που είναι γενικά αποδεκτοί. Στο παρόν Κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποια γενικά σχόλια σχετικά με τις θέσεις της Επιτροπής Πισσαρίδη (ΕΠ) στα τρία σημαντικά θέματα που προαναφέρθηκαν:

5.2 Τα κύρια χαρακτηριστικά και τάσεις της ελληνικής οικονομίας.

Η Έκθεση επαναλαμβάνει την επικρατούσα άποψη – όπως αυτή έχει διατυπωθεί μετά τη δημοσιονομική κρίση του 2009 και την κρίση Δημοσίου Χρέους του 2010, από το ΔΝΤ και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή- σύμφωνα με την οποία, «*παρά την ανελλιπή συμμετοχή της στους κεντρικούς ευρωπαϊκούς οικονομικούς θεσμούς (Ευρωπαϊκή Ένωση και Ευρωζώνη), η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται τις τελευταίες δεκαετίες από υστέρηση στην παραγωγικότητα όσο και από χαμηλή συμμετοχή των παραγωγικών συντελεστών, εργασία και κεφάλαιο, στην οικονομία. Ως αποτέλεσμα, περίοδοι σημαντικής ανόδου των πραγματικών εισοδημάτων αποδείχτηκαν μη διατηρήσιμες, στηρίχτηκαν σε υπερβολικό εξωτερικό δανεισμό και οδήγησαν σε κρίση*».

Οι αιτίες στις οποίες, σύμφωνα με την Έκθεση, οφείλεται το βασικό αυτό χαρακτηριστικό της Ελληνικής οικονομίας – δηλαδή η υστέρηση στην παραγωγικότητα σε σχέση με τις άλλες οικονομίες της ΕΕ-28, μπορεί να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

- Στη μη αποτελεσματική λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και των θεσμών, που συμβάλλει στον κλειστό χαρακτήρα των αγορών και τη χαμηλή ένταση του ανταγωνισμού και της καινοτομίας.
- Στο σχετικά μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων και στο υψηλό ποσοστό της αυτοαπασχόλησης και της άτυπης οικονομίας.
- Στο ότι ένα υπέρμετρα μεγάλο τμήμα των επιχειρήσεων και της απασχόλησης κινείται στον χώρο των διεθνώς μη εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών.
- Στο ότι η συμμετοχή της μεταποίησης και των νέων τεχνολογιών, που είναι κατεξοχήν τομείς διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και που μπορεί να ενσωματώσουν καινοτομία, είναι πολύ χαμηλή στην Ελλάδα.

- Στο ότι οι εξαγωγές αγαθών, παρά το ότι αυξάνονται τα τελευταία χρόνια, αποτελούν μικρό μέρος της οικονομίας και υπολείπονται σημαντικά των εισαγωγών αγαθών.
- Στο ότι οι εταιρικές επενδύσεις κινούνται διαχρονικά σε χαμηλά επίπεδα, όπως και οι ξένες άμεσες επενδύσεις.
- Στο ότι γενικά η πρόοδος στις δομικές μεταρρυθμίσεις ήταν υπερβολικά αργή και ημιτελής.
- Στο μεγάλο μέγεθος της άτυπης οικονομίας δυσχεραίνει την ανάπτυξη και ακόμη και την άσκηση αποτελεσματικής κοινωνικής πολιτικής.
- Στα δυσμενή δημογραφικά χαρακτηριστικά της χώρας.

Στην Έκθεση της ΕΠ φαίνεται να υιοθετείται η άποψη ότι όλα τα ανωτέρω αποτελούν είτε εγγενή χαρακτηριστικά ή ιδιότητες που οφείλονται σε κάποιες – αδιευκρίνιστες – διαθρωτικές αδυναμίες της Ελληνικής οικονομίας που υπήρχαν στη δεκαετία του 2000 και εξακολουθούν να υπάρχουν και στη δεκαετία του 2020 ή χαρακτηριστικά που οφείλονται σε – κάποιες αδιευκρίνιστες- λανθασμένες αναπτυξιακές / κλαδικές πολιτικές που επέλεξαν να αναπτύξουν τα μη εμπορεύσιμα, τον τουρισμό και τη ναυτιλία και παραμέλησαν τη βιομηχανία και τους κλάδους υψηλής τεχνολογίας, και σε κάθε περίπτωση χαρακτηριστικά που δεν σχετίζονται με την ακολουθούμενη από τη χώρα μακροοικονομική πολιτική.

Δεν αναφέρεται στην Έκθεση ρητά, αλλά θα μπορούσε ο αναγνώστης να συμπεράνει ότι η χώρα υποχρεώθηκε να εφαρμόσει τις υπερβολικά επεκτατικές πολιτικές της δεκαετίας του 2000 και των προηγούμενων δεκαετιών, λόγω της χαμηλής παραγωγικότητας και των άλλων διαθρωτικών αδυναμιών που προαναφέρθηκαν. Η χώρα είχε χαμηλή ανταγωνιστικότητα και γι' αυτό προσπάθησε να αναπτυχθεί μέσω της ενίσχυσης και διόγκωσης της εγχώριας ζήτησης, με την εκμετάλλευση όλων των περιθωρίων που υπήρχαν για δανεισμό από το εξωτερικό, ώσπου κατάληξε στη χρεοκοπία.

Σημειώνεται ότι η άποψη ότι η χαμηλή παραγωγικότητα αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό της Ελληνικής οικονομίας, και μάλιστα χαρακτηριστικό που δεν υπάρχει πιθανότητα ή δυνατότητα να αλλάξει τα επόμενα 40 έτη έως το 2060, προωθείται με έμφαση μετά το 2015 από το ΔΝΤ, που με βάση αυτή την υπόθεση υποστηρίζει ότι ο ΜΕΡΜ του ΑΕΠ της Ελλάδος μετά το 2020 δεν είναι δυνατό να υπερβεί το 1,0%.

Τα ανωτέρω αποτελούν, κατά την άποψή μας, μονομερείς διαπιστώσεις, διότι οδηγούν σε εσφαλμένες κατευθύνσεις οικονομικής πολιτικής.

Ο χαμηλός ή αρνητικός ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας των συντελεστών της παραγωγής στην Ελλάδα στις δεκαετίες του 2000 και του 2010 – διότι στις προηγούμενες δεκαετίες η αύξηση της παραγωγικότητας στην Ελλάδα ήταν πολύ υψηλότερη από το μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης – οφείλεται, κατά την άποψή μας, σχεδόν αποκλειστικά στην ανεξέλεγκτα επεκτατική μακροοικονομική πολιτική των γενικευμένων κρατικών παροχών που εφαρμόστηκε στη χώρα ιδιαίτερα στη δεκαετία του 2000, και σε μικρότερο βαθμό και στις προηγούμενες δεκαετίες. Η πολιτική αυτή στηρίχθηκε στον ανεξέλεγκτο δανεισμό από το εξωτερικό, που οδήγησε σε στρεβλή ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας με συνεχή διόγκωση της εγχώριας ζήτησης και, επομένως, με συνεχή προώθηση των

κλάδων που παρήγαγαν μη εμπορεύσιμα διεθνώς προϊόντα – λόγω της κατάρρευσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας - και τελικά στη δημοσιονομική εκτροπή, την υπερχρέωση και την κρίση Δημοσίου Χρέους.

Η πολιτική αυτή οδήγησε στη δημοσιονομική κρίση του 2010 και στην κρίση δημοσίου χρέους το 2010 και επέβαλλε τα Μνημόνια και την εφαρμογή των Προγραμμάτων Δημοσιονομικής Προσαρμογής και Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (ΠΔΜ&ΔΜ), και οδήγησε αναπόφευκτα στην τεράστια πτώση του ΑΕΠ στην περίοδο 2008-2013.

Επομένως, όταν παρουσιάζεται ο χαμηλός ή αρνητικός ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας στην Ελλάδα την περίοδο 2001-2019 ως «εγγενές» χαρακτηριστικό της Ελληνικής οικονομίας, αφενός υποβαθμίζεται η καταλυτικά αρνητική επίπτωση της μακροοικονομικής πολιτικής της περιόδου 2001-2009 που οδήγησε στην κατακόρυφη πτώση του ΑΕΠ κατά 26,5% στην περίοδο 2008-2013, και αφετέρου υποβαθμίζεται η επίσης καταλυτικά θετική επίπτωση των ΠΔΜ&ΔΜ των περιόδων 2010-2014 και Σεπτεμβρίου 2015 – Φεβρουαρίου 2020, που οδήγησαν τη χώρα σε μια κατάσταση με απόλυτα ασφαλείς δημοσιονομικές προοπτικές, ακόμη και μετά τις εξαιρετικά αρνητικές επιπτώσεις του Covid-19 (βλέπε τη Υποδιαίρεση 4.5), και με πολύ θετικές αναπτυξιακές προοπτικές, μετά την πλήρη ανάκτηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των τομέων της οικονομίας της που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα (Πίνακας 1.2).

Η δυναμική ανάκαμψη της παραγωγικότητας στην περίοδο 2014-2019, ως αποτέλεσμα των σημαντικότερων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που συντελέστηκαν στην Ελλάδα την περίοδο 2010-2019 και της εκ βάθρων αναδιάρθρωσης της οικονομίας υπέρ των κλάδων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα, «αποκρύβεται» σε σημαντικό βαθμό, λόγω του υψηλού ρυθμού αύξησης της απασχόλησης και λόγω της μεγάλης υποεκτίμησης του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ στην περίοδο 2014-2019, όπως αναλύεται εκτενώς στα προηγούμενα Κεφάλαια της παρούσας Έκθεσης. Αυτή δε η υψηλή πραγματική αύξηση της παραγωγικότητας στην Ελλάδα αποτελεί τον προπομπό της επίτευξης ενός ακόμη πιο υψηλού ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας στη δεκαετία του 2020.

Παράλληλα, πολλά από τα υποδεικνυόμενα ως δυσμενή διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της Ελληνικής οικονομίας, όπως η υπερανάπτυξη των κλάδων της οικονομίας που παράγουν μη εμπορεύσιμα διεθνώς προϊόντα και η αντίστοιχη υπανάπτυξη των κλάδων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα – που εκδηλώνεται ως χαμηλό ποσοστό των εξαγωγών Α&Υ στο ΑΕΠ σε σύγκριση με πολλές άλλες χώρες της ΕΕ-27 – τα οποία συμβάλουν στην χαμηλή και ανεπαρκώς αυξανόμενη παραγωγικότητα οφείλονται: πρώτον, στο σημαντικό διαρθρωτικό πλεονέκτημα της χώρας ως αποδέκτη σε συστηματική βάση σημαντικών και αυξανόμενων καθαρών εισοδηματικών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων από το εξωτερικό (ναυτιλιακά και μεταναστευτικά εμβάσματα, καθαρές εισροές από την ΕΕ-28, κ.λπ.) και δεύτερον, στην δημοσιονομική και νομισματική πολιτική των τεράστιων ελλειμμάτων στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα των προηγούμενων δεκαετιών που σε συστηματική βάση συνέβαλαν στη διατήρηση – με αποκορύφωμα τη δεκαετία του 2000 – σημαντικών πλεονασμάτων στο Λογαριασμό Κεφαλαίων του Εξωτερικού Ισοζυγίου πληρωμών της χώρας (Πίνακας 5.1.).

Πίνακας 5.1. Η διάρθρωση του Ελληνικού Ισοζυγίου Πληρωμών										
	1990		2004		2008		2013		2019	
	Εκατ. \$	% Συμβολή	Εκατ. €	% Συμβολή	Εκατ. €	% Συμβολή	Εκατ. €	% Συμβολή	Εκατ. €	% Συμβολή
Εισαγωγές Α&Υ	22.696	100,0%	54.553	100,0%	84.753	100,0%	58.161	100,0%	74.314	100,0%
Εξαγωγές αγαθων και λουτιών υπηρεσιών	7.815	34,4%	16.705	30,6%	25.304	29,9%	30.020	51,6%	37.114	49,9%
Τουρισμός	2.587	11,4%	10.348	19,0%	11.636	13,7%	12.152	20,9%	18.179	24,5%
Διεθνείς μεταφορές (ναυτιλία)	1.762	7,8%	13.313	24,4%	19.131	22,6%	12.061	20,7%	17.303	23,3%
Ισιζύγιο εισοδ. και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων	6.971	30,7%	1.638	3,0%	-3.794	-4,5%	4.381	7,5%	-328	-0,4%
Λογαριασμός Κεφαλαίων	3.919	17,3%	7.400	13,6%	30.858	36,4%	-1.350	-2,3%	604	0,8%
Τακτοποιητέα στοιχεία	0	0,0%	2.539	4,7%	1.646	1,9%	1.005	1,7%	1.526	2,1%
Μεταβολή Συναλλαγματικών Διαθεσίμων	-358	-1,6%	2.611	4,8%	-29	0,0%	-107	-0,2%	-84	-0,1%
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-3.562		-12.550		-32.475		453		-2.046	
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος										

Αυτές οι πολύ υψηλές και αυξανόμενες καθαρές εισροές εισοδημάτων και κεφαλαίων από το εξωτερικό συμβάλουν στη διατήρηση σε μονίμως υπερτιμημένα επίπεδα της σχετικής τιμής των μη εμπορεύσιμων διεθνώς προϊόντων ως προς τα διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα της χώρας, που αντιπροσωπεύεται στην Ελλάδα με μεγάλη ακρίβεια με την REERULC⁵¹, δηλαδή με τη σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία του Ευρώ – ή της δραχμής παλαιότερα – για την Ελλάδα, αποπληθωρισμένης με το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος ανάμεσα στην Ελλάδα και τους εμπορικούς της εταίρους.

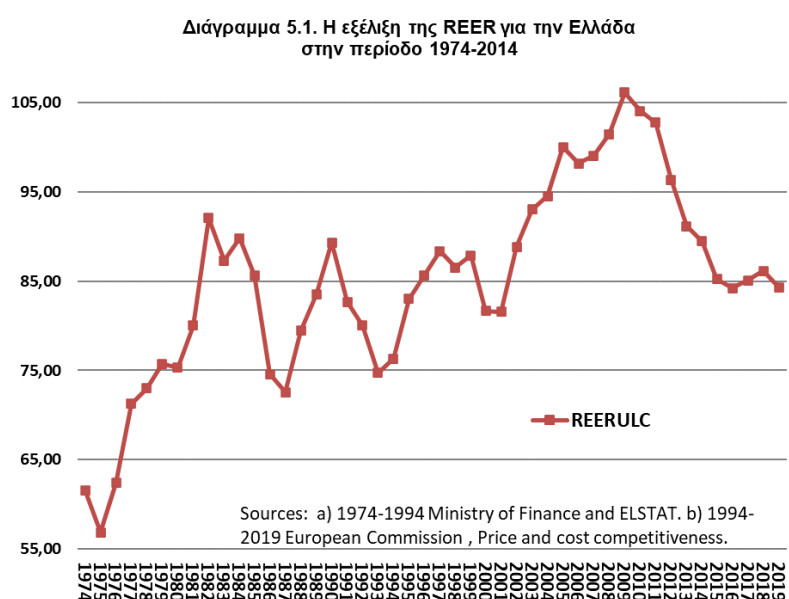
Η συστηματική διατήρηση της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας του Ευρώ – παλαιότερα της δραχμής – REERULC σε υπερτιμημένα επίπεδα, διατηρεί την ανταγωνιστικότητα των διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων της χώρας σε χαμηλά επίπεδα σε συστηματική βάση. Επιπλέον, η πολιτική της συνεχούς ενίσχυσης της εγχώριας ζήτησης με γενικευμένες παροχές, με ελλειμματική διαχείριση και χρηματοδότηση με δανεισμό από το εξωτερικό επιδεινώνει περαιτέρω την υπερτίμηση της REERULC και ενισχύει συστηματικά τους κλάδους που παράγουν μη εμπορεύσιμα διεθνώς προϊόντα (όπως το εμπόριο και ιδιαίτερα η άτυπη οικονομία, η απασχόληση στο δημόσιο ή σε φορείς της ΓΚ, τα διάφορα επαγγέλματα που ευνοούνται και από το ότι παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αφορολόγητα, κ.λπ.). Ενισχύει, συνεπώς, κάθε κλάδο της οικονομίας που δεν είναι εκτεθειμένος στο διεθνή ανταγωνισμό.

Την περίοδο 2010-2019 η ανωτέρω πολιτική των ανεξέλεγκτων ελλειμμάτων για τη χρηματοδότηση γενικευμένων παροχών αποκλειστικά με δανεισμό από το εξωτερικό αντιστράφηκε καταλυτικά, αν και με τεράστιο οικονομικό και κοινωνικό κόστος όσον αφορά την πτώση του ΑΕΠ και την αύξηση της ανεργίας. Βασικός μηχανισμός προς αυτή την κατεύθυνση ήταν την περίοδο 2010-2013 η δραστική μείωση των Πρωτογενών Ελλειμμάτων στη Γενική Κυβέρνηση (ΠΕΓΚ) από το -10,5% του ΑΕΠ το 2009 στο +0,2% του ΑΕΠ το 2013, και στην περίοδο 2014-2019 τα σημαντικά ΠΠΓΚ που επιτεύχθηκαν και που συζητήθηκαν εκτενώς στο προηγούμενο Κεφάλαιο. Η πολιτική εξάλειψης των ΠΕΓΚ και δημιουργίας και διατήρησης των υψηλών ΠΠΓΚ είχε ως συνέπεια την - και στηρίχθηκε στη - μεγάλη υποτίμηση του REERULC (Πίνακας 1.2.). Όπως συζητήθηκε στο Κεφάλαιο 4, η ενίσχυση των κλάδων της οικονομίας που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα απαιτεί την εφαρμογή μιας δημοσιονομικής πολιτικής που επιδιώκει τη διατήρηση από τη χώρα επαρκών –

⁵¹ Ο δείκτης ανταγωνιστικότητας (REERULC) είναι η σταθμισμένη (με τις ελληνικές εξαγωγές κατά χώρα) συναλλαγματική ισοτιμία του Ευρώ, αποπληθωρισμένη με το σχετικό δείκτη κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Όσο ο δείκτης αυξάνει, η διεθνής ανταγωνιστικότητα της χώρας μειώνεται και το αντίστροφο.

και ει δυνατόν σημαντικών – ΠΠΓΚ και μια τέτοια πολιτική απαιτείται να εφαρμοστεί σε ολόκληρη τη δεκαετία του 2020, όπως πολύ ορθά επισημαίνει η Έκθεση της Επιτροπής Πισσαρίδη.

Η τυχόν επιστροφή στην πολιτική των ανεξέλεγκτων παροχών και στα ΠΕΓΚ-προφανώς με δανεισμό από το εξωτερικό, διότι και ο ιδιωτικός τομέας θα είναι ελλειμματικός – συνεπάγεται την ενίσχυση και πάλι των κλάδων της οικονομίας που παράγουν διεθνώς μη εμπορεύσιμα προϊόντα εις βάρος των κλάδων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα. Εις βάρος, δηλαδή, της μεταποιητικής βιομηχανίας, του τουρισμού και της γεωργίας και τελικά εις βάρος των εξαγωγών και υπέρ των εισαγωγών.

Επομένως, το κύριο χαρακτηριστικό της Ελληνικής οικονομίας στις δεκαετίες πριν από το 2010 ήταν η ακραία επεκτατική μακροοικονομική πολιτική παροχών που ακολουθήθηκε συστηματικά, με αποκορύφωμα τη δεκαετία του 2000. Αυτή η πολιτική συνέβαλε στο να διατηρηθεί σε συστηματική βάση η REERULC για την Ελλάδα σε υπερτιμημένα επίπεδα (Διάγραμμα 5.1.). Η χαμηλή – ή ανεπαρκώς αυξανόμενη - παραγωγικότητα, στο βαθμό που πράγματι καταγράφηκε, ήταν αποτέλεσμα αυτών των πολιτικών, και άρχισε να αυξάνει με υψηλό ρυθμό μετά την εφαρμογή των ΠΔΠ&ΔΜ⁵².

Σημειώνεται ότι η ταχεία ανάπτυξη του τουρισμού συμβάλλει επίσης στην υπερτίμηση του REERULC για τους υπόλοιπους κλάδους στην οικονομία (the so called booming sector effect). Επίσης, τα μεγάλα πλεονάσματα στο εξωτερικό ισοζύγιο των υπηρεσιών συμβάλλουν στα μεγάλα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου. Αλλά το

⁵² Δεν υπάρχει επιχείρηση ή κρατικός τομέας στην Ελλάδα που να μην παράγει τουλάχιστον υπερδιπλάσια αξία προϊόντων (αγαθών και υπηρεσιών) το 2020 ανά ώρα εργασίας του απασχολούμενου προσωπικού της, σε σύγκριση με ότι παρήγαγε (σε περιβάλλον ανεξέλεγκτης αύξησης της εγχώριας ζήτησης με δανεισμό από το εξωτερικό) στην περίοδο 2000-2009 .

ότι η Ελλάδα κατέχει πολύ σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα στον Τουρισμό είναι οικονομική σταθερά και σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα για την οικονομία και τη χώρα⁵³. Το ίδιο συμβαίνει σε κάποιο βαθμό και με τη Ναυτιλία και τα προηγούμενα χρόνια συνέβαινε και με τους Έλληνες του εξωτερικού που έστελναν το «μεταναστευτικό συνάλλαγμα».

Παρόλα αυτά, είναι εξαιρετικά δύσκολο πλέον να αμφισβητηθεί η δυναμική αυξητική πορεία των εξαγωγών αγαθών σε σταθερές τιμές σε ολόκληρη την περίοδο 2010-2019 (με ΜΕΡΜ 5,62%), όπου από 7,8% του ΑΕΠ το 2009 ανήλθαν (με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία) στο 16,9% του ΑΕΠ το 2019, με τις εξαγωγές Α&Υ να ανέρχονται στο 38,1% του ΑΕΠ το 2019, από 19,9% του ΑΕΠ το 2009 (Διάγραμμα 3.2.). Η Έκθεση πράγματι δεν αμφισβητεί αυτή τη σημαντική αύξηση των εξαγωγών στην περίοδο 2010-2019. Θεωρεί, ωστόσο, ως βασικό στόχο «να φτάσουν οι εξαγωγές Α&Υ τον μέσο όρο των άλλων μικρών ανοικτών οικονομιών της ΕΕ, που ανέρχεται στο 66% για τις εξαγωγές Α&Υ και στο 48% για τις εξαγωγές αγαθών».

Μια τέτοια εξέλιξη μπορεί πράγματι να συμβεί στην πράξη, δηλαδή οι εξαγωγές Α&Υ μπορεί πράγματι να φτάσουν το 66% του ΑΕΠ και οι εξαγωγές αγαθών το 48% του ΑΕΠ σε μερικές δεκαετίες. Ωστόσο, αυτό θα γίνει με βάση την αυτοδύναμη σχετική ανάπτυξη των συγκεκριμένων κλάδων της χώρας – τα περιθώρια ανάπτυξης των εξαγωγών αγαθών είναι εξ ορισμού πολύ μεγαλύτερα από τα περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης του τουρισμού - και όχι διότι η εγχώρια οικονομική πολιτική θα έχει μεροληπτήσει υπέρ του ενός ή του άλλου κλάδου. Κάτι τέτοιο θα ήταν εξαιρετικά επιζήμιο για την οικονομία της χώρας.

Από την άλλη πλευρά, δεν είναι κατανοητό το ότι η Έκθεση της ΕΠ επιδίδει έμφαση μονοσήμαντα στις εξαγωγές Α&Υ και ιδιαίτερα στις εξαγωγές αγαθών καθώς και στις επενδύσεις ΠΚ (που τις θεωρεί να διαμορφώνονται στο εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο του 10,2% του ΑΕΠ το 2019, από 11,83% του ΑΕΠ το 2017 και από 16,6% του ΑΕΠ το 2010), ενώ δεν αναφέρεται επαρκώς στην εκρηκτική αύξηση των εισαγωγών Α&Υ και ιδιαίτερα των εισαγωγών Αγαθών στην περίοδο 2014-2019, που αναλύονται εκτενώς στα προηγούμενα Κεφάλαια της παρούσας Έκθεσης. Ειδικότερα:

Θα πρέπει να ερμηνευτούν τα ευρήματα της ΕΛΣΤΑΤ σύμφωνα με τα οποία οι επενδύσεις ΠΚ ήταν το 2019 μειωμένες κατά -17,18 δισ. € έναντι του 2010 – και ακόμη κατά -0,88 δισ. € έναντι του 2013 - ενώ οι εισαγωγές αγαθών ήταν εκρηκτικά αυξημένες το 2019 κατά € 7,36 δισ. έναντι του 2010 και κατά € 13,74 δισ. έναντι του 2013. Δηλαδή το 2019 οι εισαγωγές αγαθών ήταν αυξημένες κατά 36,4% έναντι του 2013, αλλά οι επενδύσεις ΠΚ ήταν μειωμένες κατά -4,5%. Για πιο λόγο αυξάνονταν οι εισαγωγές αγαθών με ΜΕΡΜ 5,31% στην περίοδο 2014-2019, αφού οι επενδύσεις ΠΚ μειώνονταν με ΜΕΡΜ -0,76%; Θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα δεν είναι μόνο οι εξαγωγές (αλλά το σύνολο των προϊόντων που είναι εξαγώγιμα ή εισαγώγιμα). Επομένως, η υποκατάσταση εισαγωγών με εγχώρια παραγωγή είναι το ίδιο σημαντικό αναπτυξιακό στόχος για την Ελλάδα, όπως και η περαιτέρω αύξηση των εξαγωγών Α&Υ. Κανονικά αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας των προϊόντων που εξάγουμε ή των προϊόντων που καταναλώνουμε εγχωρίως για καταναλωτικούς ή

⁵³ Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη της Ipsos, το brand “Ελλάδα” κατέχει την 5^η θέση στην κατηγορία του τουρισμού (βλ. σχετικό [Αελτίο Τύπου](#) της εταιρείας της 27^{ης} Οκτωβρίου 2020).

επενδυτικούς σκοπούς. Η αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας αυξάνει με τη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

5.3 Οι σημαντικότερες αγκυλώσεις που εμποδίζουν την ανάπτυξη.

Στη βάση των όσων προαναφέρθηκαν στην Υποδιαίρεση 5.2., συμφωνούμε με την Έκθεση της ΕΠ, ότι ο «κεντρικός στόχος για την ελληνική οικονομία κατά τα επόμενα χρόνια πρέπει να είναι η συστηματική αύξηση της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας (δηλαδή της σχετικής συμμετοχής των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών στο εθνικό προϊόν), καθώς και η στενότερη διασύνδεση της παραγωγής με την τεχνολογία και την καινοτομία».

Σύμφωνα με την Έκθεση της ΕΠ, «η στροφή της οικονομίας προς αυτή την κατεύθυνση, και με τρόπο συμβατό με τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους της χώρας, μπορεί να επιτευχθεί σταδιακά στα επόμενα χρόνια με συνδυασμένες δράσεις της συνολικής οικονομικής πολιτικής. Αυτές θα υποβοηθήσουν και την αποτελεσματικότερη διασύνδεση της ελληνικής οικονομίας με τις τάσεις στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία και την ανάπτυξη συγκριτικών πλεονεκτημάτων». Θα ήταν ορθότερο, κατά την άποψή μας, αν η τελευταία φράση αναδιατυπωθεί ως «και την ανάπτυξη και νέων συγκριτικών πλεονεκτημάτων, επιπλέον των σημαντικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων που ήδη κατέχει».

Όπως προκύπτει από τα προηγούμενα η ελληνική οικονομία έχει ήδη σημειώσει σημαντική πρόοδο προς την κατεύθυνση επίτευξης αυτού του στόχου (βλέπε για παράδειγμα το Διάγραμμα 3.2.), αφού, όπως και η ίδια η Έκθεση σημειώνει (Διάγραμμα 1.12, σελ. 22), η ΑΠΑ των κλάδων της χώρας που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα βρίσκεται σε συνεχή άνοδο ως ποσοστό του συνόλου της ΑΠΑ, ενώ οι κλάδοι που παράγουν διεθνώς μη εμπορεύσιμα προϊόντα βρίσκονται σε συνεχή πτώση σε ολόκληρη την περίοδο 2010-2019. Και αυτό συνέβη παρά το ότι ένας μεγάλος αριθμός μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων στους κλάδους που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα τέθηκαν αναπόφευκτα εκτός αγοράς στην περίοδο της προσαρμογής.

Η κύρια πολιτική που θα εξασφαλίσει τη συνέχιση και επιτάχυνση αυτής της τάσης, είναι η συνέχιση της δημοσιονομικής πολιτικής των Πρωτογενών Πλεονασμάτων Γενικής Κυβέρνησης (ΠΠΓΚ), όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 4.3.

Από την άλλη πλευρά, η τάση αυτή θα αντιστραφεί και πάλι αν η δημοσιονομική πολιτική της χώρας γίνει εκ νέου ελλειμματική, για μια ακόμη φορά, π.χ., με την κατανάλωση των υψηλών ταμειακών διαθεσίμων του δημοσίου ή / και του πρόσθετου χαμηλότοκου δανεισμού από το εξωτερικό.

Η δημοσιονομική πολιτική που απεικονίζεται στον Πίνακα 4.3. είναι αυτή που μπορεί να εξασφαλίσει τη συνέχιση της πορείας της χώρας προς την ανάπτυξη με βάση τη συνεχώς βελτιούμενη διεθνή της ανταγωνιστικότητα. Είναι πλεονέκτημα για τη χώρα το ότι δεν μπορεί τώρα πλέον να επιστρέψει σε μια πολιτική παροχών και μη βιώσιμων ΠΕΓΚ, διότι αυτό δεν θα το επιτρέψουν οι αγορές. Ωστόσο, η χώρα δεν θα πρέπει ποτέ να επιστρέψει σε μια κατάσταση στην οποία οι αγορές θα μειώσουν την

αξιοσημείωτη εμπιστοσύνη που δείχνουν σήμερα στην οικονομική πολιτική της χώρας.

Το χαμηλό κόστος και η ευχέρεια δανεισμού του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα της χώρας που επιτυγχάνεται σήμερα θα πρέπει να διατηρηθεί σε μόνιμη βάση, και αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την επιδίωξη και επίτευξη τουλάχιστον των ΠΠΓΚ που παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.3. Η πολιτική αυτή της επιδίωξης των αναγκαίων και απολύτως επιτεύξιμων ΠΠΓΚ στη δεκαετία του 2020 (μετά την κρίση του Covid-19) εξειδικεύεται στα ακόλουθα:

(1) Στη συνέχιση της πολιτικής εκσυγχρονισμού της λειτουργίας του Δημόσιου Τομέα, που έχει επιταχυνθεί πέραν πάσης προσδοκίας τους τελευταίους 12 μήνες.

Στο Κεφάλαιο 4.1. της Έκθεσης της ΕΠ παρουσιάζονται οι τομείς στους οποίους η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση έχει ανάγκη να επιτύχει σημαντικές βελτιώσεις, με στόχο πάντοτε την ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς της με τα δεδομένα μέσα που έχει στη διάθεσή της. Θα πρέπει, ωστόσο, να γίνεται πάντοτε η διάκριση ανάμεσα στο επίπεδο ανάπτυξης και αποδοτικής λειτουργίας της Δημόσιας Διοίκησης στην Ελλάδα που συμβάλλει στο επίπεδο ανάπτυξης της οικονομίας της χώρας όπως αυτό είναι σήμερα, και στο ρυθμό βελτίωσης της λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης σε ετήσια βάση που συμβάλλει στις δημοσιονομικές εξελίξεις και στην ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας σε ετήσια βάση. Το γεγονός ότι τα περιθώρια βελτίωσης της λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης στην Ελλάδα είναι πολύ μεγαλύτερα από τις άλλες χώρες της ΕΕ-27 και από τις χώρες του ΟΟΣΑ δείχνει και τις μεγάλες δυνατότητες της χώρας να διατηρήσει τη βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών της, αλλά και το ότι η αύξηση του δυνητικού ΑΕΠ στην Ελλάδα είναι στην πραγματικότητα υψηλότερη από τις άλλες χώρες. Το βέβαιο είναι ότι η βελτίωση της λειτουργίας της Δημόσιας Διοίκησης και των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης στην Ελλάδα στην περίοδο 2010-2019 ήταν πολύ μεγαλύτερη από οποιαδήποτε άλλη χώρα της ΕΕ-28⁵⁴.

(2) Στη συνέχιση της πολιτικής ενίσχυσης της ανάπτυξης στην οικονομία, με συνέχιση της πολιτικής εκσυγχρονισμού και ενίσχυση της αποδοτικότητας της λειτουργίας των τομέων που αναλύονται στην Έκθεση της ΕΠ, όπως του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας, της δικαιοσύνης, του ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων, της αγοράς εργασίας, του εκπαιδευτικού συστήματος, του φορολογικού και του ασφαλιστικού συστήματος, της υγείας, της καινοτομίας, της ενέργειας, κ.λπ., αφού, ωστόσο, πρώτα αναγνωριστούν οι σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις που έχουν συντελεστεί στους ανωτέρω τομείς στην περίοδο 2010-2019, οι οποίες συνέβαλαν στη δημοσιονομική προσαρμογή και στην ουσιαστική βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας (βλέπε τον Πίνακα 1.2. και

---

⁵⁴. Αρκεί να αναφερθεί ότι οι Πρωτογενείς Δαπάνες της Γενικής Κυβέρνησης (ΠΔΓΚ) στην Ελλάδα το 2018 ήταν κατά -36,2 δισ. € χαμηλότερα από το 2009. Δηλαδή, το έτος 2018 η Ελληνική ΓΚ δαπάνησε -36,2 δισ. λιγότερα από το 2009. Και το έργο που προσφέρει σήμερα είναι υψηλότερο, ποιοτικότερο και πολύ πιο εποικοδομητικό και βιώσιμο από το 2009, παρά το ότι η περαιτέρω βελτίωση που μπορεί ακόμη να επιτευχθεί είναι αναγκαία και πολύ μεγάλη. Από την άλλη πλευρά, και μόνο αυτή η εξέλιξη δείχνει το πόσο έωλες είναι οι μετρήσεις σύμφωνα με τις οποίες η παραγωγικότητα στην Ελληνική οικονομία είχε πτωτική πορεία στην περίοδο 2010-2019.

επίσης το Διάγραμμα 5.1.) και προσδιορίζουν την αναπτυξιακή δυναμική της Ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2021-2030.

Ειδικότερα, όσον αφορά την περαιτέρω εξυγίανση και εκσυγχρονισμού της λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας, το οποίο επιβαρύνθηκε δυσανάλογα από την κρίση δημοσίου χρέους και από την τεράστια ύφεση στην οικονομία στην περίοδο 2008-2013 και στη συνέχεια, μετά το 2015, από τις ακραία δυσμενείς αναλύσεις του ΔΝΤ, θα πρέπει να σημειωθούν τα ακόλουθα: Πρώτον, ότι το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα ανακάμπτει και εκσυγχρονίζεται ταχέως, ιδιαίτερα μετά την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στην Ελληνική οικονομία με τα υψηλά ΠΠΓΚ, και ανακτά την εμπιστοσύνη των καταθετών, με την πρόοδο που έχει συντελεστεί τα τελευταία χρόνια στη λειτουργία των τραπεζών να αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές μεταρρυθμίσεις που σημειώθηκαν στην Ελλάδα στην τελευταία δεκαετία. Δεύτερον, σχετικά με τις παρατηρήσεις της Έκθεσης, σημειώνεται μόνο ότι το κόστος δανεισμού των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών σε κάθε χώρα θα πρέπει να προσδιορίζεται και από την πιστοληπτική ικανότητα των δανειζόμενων νοικοκυριών και επιχειρήσεων, καθώς και από την πιστοληπτική ικανότητα της ίδιας της χώρας. Αν θέλουμε να μειωθεί το κόστος δανεισμού στην Ελλάδα θα πρέπει να εξασφαλιστεί αναμφισβήτητη η βιωσιμότητα των Δημοσίων Οικονομικών της Χώρας (βλέπε το Κεφάλαιο 4, Πίνακας 4.3.).

(3) Στη διαφύλαξη, ή και περαιτέρω βελτίωση της εξασφαλισμένης σήμερα βιωσιμότητας του Συστήματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων της χώρας (βλέπε το Διάγραμμα 1.21 στη σελίδα 28 της Έκθεσης της ΕΠ), που αποτελεί τον πιο βασικό παράγοντα που συμβάλλει στις απολύτως ασφαλείς δημοσιονομικές προοπτικές της χώρας⁵⁵.

Ειδικότερα, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην τήρηση των ισχυόντων εισοδηματικών περιορισμών, στα πλαίσια των αναγκαίων κινήσεων που θα πρέπει ακόμη να γίνουν (και που προτείνονται από την Έκθεση της ΕΠ στο Κεφάλαιο 4.7.2.) για τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό και την πιο αποτελεσματική και πιο ανταποδοτική λειτουργία αυτού του συστήματος. Για παράδειγμα:

(i) Η μείωση των γενικών εισφορών στα ασφαλιστικά ταμεία που προτείνεται από την ΕΠ και που έχει ήδη έχει αποφασιστεί και εφαρμόζεται η μείωσή τους κατά 3,9 ποσοστιαίες μονάδες, ήταν αναγκαία για τη μείωση του υψηλού στην Ελλάδα μη μισθολογικού κόστους εργασίας. Ωστόσο, αυτό γίνεται σε μια περίοδο που ο e-ΕΦΚΑ επιβαρύνεται με € 320 εκατ. ετησίως για την αύξηση των επικουρικών συντάξεων των υψηλόμισθων συνταξιούχων, χωρίς καμιά εξέταση για το αν αυτές οι αυξήσεις δικαιολογούνται από τη συνταξιοδοτική αποταμίευση που έχει συνεισφέρει ο κάθε συνταξιούχος για επικουρική ασφάλιση. Επιπλέον, ο e-ΕΦΚΑ, και η δαπάνη της χώρας για συντάξεις, θα επιβαρυνθεί το 2020 με € 1,4 δισ. με τις παροχές που

---

⁵⁵. Τα δεδομένα για το Ελληνικό Δημόσιο χρέος το 2020 ως ποσοστό του ΑΕΠ θα ήταν ορθότερο να συμπληρώνονται με τα δεδομένα για τις δανειακές ανάγκες της ΓΚ στην περίοδο 2020-2030 στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου. Το βάρος του Ελληνικού Δημοσίου Χρέους το 2020, όπως το βλέπουν οι αγορές, προσδιορίζεται από τα επιτόκια με τα οποία δανείστηκε το Ελληνικό Δημόσιο το 2020 με έκδοση 10ετών και 15ετών ομολόγων. Όσον αφορά τη συμβολή της ΕΚΤ θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το ότι είναι πολλαπλάσια για άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης, από ότι είναι για την Ελλάδα, ενώ για την Ελλάδα δεν υπήρχε καν πριν το 2019.

επιδικάστηκαν από το ΣΤΕ και που δεν έχουν καμιά σχέση με τις ανάγκες βελτίωσης της ανταποδοτικότητας του Ελληνικού Ασφαλιστικού Συστήματος. Επομένως, οι δημοσιονομικές επιπτώσεις της μείωσης των εισφορών από το 2021 είναι μεν αναγκαίες για την ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των κλάδων της οικονομίας που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα, αλλά εφαρμόζονται σε μια περίοδο με δυσμενείς εξωγενείς δημοσιονομικές εξελίξεις που η δαπάνη για συντάξεις αυξάνεται ως ποσοστό του ΑΕΠ και οι εισπράξεις από εισφορές μειώνονται σημαντικά λόγω της κρίσης του Covid-19. Παρόλα αυτά, όπως αναλύεται στο Κεφάλαιο 4, οι δημοσιονομικές προοπτικές της χώρας δεν διαταράσσονται από αυτή την πολιτική, με την υπόθεση ότι η εισπραξιμότητα των εισφορών σε ασφαλιστικά ταμεία θα αποκατασταθεί σταδιακά από το 2021.

(ii) Αν, ωστόσο, σε αυτή τη συγκυρία αποφασιστεί εσπευσμένα (π.χ. από το 2021) και μια «απότομη» εισαγωγή του κεφαλαιοποιητικού συστήματος στις επικουρικές συντάξεις - που επίσης είναι αναγκαία και πρέπει να επιδιωχθεί όταν η οικονομία της χώρας θα έχει τεθεί σε μια ασφαλή πορεία ανάπτυξης- με τον τρόπο που προτείνεται, τότε οι αρνητικές επιπτώσεις από τη συνεπαγόμενη διατάραξη των δημοσιονομικών προοπτικών της χώρας μπορεί να είναι πολύ σημαντικές, με επιπτώσεις και στο κόστος δανεισμού και στην ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας. Η εισαγωγή του Κεφαλαιοποιητικού συστήματος στην επικουρική ασφάλιση θα πρέπει να γίνει σταδιακά, σε συνδυασμό με τις γενικότερες πολιτικές εκσυγχρονισμού του φορολογικού συστήματος της χώρας, χωρίς σε κάθε περίπτωση να διαταράσσονται οι δημοσιονομικές προοπτικές της χώρας, όπως αναλύεται στο Κεφάλαιο 4 και παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.3.